

“Marie wordt wijzer” met Libelle en Margriet?

Een onderzoek naar de feministische en post feministische representatie in *Margriet* en *Libelle* in de periode 1970-2010

Sylvia J.C. Blazer

361276

s.j.c.blazer@gmail.com

Erasmus School of History, Culture and Communication
Master Media en Journalistiek

Studiejaar 2011-2012

1 juni 2012

Begeleiding: Mw. dr. A.H. Kuppens

Tweede lezer: ??

Voorwoord

Een warme, zinderende zomeravond in Lucca, Italië. Met vriendinnen wordt onder het genot van een glas wijn het spel ‘whitebox’ gespeeld. Eens in de zoveel tijd wordt dit spel gespeeld, om even de stand van zaken omtrent de personen binnen het vriendschappelijk gezelschap vast te stellen. Er worden vragen gesteld als ‘wie was dit jaar het meest ambitieus’, ‘wie koopt de meeste kleding’ en ‘wie is het grootste talent in de keuken’. De persoon die de meerderheid van de wijzende vingers op zich gericht heeft, krijgt de titel toegewezen. Zo kwam ook de vraag ‘wie is het meest feministisch’ voorbij. Deze eer werd mij toebedeeld. “Neee! Die had ik willen hebben” kermde vriendin M., die deze titel ook graag had willen bemachtigen. Het woord feminist heeft blijkbaar toch niet zo’n nare bijmaak als vaak wordt gedacht.

Zelf had ik er nooit zo bij stilgestaan. Maar nu ik er over nadacht, ja inderdaad. Ik zou mezelf best feministisch willen noemen. Niet uit opvoeding of nare mannen ervaringen, maar gewoon vanuit overtuiging. Omdat ik vind dat het niet meer dan logisch is dat er een gelijkheid (zou) moet(en) zijn tussen mannen en vrouwen op alle vlakken.

Op gevoel en een voorliefde voor verhalen en schrijven, heb ik ook gekozen om vanuit Rotterdam te verhuizen naar Amsterdam en geschiedenis te gaan studeren aan de UvA. Meer intuïtief heb ik daarna besloten de Master Media en Journalistiek te volgen aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Bij het schrijven van mijn masterscriptie leek dan ook alles op z’n plaatst te vallen: *back to my roots* in Rotterdam mijn journalistieke scriptie schrijven over feminisme en tijdschriften.

Er rest mij dan ook niet veel meer dan een aantal mensen te bedanken. Op nummer een met stipt staat An Kuppens. Ik ben haar zeer dankbaar dat zij uit affiniteit voor mijn onderzoek mij onder haar vleugel heeft willen nemen. En hoewel ik een flinke achterstand had omdat ik door ‘het volgen van mijn gevoel’ wat later een begeleider kreeg toegewezen, ging er altijd een prettige kalmte van haar uit. Dit gepaard gaande met haar vertrouwen was voor mij precies de goede combinatie geweest voor het schrijven van mijn scriptie. Verder wil ik Emma bedanken, voor het lenen van haar identiteit en haar gedeelde affiniteit met het feminisme. Ik wil Wout bedanken, voor zijn geduld met mijn ‘scriptieve buien.’ En natuurlijk Linda en Wim.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1 Inleiding	4
1.1 Onderzoek en relevantie	8
1.2 Vooruitblik	8
2 Theoretisch kader	10
2.1 De vrouwenbeweging: feminisme en postfeminisme	10
2.1.1 Feminisme: de eerste en de tweede golf	11
2.1.2 Postfeminisme	14
2.1.3 Een derde golf?	17
2.2 Het vrouwentijdschrift	19
2.2.1. Een historiografische uiteenzetting	20
2.2.1.1. <i>Magriet</i>	24
2.2.1.2. <i>Libelle</i>	26
2.3 Beeldvorming en vrouwentijdschriften	27
2.3.1 Gender, vrouwelijkheid en beeldvorming	27
2.3.2 Factoren van invloed op de beeldvorming van vrouwelijkheid	29
2.3.3. Vrouwentijdschriften, feminisme en beeldvorming	32
3 Methode en onderzoek	34
3.1 Onderzoek	34
3.1.1. <i>Margriet en Libelle</i>	36
3.1.2. Deelvragen	36
3.2 Methode	37
3.2.1. Analyse	37

3.2.2. Aanpak domeinanalyse	39
3.2.3. Aanpak vraag en adviesrubriek analyse	41
3.2.4. Aanpak editorialanalyse	42
4 Resultaten	43
4.1 Resultaten domeinanalyse	43
4.1.1 Resultaten domeinanalyse <i>Margriet</i>	44
4.1.2 Resultaten domeinanalyse <i>Libelle</i>	52
4.2 Resultaten vraag en adviesrubriekanalyse	59
4.2.1 Resultaten vraag en adviesrubriekanalyse <i>Margriet</i>	60
4.2.2 Resultaten vraag en adviesrubriekanalyse <i>Libelle</i>	61
4.3 Resultaten editorialanalyse	63
4.3.1 Resultaten editorialanalyse <i>Margriet</i>	64
4.3.2. Resultaten editorialanalyse <i>Libelle</i>	65
5 Conclusie	68
5.1 Beantwoording onderzoeksvraag	68
5.1.1 deelvragen	69
5.1.2 onderzoeksvraag	70
5.2 Discussie	72
5.3 Beperkingen en suggesties voor verder onderzoek	73
Literatuurlijst	75
Bijlagen	78

1. Inleiding

Voor het ontstaan van cultuur is er een ruimte nodig waarbinnen deze cultuur bespreekbaar kan worden gemaakt: een publieke sfeer van gedachten- en informatie-uitwisseling. Een briljante gedachtegang vindt geen vrijweg naar de samenleving binnen een privésfeer. Volgens Habermas (1962) moet er binnen deze publieke sfeer ruimte zijn voor rationele discussies en moet de publieke sfeer vrij zijn van dwingende machten. Tijdschriften en de periodieke pers creëren deze publieke sfeer (Aerts, 1996).

Vanuit dit perspectief is de feministische kritiek op de media dan ook niet zo vreemd. Zonder spreekbuis via de media vond het feministisch gedachtegoed moeilijk haar weg naar de samenleving. Optochten en demonstraties op straat lijken niet voldoende of de juiste manier om een sociaal, maatschappelijk en politiek standpunt aan te kaarten en te bespreken. Media zijn dit wel.

De kritiek op de media begon in de jaren zestig van de twintigste eeuw. De Amerikaanse Betty Friedan (1963) is de aanzet hiervoor geweest en haar boek *The feminine Mystique* was een forse kritiek op de damesbladen. Friedan (1963) was zelf werkzaam bij een vrouwentijdschrift en stelt in haar boek niet meer mee te willen werken aan het vrouwelijk ideaal dat de vrouwentijdschriften uitdragen. Dit ideaal omhelst het huisvrouwenbestaan en impliceert dat vrouwen hun geluk en toekomst aan het aanrecht vinden. Volgens Friedan (1963) moeten vrouwen op zoek naar een ander ideaal van vrouwelijkheid en ze spoort vrouwen in haar boek dan ook aan 'nee' te zeggen tegen het huisvrouwenbestaan en de ideale dromen van het vrouwentijdschrift en de televisie.

Vanaf de jaren zeventig werd de kritiek van Friedan (1963) op de vrouwentijdschriften, toen veelal damesbladen genoemd, verder uitgewerkt. In Nederland was de publicatie van het artikel van Joke Kool Smit 'Het onbehagen van de vrouw' (de Gids) in 1967 een belangrijke aanzet voor het aanwakkeren van de tweede golf van het feminisme. Dit artikel resulteerde in een oproep aan de Nederlandse vrouw om de politiek in te gaan en eisen te stellen als werktijdsverkorting, herverdeling van arbeid en de legalisering van abortus (Van de Loo, 2005). De kritiek was ten tijde van de tweede feministische golf in de jaren zeventig op z'n heftigst (Ribberink & Hartman, 1987; Brouns, 1995).

Vanaf de jaren tachtig werd de feministische kritiek ook vertaald naar het wetenschappelijke domein, want ook dat was een veld dat volgens de feministen nog door vrouwen veroverd moest worden. Het resultaat was *Genderstudies*, oftewel *Vrouwenstudies*

in het Nederlands. Binnen dat domein werden toen onderzoeksvragen gesteld als: hoe vaak verschijnen vrouwen in de media, welke rollen vervullen ze daar en welke eigenschappen krijgen vrouwen toegeschreven. De conclusies van deze sociologisch geïnspireerde onderzoeken luidde veelal dat media geen waarheidsgetrouwe afspiegeling van de realiteit waren, maar juist een verdraaid beeld ervan weergaven. Vrouwen werden vooral afgebeeld als jonge, getrouwde huisvrouwen. Terwijl in werkelijkheid ook veel vrouwen vaak een baan hadden en ongetrouwd waren. Daarnaast werden vrouwen vaak stereotype kenmerken toebedeeld zoals afhankelijkheid van de man en een passieve houding (Van Zoonen, 1988).

Hoewel het feminisme vanaf de jaren tachtig te leiden had onder een kentering binnen de beweging, waren de feministes het nog wel over één ding stellig met elkaar eens: de massa-media deugden niet. Hetzij omdat ze geen waarheidsgetrouwe afspiegeling gaven van de sociaal maatschappelijke situatie, hetzij omdat de media 'vrouwelijkheid' op een veel te conservatieve manier weergaven. Traditionele man-vrouw verhoudingen werden als de enige normale en juiste verhouding gepresenteerd, en media zouden symbolische straffen uitdelen aan degene die afweek van het geprefereerde ideaal. Feministische, lesbische, zwarte, gehandicapte en oudere vrouwen konden dus rekenen op symbolische straf: negatieve beeldvorming. Bondig samengevat zouden de mediaweergaves van vrouwen en vrouwelijkheid de realiteit vertekenen, en op die manier het (zelf)beeld en de vooroordelen van de maatschappij over vrouwen negatief beïnvloeden (Van Zoonen, 1988).

De negatieve en beperkte opvatting over media en vrouwen tijdschriften werd langzaam losgelaten mede onder invloed van de Marxistische filosoof Gramsci (1971). Gramsci (1971) benadrukte de invloed van ideologie. Volgens het gestelde van Gramsci (1971) was het vrouwen tijdschrift een medium dat een ideologisch beeld van vrouwelijkheid representeerde, maar tegelijkertijd verleende het vrouwen de mogelijkheid en de ruimte om hun eigen positie in de samenleving vast te stellen door middel van discussie en deliberatie over de positie van vrouwen (Gough-Yates, 2003).

Vanaf de jaren negentig kwam er meer aandacht voor kwalitatief onderzoek en receptieonderzoek, en van daaruit ook kritiek op de conclusies van de bestaande feministische onderzoeken. Hermes (1993) concludeerde uit haar onderzoek dat de lezers van vrouwen tijdschriften eigenlijk helemaal niet zo veel betekenis toekenden aan hetgeen wat zij lezen in vrouwen tijdschriften. Hiermee ging Hermes (1993) in tegen de alom heersende (wetenschappelijke) opvatting dat vrouwen tijdschriften van invloed waren op de lezer.

Hoewel er vanaf de jaren negentig dus andere onderzoeken naar vrouwen tijdschriften kwamen en er dus ook ruimte ontstond voor andere perspectieven op het vrouwen tijdschrift,

zijn tijdschriften op gebied van wetenschappelijk onderzoek vaak nog steeds een ondergewaardeerd medium gebleven (Hermes, 1993). Dit ten onrechte. Tijdschriften kunnen een interessante historische bron en culturele factor zijn. De meerwaarde van tijdschriften als historische bron ligt dan ook in hun karakter en in het feit dat zij tot in een bepaalde mate als representatief kunnen worden beschouwd. Tijdschriften vertegenwoordigen bijna altijd een kring: ten eerste van hun redactie, medewerkers, de uitgever en de adverteerder, ten tweede van hun publiek. Maar ook op inhoudelijk niveau representeren zij een bepaalde levenswijze, een moraal, esthetiek en stijl. Alles bij elkaar genomen zijn tijdschriften dus representatief voor een beweging, een groep en een periode. (Aerts, 1996).

Het vrouwentijdschrift is een medium waarbinnen de sociale constructie van vrouwelijkheid in de samenleving verbeeld wordt. Dit beeld van vrouwelijkheid bevat codes en boodschappen over de positie van vrouwen, de verwachting van vrouwen en hun sociale identiteit (Gauntlett, 2008). Daarnaast kunnen vrouwentijdschriften een motor en drijvende kracht achter bepaalde ontwikkelingen zijn. Zo werd door vrouwentijdschriften het vrouwelijk schrijverschap gestimuleerd en werden door sommige vrouwenbladen het huiselijkheidsideaal doorbroken (Jensen, 2001) Deze optiek kent het vrouwentijdschrift een belangrijkere rol toe, namelijk die van drijvende kracht en culturele factor.

Hoewel het feminisme vanaf de jaren tachtig worstelde met een impopulair imago, lijkt het feminisme vandaag de dag weer langzaam aan haar kracht te herwinnen. Het wint aan populariteit met boeken zoals dat van Caitlin Moran (2011), waarin op humoristische wijze het begrip vrouwelijkheid wordt beschreven. Ook de cijfers liegen er niet om, maar liefst 71 % van de Nederlandse vrouwen hebben een baan, ten opzichte van 83% van de mannen, en is meer dan de helft van de studenten aan de universiteit van het vrouwelijk geslacht. Ook is feministische kritiek weer actueel: waarom krijgen mannen voor een zelfde baan nog steeds vaak meer betaald dan hun vrouwelijke equivalent? En waarom zijn 80 procent van de gasten die worden gevraagd voor praatprogramma's zoals *Pauw & Witteman* van het mannelijk geslacht? Waarom worden hier zo weinig vrouwen voor uitgenodigd? Toch worden deze vragen niet alleen gesteld vanuit feministische hoek. De *Volkscrant* (28 februari 2012) kopt met stukken als "*Pauw & Witteman* seksisten?". Stilletjes wordt zelfs gesproken van een derde golf van het feminisme (Aune & Redfern, 2010; Van de Loo, 2005).

De combinatie van het ontbreken van recent wetenschappelijk onderzoek naar vrouwentijdschriften, de bestaande verschillende perspectieven binnen het onderzoeksdomein van feminisme en vrouwentijdschriften en een mogelijke retour van het feminisme zijn interessant. Het doet vragen rijzen met betrekking tot de verhouding van het feminisme en

media, en dan specifiek het Nederlands vrouwentijdschrift. Wat is de weergave van het (post)feministische gedachtegoed in vrouwentijdschriften? En is hierbinnen een evolutie te constateren? Om deze vragen te kunnen beantwoorden is een onderzoek dat zich toespitst op het Nederlands vrouwentijdschrift en het feminisme geschikt. Hierbij is gekozen voor de traditionele vrouwentijdschriften *Margriet* en *Libelle*, omdat deze ‘traditionele damesbladen’ zich bij uitstek verlenen voor dit onderzoek.

1.1 Onderzoek en relevantie

Het voornoemde leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Op welke manier is het (post)feministisch gedachtegoed vertegenwoordigd binnen *Margriet* en *Libelle* in de periode 1970- 2010, en is deze representatie veranderd door de jaren heen?

In dit onderzoek zal gebruikt worden gemaakt van een kwalitatieve inhoudsanalyse. Door teksten niet te onderzoeken als een op zichzelf staand geheel, maar als onderdeel van een tijdschrift, zijn tijdschriften en hun teksten heel nuttig om informatie te verkrijgen over de politieke en maatschappelijke beschouwingen en sociale en maatschappelijke- morele opvattingen uit een bepaalde periode. Met onderzoek door tijdschriften kan inzicht verworven worden over beeldvorming, de receptie van nieuwe ideeën, theorieën, waarden en technologieën (Aerts, 1996). De wetenschappelijke relevantie ligt in het ontbreken van recentelijk onderzoek naar vrouwentijdschriften. Er bestaat onderzoek dat dateert uit de jaren tachtig, daaropvolgend de jaren negentig en het laatste onderzoek dateert de aanvang van de eenentwintigste eeuw. Met dit onderzoek een bijdrage te leveren aan de wetenschappelijke discussie omtrent dit thema is een ambitieuze doelstelling, maar wellicht kunnen de resultaten en bevindingen van dit onderzoek nuttig zijn voor de huidige discussie omtrent dit thema.

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek ligt gelegen in het belang van meer kennis en informatie omtrent het beeld van de vrouw in de media en hoe dit beeld is veranderd door de jaren heen (of juist niet). Praktisch is het onderzoek ook omdat er wellicht meer informatie en kennis kan worden verworven omtrent de huidige staat van doen van het feminisme. De praktische relevantie ligt ook gelegen in de beschouwing van het tijdschrift als publieke ruimte en ‘cultuur’. Als er wordt uitgegaan van het perspectief van de belangrijke rol van tijdschriften bij het creëren van een openbare sfeer en van hetgeen wij nu bestempelen als ‘cultuur’, wordt duidelijk dat tijdschriften geen afspiegeling zijn van de waarlijke

werkelijkheid buiten het tijdschrift: tijdschriften bepalen in samenwerking met hun redactie, organisatie, ideologie en doelstelling zelf wat die culturele werkelijkheid inhoud, namelijk een mediaproduct. Vanuit deze zienswijze hebben tijdschriften een veel actievere rol en een essentiëler aandeel in de *vorming* van cultuur dan de spiegel-vergelijking suggereert (Aerts, 1996)

1.2 Vooruitblik

In vier hoofdstukken zal worden getracht om een antwoord op de onderzoeksvraag te formuleren. De eerste twee hoofdstukken vormen het achtergronddecor waarbinnen de onderzoeksvraag zich heeft ontwikkeld. De daaropvolgende twee hoofdstukken beschrijven het empirisch onderzoek. In het vijfde hoofdstuk zal de onderzoeksvraag beantwoord worden.

Hoofdstuk twee omvat het theoretisch kader. In dit theoretisch kader worden de thema's omtrent dit onderzoek nader belicht. De kernconcepten, geschiedenis en debatten omtrent de verschillende golven van het feminisme en de verschillende perspectieven binnen het postfeminisme zullen worden besproken. Ook wordt het vrouwentijdschrift nader onderzocht: de beschouwing, het karakter en tevens een kort historisch overzicht. Tot slot wordt ook de beeldvorming in vrouwentijdschriften toegelicht en wordt het begrip 'vrouwelijkheid' uitgelegd.

Hoofdstuk drie gaat in op de onderzoeksmethode. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe het onderzoek zal verlopen. De deelvragen worden in dit hoofdstuk uiteengezet. Een motivatie voor het onderzoek en een duidelijke afbakening van het onderzoek zijn ook in dit hoofdstuk opgenomen.

Hoofdstuk vier zal de resultaten van de analyse van het onderzoek beschrijven. De resultaten van het onderzoek zullen hierin worden gepresenteerd en tevens worden geanalyseerd.

In hoofdstuk vijf zullen de onderzoeksresultaten worden verwerkt tot een definitief antwoord op de onderzoeksvraag en de deelvragen. Daarnaast zal de conclusie van dit onderzoek geplaatst worden binnen de discussie omtrent vrouwentijdschriften en het feminisme. Tot slot zullen de beperkingen van het onderzoek worden besproken en zullen er enkele suggesties worden gedaan voor verder onderzoek.

2. Theoretisch kader

Om een adequaat antwoord te kunnen formuleren op de hoofdvraagstelling van dit onderzoek kan niet alleen worden volstaan met een onderzoek naar de tijdschriften *Margriet* en *Libelle*. Een verdieping in het thema van dit onderzoek is dan ook essentieel. In dit theoretisch kader zal daarom dieper worden ingegaan op het feminisme, het postfeminisme en de debatten omtrent deze twee bewegingen en het concept vrouwentijdschrift. Tot slot zal in het derde subhoofdstuk een kleine uiteenzetting worden gegeven omtrent vrouwentijdschriften en beeldvorming. Hierbij wordt het concept beeldvorming omtrent vrouwelijkheid nader toegelicht.

2.1 De vrouwenbeweging: feminisme en postfeminisme

Het woord ‘feminisme’ heeft vandaag de dag een negatieve lading (Van de Loo, 2005). Echter, weinig mensen kunnen deze negatieve bijklank uitleggen of verklaren, noch weten zij wat het woord ‘feminisme’ precies inhoudt. Veel vrouwen denken bij feminisme aan emancipatie, en hoewel deze twee begrippen nauw met elkaar zijn verweven betekenen zij niet hetzelfde.

Doordat het feminisme verschillende fasen en stromingen kent, kunnen er ook meerdere betekenissen aan het woord ‘feminisme’ ontleend worden. Dit is verwarrend. In dit onderzoek zal ik daarom een brede definitie hanteren. Onder feminisme wordt in dit onderzoek het streven naar meer gelijke rechten voor mannen en vrouwen verstaan (Brouns, 1995).

De geschiedenis van het feminisme gaat terug tot in het begin van de negentiende eeuw (Brouns, 1995). Maar om te kunnen onderzoeken op wat voor manier feministische representaties te vinden zijn in *Margriet* en *Libelle*, is het essentieel om te weten welke ontwikkelingen het feminisme heeft ondergaan de afgelopen eeuw en hoe het op dit moment met het feminisme gesteld is. In het hierop volgende subhoofdstuk zal daarom een kort historisch overzicht van het feminisme worden gegeven en een uiteenzetting van de bestaande theorieën en debatten over het feminisme, het postfeminisme en een eventuele derde golf van het feminisme.

2.1.1 Feminisme: de eerste en de tweede golf

In de liberale, burgerlijke visie op het feminisme wordt over het algemeen gesteld dat de

Verlichting de weg heeft vrij gemaakt voor het feminisme. Volgens deze traditie vindt het feminisme haar oorsprong aan het einde van de achttiende eeuw met de activiteiten van de Franse Olympe de Gouges (1748- 1793) en de Engelse Mary Wolstonecraft (1759). Ook Nederland heeft een verlicht feminisme gekend aan het eind van de achttiende eeuw. In 1889 richtte Wilhelmina Drucker de *Vrije Vrouwen Vereeniging* op en zette hiermee de eerste feministische golf in gang. De *Vrije Vrouwen Vereeniging* sprak over gelijke rechten voor vrouwen op het gebied van onderwijs en arbeid. Het meest kenmerkende aan de eerste feministische golf was de vrouwenkiesrechtbeweging. Binnen deze beweging stond het streven voor vrouwenkiesrecht en politieke activiteiten voor vrouwen centraal. Voor dit recht is vijftig jaar gestreden, maar in 1919 werd het kiesrecht voor vrouwen eindelijk een feit. Aan deze strijd voor het vrouwenkiesrecht is onlosmakelijk de naam Aletta Jacobs, Nederlands eerste vrouwelijke arts, verbonden (Brouns, 1995).

Na de tweede wereldoorlog ving langzaam het begin aan van de tweede feministische golf. Ten tijde van de wederopbouw gingen steeds meer vrouwen naar school en nam het aantal vrouwen met een betaalde baan toe (Ribberink & Hartman, 1987). Tegelijkertijd leefde de belangstelling voor feministische uitgaven op. Heruitgaven van boeken als Aletta Jacobs' *Herinneringen* (1924) en het overzichtswerk *Van moeder op dochter* (1948) werden doorgegeven aan feministen die de tweede feministische golf in gang zouden zetten (Brouns, 1995). Het onderwerp van vrouwenemancipatie begon in de jaren zestig ook weer meer belangstelling te krijgen van de media. In het artikel van Joke Kool Smits 'Het onbehagen van de vrouw' (de Gids) in 1967 werden de psychische gesteldheid en de frustraties van de getrouwde vrouw beschreven. Dit artikel mondde uit in een oproep aan de Nederlandse vrouw om de politiek in te gaan en eisen te stellen als werktijdverkorting, herverdeling van arbeid en de legalisering van abortus. Een jaar later was de oprichting van de feministische actiegroep *Man Vrouw Maatschappij* een feit (Brouns, 1995). Nog geen twee jaar later, in 1969, werd *Dolle Mina* opgericht en hiermee werd de tweede feministische golf in Nederland ingeluid (Ribberink & Hartman, 1987).

Met de tweede feministische golf werd de strijd tegen de onderdrukking van vrouwen voor gelijke rechten weer voortgezet. De roerige jaren zestig hadden al veel taboes doorbroken, met name voor vrouwen. Zo werd de anticonceptiepil geïntroduceerd en er vond een zogenaamde seksuele revolutie plaats die leidden tot veranderde opvattingen over seksualiteit. Voor vrouwen leidde deze manifestaties tot geboorteregeling en ook werd de vrouw nu gezien als een persoon met seksuele gevoelens (Ribberink & Hartman 1987).

Deze tweede feministische golf in de jaren zeventig nam radicalere vormen aan dan

de eerste golf (Ribberink & Hartman 1987). Net zoals in de eerste golf werd er gestreden voor gelijke rechten voor de vrouw, maar de strijd was nu feller. De strijd voor het recht op abortus is hier een goed voorbeeld van. Vrouwen gingen de straat op om te demonstreren, er werden praatgroepen opgericht en er kwam aandacht voor de rechten van vrouwen op het gebied van mishandeling en seksueel misbruik. En hoewel vrouwen, net zoals in de eerste golf, nog wel werden gecultiveerd met de conventionele rol van de vrouw als huisvrouw en moeder, was er in de tweede golf ook plaats en aandacht voor een andere vrouw: een veelzijdige, werkende vrouw met verschillende rollen en posities in de maatschappij.

Naast de liberale feministische invalshoek ontstond er nu ook een socialistische en alles omvattende visie op het feminisme. Deze laatste invalshoek kwam rond 1970 uit de Verenigde Staten overwaaien, vergezeld door de leus ‘het persoonlijke is politiek’. Hiermee werd de scheidingslijn tussen het openbare en het private, de relatie tussen individu en de maatschappij, ter discussie gesteld. Vanuit deze optiek werd alles wat vrouwen onafhankelijk van mannen deden of wat in strijd was met de ‘hun’ vrouwen opgelegde patriarchale normen, gerekend tot vrouwenverzet. Feministische actie ontstond daar waar vrouwen met elkaar samenleefden of werkten en op die manier commentaar leverden op de traditionele patriarchale verhoudingen (Brouns, 1995).

Ideologie en taal werden een belangrijke rol toebedeeld in de onderdrukking van vrouwen. Daarom werd het belangrijk geacht om de tegenstrijd aan te gaan via deze wegen: andere symbolen, andere verhalen en andere metaforen. Vrouwentekens, amazonebijlen en geuzennamen zoals ‘Nemesis’ en ‘Xantippe’ werden toegevoegd aan het straatbeeld van de maatschappij. Het belang dat werd gehecht aan taal, expressiemogelijkheden en informatievoorziening resulteerde in veel praatgroepen, vrouwenuitgeverijen, vrouwenboekhandels, vrouwentijdschriften en zelfs vrouwenkranten. Via deze weg hebben de feministes ook hun entree tot de wetenschap gemaakt. Enerzijds kwam dit door een sterke behoefte naar kennis over vrouwen en vrouwenonderdrukking; anderzijds kwam dit voort uit de overtuiging dat de wetenschap ook meedeed aan het onderdrukken van vrouwen. Waarom waren er immers zo weinig vrouwelijke wetenschappers? *Womens Studies*, in het Nederlands vertaald naar *Vrouwenstudies*, werd de benaming van de feministische wetenschapsbeoefening die vanaf 1975 vorm kreeg (Brouns, 1995)

Kenmerkend voor het feminisme in de jaren zeventig waren ook de verschillende debatten die een steeds prominentere plek binnen de beweging kregen. De drie belangrijkste debatten waren het al eerder genoemde openbaar en privé (het persoonlijke is politiek) debat, het verschil en gelijkheidsdebat en vanaf de jaren tachtig het eenheid en

verscheidenheidsdebat (Brouns, 1995).

Een van de eerste verklaringen voor de onderdrukte positie van vrouwen was de scheiding tussen het openbare en private, tussen individu en maatschappij. Mannen heerste over de openbare sfeer en vrouwen werden daarvan uitgesloten. Vanuit dit perspectief was de onderdrukking van vrouwen dus een situatie die voort kwam uit de ondergeschikte plaats van de privésfeer aan de openbare sfeer. De eerste reactie hierop was een herwaardering van de privésfeer: huishoudelijk werk en de opvoeding van de volgende generatie leverden ook een soort macht op. Maar deze herwaardering van de privésfeer bleek uiteindelijk niet te kunnen voldoen. Het debat dat hier op werd voorgezet ging over de vragen of er wel een absolute scheiding tussen openbaar en privé was, of de seksen wel zo expliciet verdeeld waren over de private en openbare sfeer en of de macht alleen is gestationeerd in de openbare sfeer. Deze verfijning van het debat leidde uiteindelijk niet tot een beantwoording op de vraag over vrouwenonderdrukking, maar tot een antwoord over de scheiding van privaat en openbaar (Brouns, 1995).

Het tweede prominente debat dat zich binnen het feminisme aandeede was het verschil- gelijkheidsdebat: zijn vrouwen hetzelfde als mannen of juist niet? Later spitste dit debat zich toe op het 'wezenlijke' verschil of 'de wezenlijke' gelijkheid. De essentie van dit debat lag gelegen in de consequentie, want een antwoord op het 'zijn' van de vrouw, bepaalde ook het 'moeten' van de vrouw. Het antwoord op dit debat had dus politiek strategische gevolgen (Brouns, 1995). Sociologe Mieke Aerts (1984) signaleerde vanuit historisch perspectief hierin twee tradities. De ene traditie geloofde in een principiële gelijkheid tussen mannen en vrouwen en stelde dat de verschillen die aantoonbaar waren slechts een gevolg waren van de eeuwenlange ongelijke behandeling. Wanneer de ongelijke behandeling zou worden afgeschaft, zouden ook de verschillen tussen mannen en vrouwen verdwijnen. De andere traditie stelde dat er wel degelijk een verschil tussen mannen en vrouwen aanwezig was en dat dit verschil niet het gevolg was van een ongelijke behandeling. Vrouwen waren wezenlijk anders dan mannen, en om vrouwen een gelijke behandeling te kunnen geven was een herwaardering van de vrouwelijke eigenschappen noodzakelijk. Een gelijkstelling tussen mannen en vrouwen was volgens deze traditie een voorzetting van de discriminatie van vrouwen, omdat door een gelijkstelling vrouwen zich aan zouden moeten passen aan de normen van de man.

Met het ontstaan van de eerder genoemde twee debatten binnen het feminisme, was het concept zusterschap nog altijd een belangrijk concept met een gedeelde draagwijdte. Er werd hierbij ook gewezen naar de geschiedenis en daarbij werd benadrukt hoe belangrijk de

identiteit van ‘wij vrouwen’ was voor het feminisme. Maar in de loop van de jaren tachtig kwam er steeds meer verzet tegen dit zogenaamde zusterschap. De eerste kritieken kwamen uit de hoek van lesbische en etnische gekleurde vrouwen. Zij betwistten de identiteit van ‘wij vrouwen’ en benadrukten de vele verschillende vrouwen. Zo werd in de loop van de jaren tachtig steeds duidelijker dat er geen sprake was van één homogene groep vrouwen met dezelfde verlangens en standpunten. Het daarvoor zo krachtige concept ‘wij vrouwen’ dat voorheen zoveel vrouwen had gemobiliseerd, werd in de jaren tachtig opzij geschoven. Er vond een kentering plaats binnen de feministische denkwijze en beweging, en er kon dan ook geen sprake meer zijn van een eenvormige feministische politiek (Brouns, 1995). Typerend voor de tweede golf is dat met de komst van de verschillende perspectieven en debatten binnen het feminisme, ook de problemen binnen het feminisme zijn ontstaan. Deze kentering zou uiteindelijk leiden tot een nieuwe fase binnen het feminisme.

2.1.2 Postfeminisme

De kentering die zich in de jaren tachtig binnen het feminisme als een collectieve beweging voltrok, leidde uiteindelijk tot een breuk. In de jaren negentig brak een nieuwe fase aan, het postfeminisme. En waar reeds in de jaren tachtig al een verdeeldheid ontstond binnen de feministen ten tijde van de tweede golf, werd deze verdeeldheid onder de postfeministen nog groter. Genz en Brabon (2009) stellen in hun onderzoek naar postfeminisme dat het postfeminisme niet zoals de eerste en tweede golf uit te leggen is aan de hand van een definitie of een aantal kernconcepten. Het postfeminisme is een complex concept vol met tegenstellingen en er kunnen meerdere betekenissen aan de term worden ontleend. Het postfeminisme is een reactie op het feminisme. Het woord ‘post’ duidt het einde van een tijdperk (de tweede golf) aan en kan worden opgevat als ‘post-traditioneel’ (Genz & Brabon, 2009).

Genz en Brabon (2009) bestuderen het postfeminisme vanuit een aantal verschillende stromingen binnen het postfeminisme. Op die wijze demonsteren zij hoe complex en tegenstrijdig het postfeminisme is en welke betekenissen eraan kunnen worden ontleend. Het postfeminisme duidt een periode aan waarin verschillende stromingen en overtuigingen los van elkaar bestaan en allen op hun eigen manier een reactie zijn op het tweede golf feminisme.

In hun studie van het postfeminisme bespreken Genz en Brabon (2009) het zogenaamde *Backlash* feminisme, een stroming die zich sterk afzet tegen het tweede golf feminisme en van mening is dat het feminisme de vrouw haar ergste vijand is. Maar ook het

New feminism, het *Victim vs. Power* waarbij de slachtofferrol van de vrouw wordt afgezworen, het *Girl-power* feminisme voor de jongere generatie en het geseksualiseerde domein feminisme. Daarnaast bespreken Genz en Brabon (2009) in hun beschouwing over het postfeminisme het derde golf feminisme. Een diepgaandere beschouwing over het derde golf feminisme zal worden gegeven in het volgende subhoofdstuk.

Een van de eerste stromingen binnen het postfeminisme was *Backlash*. *Backlash* is te beschouwen als een felle tegenreactie op het feminisme en kenmerkt zich door een zeer negatieve houding tegenover het feminisme van de jaren zeventig. Een belangrijke onderzoek naar de *Backlash* stroming is dat van Susan Faludi (1992). Volgens Faludi is de *Backlash* stroming ontstaan in de jaren tachtig in de Verenigde Staten en ging ze hand in hand met de toentertijd nieuwe rechtse politiek onder leiding van president Reagan. *Backlash* vond snel haar weg naar de media en zo naar de mondiale samenleving. In haar onderzoek (1992) omschrijft Faludi *Backlash* als een stroming die zich etaleerde via de media in de jaren tachtig en negentig en die het feminisme verklaarde tot 'women's own worst enemy'. De overtuiging van *Backlash* was dat vrouwen 'nu eenmaal niet alles kunnen hebben'. Vrouwen moeten eenvoudigweg een keuze maken tussen een leven in de openbare of private ruimte, tussen gezinsleven en carrière (1992, 2). Doen vrouwen dit niet dan zijn de gevolgen vervelend: burn-outs en stressverschijnselen, alleenstaande vrouwen die alleen nog maar bezig zijn met hun zoektocht naar een man en depressieve alleenstaande moeders (1992,2).

Een andere stroming van het postfeminisme die op de *Backlash* stroming aansluit door het traditionele feminisme af te wijzen is volgens Genz en Brabon (2009) *New Feminism*. Deze stroming van het postfeminisme wordt echter wel vertegenwoordigd door vrouwen. In tegenstelling tot *Backlash* is de overtuiging van het *New feminism* dat vrouwen wél succesvol kunnen zijn in de private en openbare sfeer. De ideale vrouw is zelfverzekerd, assertief en uit dat onder andere door haar interesse naar mode en kleding. De *new feminist* vrouw is vrijdenkend, heeft 'power' en succes, en is zeker geen slachtoffer (Genz & Brabon, 2009). Van Hintum (1995) sluit hierop aan door de slachtofferrol van het tweede golf feminisme resoluut af te zweren. Dit klaagfeminisme is volgens Van Hintum nergens voor nodig, want vrouwen hebben in hun huidige positie helemaal geen reden tot klagen. Vrouwen zijn vrij en onafhankelijk en kunnen succesvol zijn in de private als openbare sfeer, mits zij duidelijke afspraken maken met hun partner over de verdeling van de taken in de private sfeer (1995).

Een andere stroming binnen het postfeminisme is volgens Genz en Brabon (2009) het *Girl-power* feminisme. Het *Girl-power* feminisme is tot stand gekomen in de jaren negentig

en is afgeleid van de toen populaire Britse meidenband *de Spice Girls*. Het *Girl-power* feminisme is een prominente stroming binnen het postfeminisme en focust zich met name op de generatie jonge vrouwen. Volgens Genz en Brabon (2009) kan de *Girl-power* beweging opgevat worden als een tegenreactie op de traditionele feministische kritiek op de conventionele rol van de vrouw, haar vrouwelijke kenmerken en haar lijdzame bestaan daaronder. De *Girl-power* generatie heeft de vrouwelijke en zelfs meisjesachtige kenmerken juist hoog in het vaandel staan en uiten dit in haar kleding en persoonlijke stijl. De centrale overtuiging binnen het *Girl-power* feminisme is dat het ‘vrouw-zijn’ juist macht geeft en dat het omhelzen van je vrouwelijkheid *empowerend* werkt.

Cels (1999) omschrijft de aanhangers van het *Girl-power* feminisme als *girls*. Volgens Cels (1999) willen deze *girls* ontdekken en hun grenzen opzoeken. Ze willen ontdekken wie ze kunnen zijn en doen dit door te experimenteren met hun kledingstijl, te reizen en te feesten. *Girls* zijn speels, veelzijdig en zeer individualistisch ingesteld en kunnen zich dan ook niet vinden in het feminisme van de jaren zeventig, dat het verbond van zusterschap hoog in het vaandel had staan. *Girls* gaan hun eigen weg en willen zich niet aanpassen aan het conventionele rolmodel, noch kunnen zij zich vinden in het rolmodel van het feminisme van de jaren zeventig. Op seksueel vlak zijn zij assertief en niet afwachtend en staan open voor experiment op dit gebied. *Girls* willen met hun houding laten zien dat het omhelzen van je vrouwelijkheid positiefs en krachtig kan zijn en op die manier evenwaardig aan mannelijkheid.

De meest controversiële versie van het postfeminisme is een geëvolueerde versie van het *Girl-power* feminisme, het geseksualiseerde do-me feminisme. De geseksualiseerde versie van het feminisme is ook bekend onder de naam van *bimbo-feminisme*, *raunch culture* en *porno-chic*. Volgens deze versie van het postfeminisme leidt seksuele vrijheid naar emancipatie en de onafhankelijkheid van de vrouw. Het do-me feminisme ziet vrouwen als intelligent, actief en seksueel begeerde wezens. Dubbelzinnigheid, ironie en gevoel voor spel zijn belangrijke elementen binnen het do-me feminisme. In de populaire cultuur werd het do-me feminisme vertegenwoordigd door televisieprogramma's als *Ally McBeal* en *Sex and the City*. De *do-me* feminist gebruikt haar uiterlijk voorkomen en haar seksualiteit voor het bereiken van succes in zowel haar persoonlijke leven als in haar professionele bestaan. Ze heeft de absolute controle over haar leven en uit haar individualiteit en identiteit door haar seksualiteit en vrouwelijkheid (Genz & Brabon, 2009).

Kritiek op het *do-me* feminisme is er ook (Levy, 2007; McRobbie, 2004). Levy (2007) heeft zware kritiek op het do-me feminisme die zij bestempeld als bimbocultuur. Levy vindt

de bimbocultuur een achteruitgang van het feminisme en begrijpt niet hoe vrouwen door paaldansen, borstvergrotingen en de gepretendeerde seksuele vrijheid zichzelf kunnen bestempelen als onafhankelijk en geëmancipeerd. Levy (2007) maakt zich zorgen over de nadruk op seksualiteit en het hebben van *sexappeal* in de huidige maatschappij. Voor volwassen vrouwen is de bimbocultuur een uiting om zich te verzetten tegen het feminisme van de jaren zeventig, maar de jonge vrouwen van de huidige generatie zijn vaak niet bekend met dit traditionele feminisme, waardoor de centrale positie van seksualiteit hun als normaal voorkomt. Levy (2007) betoogt dat vrouwen zich moeten realiseren dat seksuele macht niet hetzelfde is als algehele macht. Seks is niet de weg naar waardering en macht. Ook McRobbie (2004) heeft kritiek op de seksuele benadering van het postfeminisme en dan met name de porno-chic versie.

De verschillende stromingen binnen het postfeminisme laten allen zien een tegenreactie te zijn op het traditionele feminisme uit de jaren zeventig. Zowel de *Backlash* beweging, het *new feminism*, het *Girl-power* feminisme en het *do-me* feminisme wijzen het traditionele feminisme af. Met name de gepretendeerde slachtofferrol van de vrouw wordt door het postfeminisme resoluut van tafel geslagen. Door de opkomst van het individualisme in de jaren negentig is ook het concept zusterschap, waar de traditionele feministes zo'n nadruk op legden, verdwenen. Het *new-feminism*, het *Girl-power* feminisme en het *do-me* feminisme omhelzen het individualisme en hun eigen individualiteit. Postfeministen hebben vaak harde kritieken op het traditionele feminisme (Van Hintum, 1995; Cels, 1999) uit de jaren zeventig en lijken soms haast de bereikte resultaten van het traditionele feminisme te vergeten. Omgekeerd is er ook weer kritiek op het postfeminisme (Brouns 1995; Levy, 2007, McRobbie, 2004), dat eerder een achteruitgang dan een progressie op het feminisme zou zijn.

2.1.3. Een derde golf?

De kritiek op het gedachtegoed van het postfeminisme uitte zich weer in een zogenaamde derde golf van het feminisme. Hoewel de derde golf ongeveer tegelijkertijd met het postfeminisme in de jaren negentig is ontstaan en ook wel gerekend wordt tot het postfeminisme, is er wel degelijk een verschil tussen de twee. Genz en Brabon (2009) benadrukken dit verschil en leggen uit dat het derde golf feminisme een voortzetting is van de tweede golf van het traditionele feminisme uit de jaren zeventig. Postfeminisme daarentegen is dit niet. Postfeminisme is te kwalificeren als een periode waarbinnen alle stromingen en reacties op het traditionele feminisme van de jaren zeventig vallen. Deze stromingen staan los van elkaar. Het derde golf feminisme kan dus wel binnen het postfeminisme ontstaan.

Volgens de derde golf feministen ondermijnt en bekritiseert het postfeminisme het traditionele feminisme te zwaar. Derde golf feministes voelen een sterke verwantschap met het traditionele feminisme van de jaren zeventig, maar zij onderscheiden zich hiervan door een aantal politiek culturele standpunten die zij innemen. Zo omhelzen derde golf- feministes de sociaal etnische verschillen tussen vrouwen en mensen. Daarnaast wijzen zij de slachtofferrol van het traditionele feminisme af. Deze rol is ook overbodig vanwege het behaalde succes van het traditionele feminisme. Het derde golf feminisme onderscheidt zich op die manier dus wel van het traditionele feminisme. Deze visie op het feminisme gaat verder dan zwart en wit, dan arm en rijk. Het derde golf feminisme spreekt een generatie vrouwen aan die zijn geboren in de jaren zestig en zeventig (Genz & Brabon, 2009).

Lastig voor de bevestiging of totstandkoming van de derde golf is de huidige individualistische maatschappij. Het collectief van zusterschap vindt daardoor moeilijk haar weg in de samenleving. Over de komst en het bestaan van deze derde golf bestaat dan ook nog enige discussie. Want hoewel er wel voor de komst en het bestaan van deze derde golf gepleit wordt of wordt aangemoedigd (Aune & Redfern, 2010; Van de Loo, 2005; McRobbie, 2004), zijn er ook velen die niet geloven in een derde golf en ook niet het nut daarvan inzien (Van Hintum, 1995; Cels, 199). Volgens laatstgenoemde partij zijn vrouwen op voldoende punten geëmancipeerd.

Dat de derde golf er aan zou (moeten) komen bepleitten Aune en Redfern (2010) in hun boek *Reclaiming the F word: the new feminist movement*. Aune en Redfern (2010) stellen dat de feministes al veel hebben bereikt op het gebied van onafhankelijkheid en gelijkheid, maar ook dat er nog veel te behalen is. Zo krijgen vrouwen op professioneel gebied nog altijd vaak minder uitbetaald dan hun mannelijke collega's en kan op het gebied van seksuele mishandeling, educatie, politiek en religie ook nog veel worden verbeterd. Hoewel in hun onderzoek (2010) de ondervraagde vrouwen hun standpunten allemaal begonnen met 'I'm not a feminist, but..' kregen zij een brede ondersteuning van de ondervraagde vrouwen op de thema's van het traditioneel feminisme. Tweederde van de ondervraagde vrouwen van een poll in 2007 en zelfs 40 procent van een poll in 2008 verklaarden zich helemaal te kunnen vinden in de thema's van het traditioneel feminisme en zichzelf wel als feminist zouden kunnen omschrijven. Toch is en zou het derde golf feminisme anders moeten zijn dan het feminisme van de jaren zeventig stellen Aune en Redfern (2010). Het individualisme is niet meer weg te denken uit onze huidige maatschappij en dit strookt niet met het concept van collectief zusterschap. Aune en Redfern (2010) pleiten daarom voor zowel een individualistisch als collectief optreden voor de

thema's waar voor de vrouw nog veel te behalen valt. Dit 'optreden' van vrouwen zou niet te vergelijken moeten zijn met het feminisme van de jaren zeventig, maar moet wel degelijk een beweging zijn. Een beweging bestaande uit verschillende soorten vrouwen, met verschillende perspectieven en meningen (2010).

Ook Van de Loo (2005) pleit voor een derde feministische golf. Vrouwen zijn nog steeds achtergesteld ten opzichte van mannen: vrouwen hebben vaak een deeltijdbaan, zijn nog steeds niet veilig op straat 's avonds, worden nog steeds grotendeels op hun uiterlijk beoordeeld en zijn nog steeds verantwoordelijk voor de meeste taken in huis. Vrouwen pikken dit omdat zij niet een 'zeur' willen zijn en niet willen klagen, en troosten zichzelf daarom met 'leuke dingen' zoals afspraakjes met vriendinnen en winkelen. Van de Loo is echter van mening dat vrouwen hun ogen moeten openen en moeten beseffen dat de emancipatiestrijd nog helemaal niet klaar is en dat mannen nog steeds de betere posities bezetten. Hierbij noemt Van de Loo (2005) ook het probleem van de huidige individualistische maatschappij: vrouwen moeten individualistische vijandigheid jegens elkaar laten varen.

McRobbie (2004) pleit niet zozeer voor een derde golf, maar stelt ook dat het feminisme zeker niet dood is. McRobbie (2004) merkt op dat de feministische thema's nog steeds leven binnen de populaire cultuur in de jaren negentig, maar dat er geen duidelijke beweging is die streeft voor de thema's omtrent de verbetering van de positie van de vrouw. Het postfeminisme is volgens McRobbie (2004) dan ook geen goede opvolger of plaatsvervanger voor het emancipatie gedachtegoed uit de jaren zeventig. Ook kan McRobbie (2004) zich als feministe absoluut niet vinden in de geseksualiseerde versie van het postfeminisme, het do-me feminisme de porno chic.

2.2 Het vrouwentijdschrift

Tijdschriften bestaan er in allerlei soorten en maten en voor allerhande doelgroepen. Het soort tijdschrift dat centraal staat in dit onderzoek is het vrouwentijdschrift. Dit type tijdschrift verschijnt wekelijks, tweewekelijks of één keer in de maand en is expliciet gericht op een vrouwelijk leespubliek. In hun beginperiode bevatten vrouwentijdschriften artikelen, korte verhalen, recepten, mode en patronen, rubrieken over schoonheid en lichaamsverzorging, columns, ingezonden brieven, artikelen over beroemde personen, maar ook over huishouden, kindereenzorg en familierelaties. Het commerciële aspect van het

tijdschrift is terug te vinden in de vele advertenties die de tijdschriften bevatten (Ballaster, 1993).

Binnen menig bestaand onderzoek naar vrouwentijdschriften heerst een algemeen discours dat vrouwenbladen niet deugen. Deze trend is gezet in de jaren zeventig van de twintigste eeuw, ten tijde van de feministische kritiek op de vrouwentijdschriften. Dit discours is tot op heden de gebruikelijk gedachtegang over vrouwenbladen volgens (Hülken, 2010). Hoewel deze gedachtegang niet meer klakkeloos wordt aangenomen, is het wel het standaard beginpunt van vele onderzoeken naar vrouwentijdschriften. Zo ook van dit onderzoek.

Daarnaast heeft onderzoek naar vrouwentijdschriften uitgewezen dat het vrouwentijdschrift vanaf haar moment van aanvang al een complex karakter heeft. Het vrouwentijdschrift zendt geen duidelijke boodschappen uit en bevat vaak paradoxen (Hülken 2010). Ten eerste is er de tegenstrijdige wisselwerking tussen rolbevestigend en roldoorbrekend. (Jensen, 2001). Ten tweede is er die tegenstrijdige verheerlijking van individualiteit en collectiviteit: er wordt overduidelijk een ‘wij vrouwen gevoel’ gecreëerd, maar tegelijkertijd wordt benadrukt hoe belangrijk het is jezelf te zijn en je eigen pad te volgen (Hülken, 2010).

Het vrouwentijdschrift lijkt een ongecompliceerd en makkelijk doorgrondbaar medium, maar is dit dus niet. Voor het onderzoek is het daarom van belang meer te weten over de geschiedenis, de aard en de beschouwing van het vrouwentijdschrift. Dit wordt in het volgende subhoofdstuk uiteengezet.

2.2.2 Een historiografische uiteenzetting

Vrouwentijdschriften vinden hun oorsprong in de achttiende eeuw. Enkele voorbeelden hiervan zijn de *Algemeene Oeffenschool der Vrouwen* (1784-1785), *De Dames-Post* (1785) en *Weekblad voor Vrouwen* (1795). De term ‘vrouwentijdschrift’ is echter pas in de twintigste eeuw ontstaan. Deze vrouwenbladen waren qua inhoud en opzet heel divers en bestonden vaak ook maar kort. In haar onderzoek naar vrouwentijdschriften in de achttiende en negentiende eeuw stelt Lotte Jensen (2001, 14-15) dat het Nederlandse vrouwentijdschrift in vergelijking tot Duitsland, Frankrijk, Engeland en de Verenigde Staten een langzame start maakte. Pas in de twintiger jaren van de negentiende eeuw kwamen de Nederlandse vrouwentijdschriften tot bloei. Verklaringen hiervoor kunnen de kleine omvang van het

Nederlands taalgebied zijn en de concurrentie van buitenlandse vrouwenbladen die ook in Nederland werden gelezen (Hülsken, 2005).

Aan het einde van de achttiende eeuw was de politisering van de periodieke pers van start gegaan. Dit leidde ertoe dat week- en maandbladen een politieke strekking kregen en er ontstond een min of meer kritische en ideologische opiniepers. Deze politieke strekking zette pas echt door vanaf het midden van de negentiende eeuw. De pers aanvaardde de politiek als discussieonderwerp en de politiek ontdekte op haar beurt de mogelijkheden van de ontstane massapers. De groei van de massapers uitte zich niet alleen in de vorm van kranten, maar ook in de schaalvergroting van publieks-, familie-, geïllustreerde en opiniebladen. Met name bij de ‘publiekspers’ en de ‘gezinstijdschriften’, leerde de ideologie achter het tijdschrift om gebruik te maken van de formule van informatie en verstrooiing. Tegelijkertijd werd ontdekt dat het tijdschrift zich uitermate goed verleende als middel om mensen te verenigen, te binden en door reclame tot consumptie aan te zetten (Aerts, 1996).

Deze ontwikkeling is ook een logische verklaring voor het ontstaan van de eerste feministische vrouwentijdschriften in 1870. Deze bladen verschenen samen met de opkomst van de emancipatiebeweging, de eerste feministische golf in de periode 1870-1920. Twee feministische tijdschriften zagen kort na elkaar het levenslicht: *Ons Streven* en *Onze roeping*. Beide waren een initiatief van Betsy perk (1833-1906), pionierster van de vrouwenbeweging en vrouwenkwestie (Jensen, 2001).

De negentiende-eeuwse tijdschriften waren voornamelijk bedoeld voor welgestelde en geletterde vrouwen. Een abonnement op een vrouwenblad was dan ook alleen weggelegd voor de vrouw die daar het geld, de tijd en de opleiding voor had genoten (Jensen, 2001). Aan het eind van de negentiende eeuw en begin twintigste eeuw kwam hier verandering in. Druktechnieken verbeterden, het papier werd goedkoper én een steeds groter deel van de bevolking leerde lezen. Er ontstonden goedkope bladen voor de arbeiders- en middenstand en ook de vrouwenbladen gingen zich op verschillende vrouwelijke doelgroepen richten. Elke groepering, elk geloof en elke klasse in Nederland leek zijn eigen tijdschrift te hebben. Het aantal vrouwenbladen steeg explosief en daarbij gingen adverteerders een steeds grotere rol spelen in de tijdschriftenindustrie (Hülsken, 2010).

In de jaren dertig van de twintigste eeuw kwamen er een aantal nieuwe bladen op de tijdschriftenmarkt die zicht richtten op een breed publiek en die veel advertenties bevatten. Zo verschenen vrouwentijdschriften *Libelle* in 1934 en *Margriet* in 1938. Het overgrote deel van deze nieuwe bladen ware neutraal van religie. In de jaren 50 en 60 stegen de oplagen van

Libelle en *Margriet* buitengewoon (Hülsken, 2010).

De welvaartsstijging na de tweede wereldoorlog zorgde ervoor dat huishoudelijk apparaten zoals stofzuigers, koelkasten, wasmachines en televisietoestellen voor een groot publiek binnen bereik kwam. Veel van deze apparatuur waren huishoudelijke apparaten en waren daarom interessant voor vrouwen. Uit een onderzoek naar Nederlandse leesgewoonten in de jaren 1955-1956 door het Centraal Bureau voor de Statistiek, blijkt dat vrouwenbladen door ongeveer driekwart van de bevolking werden gelezen, mannen én vrouwen (CBS, 1957). Hiermee waren vrouwenbladen veruit de meest populaire periodieken. Veel adverteerders speelden hierop in door in vrouwenbladen nieuwe apparatuur aan te prijzen. De vele advertenties maakten het mogelijk om de tijdschriften voor een redelijk goedkope prijs te publiceren en daardoor beschikbaar te zijn voor een groot publiek (Hülsken, 2010).

De jaren zestig in Nederland waren roerige jaren. Er vond een kleine revolutie plaats en taboes werden doorbroken. Deze beroering had alles te maken met de maatschappelijke houding ten opzichte van seksualiteit, het huwelijk en het gezin. Er vond een seksuele revolutie, een ontkerkeling en een tweede emancipatiegolf plaats. De uitwerkingen hiervan op de tijdschriftenmarkt waren dat vrijwel alle verzuilde tijdschriften verdwenen.

In de jaren zestig ontstonden ook de eerste kritieken op de vrouwentijdschriften vanuit feministische hoek. Het eminente voorbeeld hiervoor komt uit 1963 van Betty Friedan. Met haar publicatie *The Feminine Mystique* (1963) beschuldigde Friedan de damesbladen van het uitdragen van een mythe die suggereert dat vrouwen hun geluk en zaligheid zullen vinden in de rol van echtgenote, huisvrouw en moeder. Het ideaalbeeld wat de vrouwenbladen voorspiegelen noemde Friedan 'the feminine mystique' en daar moest een alternatief voor worden gevonden. De Nederlandse representant van de zware feministische kritiek op de vrouwentijdschriften is Wassenaar (1976). Wassenaar (1976) was overtuigd van de spiegel functie van tijdschriften, vooral van familiebladen en vrouwentijdschriften en stelt dat het vrouwentijdschrift gunstige en ongunstige invloeden voor de vrouw had, maar dat slechts de ongunstige invloeden ten tijd van haar publicatie nog merkbaar waren. Deze ongunstige invloeden waren volgens Wassenaar (1976, 69) de moralistische en conservatieve in plaats van kritische invalshoek van de vrouwentijdschriften, de weergave van stereotypen, smaaknivellering, de kooplust opwekkende functie en tot slot de bestendige rolverdeling van man en vrouw. De conclusie luidde dat "de onderdrukking van de vrouw door de wetten van de man en van het kapitaal, verschaft de vrouwenbladen een functie van bestaan" (1976, 84).

In de jaren zeventig en met name in de jaren tachtig ontstonden nog meer vrouwenbladen met een specifiek gerichte doelstelling. Zo verscheen in de jaren zeventig het

feministisch tijdschrift *Opzij*. Een andere tendens in de jaren zeventig was dat de feministische kritiek op de vrouwentijdschriften toenam. De kritische opvattingen die Friedan (1963) profileerde over de vrouwenbladen werden in de feministische mediakritieken in de jaren zeventig verder uitgewerkt en haar publicatie is uiteindelijk de aanzet geweest van de feministische kritiek op de vrouwenbladen. De feministische kritiek op de vrouwenbladen was in de jaren zeventig het hevigst en leidde zelfs tot een tijdelijke bezetting van de redactie van *Magriet*. Onder het mom 'er zit een luchtje aan de damesbladen' bezette *Dolle Mina*, een feministische actiegroep, in 1970 de redactie van de *Margriet* en bedwelmde zij het redactiegebouw met luchtverfrissers. Ze beschuldigden de redactie ervan de vrouw te bedwelmen met 'knusse rubriekjes en artikeltjes' en 'haar dagen te vullen met recepten, knip en breipatronen en romantische vervolgverhalen' en ze leerde 'de vrouw haar plaats: thuis en dienstbaar te zijn aan man en kinderen' (Soest 1975, 11)

In de jaren tachtig ontstond er een nog grotere diversiteit in het aanbod van het vrouwentijdschrift. Er verschenen tijdschriften speciaal voor carrièrevrouwen, lesbische vrouwen, donkere vrouwen en zelfs voor tienermeisjes (Hülksen, 2010). In de jaren negentig kregen de bladen veel meer kleur. Het individualisme deed haar intrede. Er verschenen meer luxe tijdschriften: glossy's. In deze zogenoemde glossy's staat de vrouw als individu en consument centraal (Hülksen, 2005). Binnen het feminisme ontstonden in de jaren tachtig duidelijke zijsporen, die uiteindelijk zouden leiden tot een kentering binnen de beweging. Van Zoonen (1988) stelt echter dat feministische initiatieven, stellingen, acties en publicaties op het gebied van media een opvallende eensgezindheid laten zien. Dit is opmerkelijk, omdat het feminisme vanaf de jaren tachtig allesbehalve eensgezind was. De ideologische verschillen die zo karakteriserend waren voor het feminisme in de jaren tachtig, vervaagden als het om media ging: allen waren het er over eens dat de inhoud van massamedia niet deugen. Hetzij omdat de media geen waarheidsgetrouwe afspiegeling van de vrouw in de maatschappij vertoonden, hetzij omdat de 'vrouwelijkheid' op veel te traditionele, ideologische en idealistische wijze werd gepresenteerd.

Deze kritieken werden vanaf de jaren tachtig door feministes in de academische wereld vertaald naar onderzoeken. Hierin stonden vragen als 'hoe vaak verschijnen vrouwen in de media', 'welke rollen vervullen vrouwen in de media' en 'welke eigenschappen krijgen vrouwen in de media toegeschreven' centraal. Als conclusie kwam uit deze onderzoeken dat media geen waarheidsgetrouwe weerspiegeling van de werkelijkheid toonden, maar juist een verdraaid beeld. Zo is de helft van de bevolking vrouw, maar slechts zelden is hiervan een percentage in de mediawereld terug te vinden. Vrouwen worden afgebeeld als jonge,

getrouwde huisvrouwen, terwijl de realiteit is dat veel vrouwen gewoon werken, ongetrouwd zijn en op leeftijd zijn. En daarbij worden vrouwen clichématige eigenschappen toegeschreven door de media, een vaak terugkomend voorbeeld hiervan is de afhankelijkheid van een man (Galagher, 1980).

In de eenentwintigste eeuw is het vrouwentijdschrift nog steeds een veel gelezen medium. Er bestaan ontzettend veel vrouwenbladen met veel verschillende doelgroepen. Bijna alle denkbare taboes zijn vrijwel doorbroken. Feminisme en media zijn concepten die allebei bijna even lang bestaan. De feministische kritiek op het vrouwentijdschrift is geluwd. De oorzaak hiervan is tweeledig. Aan de ene kant is het feminisme zelf niet meer zo sterk en eensgezind zoals het ooit was en aan de andere kant zijn vrouwentijdschriften uitgesprokener en gedurfter dan ooit. Zo stunte glossy vrouwentijdschrift *Linda* in 2010 zelfs met een gigolo-actie: nieuwe abonnees konden als welkomstgeschenk kiezen tussen een gigolo bezoek van twee uur of een tas. Of dit nou feministisch is of niet, toonzettend is het wel. De tijdschriften *Margriet* en *Libelle* zijn de twee oudste tijdschriften van Nederland en behoren nog steeds tot de top drie van de meest gelezen vrouwentijdschriften van Nederland (Sanomamedia).

2.2.1 *Margriet*

De eerste *Margriet* verscheen op 30 september 1938. De eerste uitgaven van *Margriet* waren beperkt van omvang. Ze bevatten recepten, artikelen over moederschap, ingezonden brieven, naai- en breipatronen, verhalen, mode, interviews, columns, wedstrijden, tip en vraagrubrieken. De cover werd meestal gevuld met een vrouwelijk portret. Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog bleef *Margriet* tot 1943 nummers publiceren. Naast de normale inhoudsartikelen bevatten de uitgaven van *Margriet* tijdens de Tweede Wereldoorlog ook artikelen met tips hoe vrouwen het best konden anticiperen op het levensmiddelentekort. Vanaf november 1945 verscheen *Margriet* weer zoals voorheen.

Margriet maakte een grote bloeiperiode mee in de jaren 1949- 1953. De omvang van het blad nam toe, er werd veel gebruik gemaakt van reclameadvertenties en er werden aantrekkelijke welkomstgeschenken aan nieuwe abonnees weggegeven: het sola couvert (lepel en vork) en het verzilverde *Margriet* theelepeltje. Rond 1950 had *Margriet* ongeveer 500.000 abonnees.

De jaren vijftig waren een periode waarin *Margriet* gekenmerkt werd door de prominente aanwezigheid van huishoudelijke rubrieken. De jaren vijftig waren eveneens een periode van de gratis knippatronen. De sobere jaren vijftig na de Tweede Wereldoorlog

hadden begrippen als gezag, plichtsbesef, ingetogenheid en zedelijkheid hoog in het vaandel staan. Deze begrippen waren ook duidelijk terug te vinden in de inhoud van *Margriet* in die tijd. Een ander kenmerk van de jaren vijftig was de voorzichtige maar gestage economische groei en de daarbij komende welvaartsstijging. Deze tendens werd vertegenwoordigd door de vele reclameadvertenties van huishoudelijke apparaten en levensmiddelen in het tijdschrift.

De jaren zestig waren een roerige periode. De burgers werden opstandiger, mondiger en kritischer. De *Margriet* verwierf zichzelf een meer journalistiek karakter toe. *Margriet* was nog steeds succesvol en in 1965 had zij 80.000 abonnees verworven. In de jaren zestig kenmerkte *Margriet* zich ook door grootschalige enquêtes die inzicht moesten geven over het leven van de Nederlander: liefde en huwelijk in Nederland (1965), god in Nederland (1966) en seksualiteit in Nederland (1969). De uitslagen van laatstgenoemde enquête werd in een aparte uitgave gepubliceerd omdat niet alles geschikt werd geacht om te publiceren.

In de jaren zeventig kreeg *Margriet* een vrouwelijke hoofdredacteur, Hanny van den Horst (Brinkgreve, Korzec, 1978). Hoewel volgens Hülsken (2011) de *Margriet* in de jaren zeventig een koerswijziging inzette en zich sterker maakte voor de positie van de vrouw werd de redactie van *Margriet* in 1970 wel bestormt door Dolle Mina omdat zij de emancipatie van de vrouw niet zouden stimuleren. In 1978 won *Margriet* echter de Lucas Ooms prijs voor de Nederlandse tijdschriften journalistiek omdat *Margriet* het enige tijdschrift zou zijn dat de vrouwenemancipatie onder een brede laag van de vrouwelijke bevolking zou stimuleren (Volkskrant, 2 september 1978).

Uit twee onderzoeken naar de lezersachtergrond van *Margriet*, in 1955 door het CBS en in 1961 in opdracht van de geïllustreerde pers, bleek dat het tijdschrift door een brede laag van de bevolking werd gelezen. Hieruit kwam onder andere naar voren dat het overgrote deel van de lezers niet werkzaam was, meer dan de helft van de lezeressen jonger waren dan zestig en dat van de laagste bevolkingslaag (arbeiders en werklozen) 45 procent de *Margriet* ook las. In de jaren tachtig en negentig kreeg de *Margriet* veel concurrentie van nieuwe vrouwentijdschriften die op de markt verschenen, waaronder de glossy's die veel populariteit onder de vrouwelijke lezers verwierven. De groei van *Margriet* stagneerde enigszins en de oplagen liepen terug. Anno 2012 behoort *Margriet* echter nog steeds tot de top drie van meeste gelezen vrouwentijdschriften van Nederland.

2.2.2. Libelle

De eerste *Libelle* verscheen op 13 april 1934. Evenals *Margriet* was *Libelle* neutraal van religie, maar werd wel uitgegeven door de katholieke uitgeverij *Spaarnestad*. In het blad

waren artikelen te lezen over mode, etiquette, schoonheid, relaties, gezondheid, huishouden, moederschap, ontspanning en opvoeding. Een verschil met *Margriet* was dat *Libelle* meer was geschreven voor de vrouw uit het betere milieu. Dit kwam naar voren in het blad doordat er werd geschreven over etiquette en hoe te handelen bij problemen bij personeel en dienstmeisjes. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bleef *Libelle* verschijnen tot in 1944, maar de inhoud was beperkt en de nadruk lag sterk op armoede en zuinigheid. Na afloop van de Tweede Wereldoorlog verscheen *Libelle* weer zoals voorheen.

De jaren vijftig waren een periode van groei voor *Libelle*. De oplagen stegen en ook de omvang nam toe. De inhoud was praktisch ingesteld en kenmerkend voor *Libelle* in deze tijd waren de ietwat moralistische artikelen over het karakter van de vrouw en de artikelen over moederschap. In *Libelle* verschenen nu ook de eerste vraagrubrieken waarin lezers een brief met daarin een vraag kon sturen naar de redactie.

Ook de jaren zestig markeerden een groeiperiode voor *Libelle*. De jaren zestig waren ook een periode waarin wat veranderingen kwamen binnen het tijdschrift. De redactie van *Libelle* ontging de roeringen in de maatschappij niet en besloot hierop te anticiperen. Zo publiceerde het blad in 1968 een lang artikel over 'de pil'. Het tijdschrift besloot vanaf midden jaren zestig nog meer op de roeringen in de maatschappij te anticiperen en kwam tot het besluit het roer om te gooien. Politiek, emancipatie en de actualiteit waren nu ook onderwerpen die in *Libelle* aan bod kwamen.

In de jaren zeventig gaf de redactie van *Libelle* spreekruimte in het tijdschrift aan de feministische actiegroep *Dolle Mina*. Hiermee ging *Libelle* volgens veel lezers echter te ver. Het gevolg waren boze abonnees en dalende oplages. Blijkbaar wilden veel lezeressen toch geen politieke of maatschappelijke strekking te lezen in hun tijdschrift. Na deze kritieken volgde *Libelle* weer haar oude koers. Toch bleven er artikelen in het tijdschrift verschijnen met de onderwerpen emancipatie en politiek.

Libelle en *Margriet* concurreerden van begin af aan al met elkaar om de grootste omvang. Voor de jaren vijftig was *Libelle* het grootst, vanaf de jaren vijftig tot en met de jaren zeventig had *Margriet* de grootste omvang. Vanaf de jaren tachtig haalde *Libelle* *Margriet* weer in. Vandaag de dag zijn zij nog steeds elkaars gewaardeerde maar gedegen concurrent.

2.3. Beeldvorming en vrouwentijdschriften

De discussie over de mate van invloed van media op het publiek en de maatschappij is al lang gaande en is nog steeds niet besloten. Ook binnen de discussie omtrent de invloed van het vrouwentijdschrift is het laatste woord nog niet gevallen. Of deze invloed nou van belangstreckende mate is (Friedan, 1963; Wassenaar, 1976) of minder groot is dan altijd werd aangenomen (Hermes, 1993; Hülksen, 2010). Dat er sprake is van een bepaalde mate van invloed is zeker (Zoonen, 1988; Gauntlett, 2008).

Er zijn al meerdere onderzoeken gedaan naar de mate van invloed van vrouwentijdschriften vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines. Er zijn onderzoeken verschenen vanuit het perspectief van *vrouwenstudies* (Wassenaar, 1976; Zoonen, 1988), vanuit de *sociologie* (Brinkgreve en Korzec, 1978), vanuit de communicatiewetenschap (Mooren, 2001) vanuit antropologisch perspectief (Hermes, 1993) en vanuit geschiedkundig perspectief (Jensen, 2001; Hülksen, 2010). Maar omdat bij dit onderzoek wordt uitgegaan van een bepaalde mate van invloed en niet verder wordt ingegaan op de sterkte daarvan, zal hier niet nader op worden ingegaan.

Om de representatie van het (post)feministische gedachtegoed te achterhalen is de beeldvorming bij dit onderzoek van belang. Door de beeldvorming omtrent de vrouw te expliciteren, kan onderzocht worden of hierin enige feministische indicatoren in terug zijn te vinden. De beeldvorming van de vrouw wordt bepaald door wat voor eigenschappen zij krijgt toegeschreven, haar identiteit. De verschillen in representatie van de vrouw of man kunnen ook omschreven worden met het woord 'gender' (Brouns, 1995; Goffman, 1979).

In het volgende subhoofdstuk wordt er dieper ingegaan op de beeldvorming en dan specifiek beeldvorming met betrekking tot vrouwen: vrouwelijkheid. Vrouwelijkheid is de sociale constructie van de identiteit van de vrouw: haar identiteit, haar kenmerken en eigenschappen (Gauntlett, 2008). Daarnaast zullen de factoren die van invloed zijn op de beeldvorming in vrouwentijdschriften aan bod komen. Tot slot zullen feministische en post-feministische beeldvorming in tijdschriften nader worden beschouwd.

2.3.1 Gender, vrouwelijkheid en beeldvorming

Het woord 'gender' is het begrip dat wordt gebruikt om de sociale betekenis van een bepaalde sekse mee aan te duiden. Het verschil tussen *sekse* en *gender* is dat het woord 'sekse' de biologische verschillen tussen de man en de vrouw aanduidt, en met *gender* wordt de

sociale betekenis van de verschillen tussen de twee seksen aangeduid (Brouns, 1995). Daarom wordt er ook wel gesproken over *gender* als sociale of culturele constructie, omdat het betrekking heeft tot de betekenis op cultureel en sociaal vlak (Goffman, 1979; Brouns, 1995).

Gender zou volgens Goffman (1979) de uitdrukking van het sekseverschil moeten zijn, maar is dit vaak niet. Goffman (1979) illustreert dit door als voorbeeld het dierenrijk te nemen. Dieren uiten het sekseverschil door gedrag. Dit gedrag is puur en instinctief en door middel van hun gedrag drukken dieren hun sekse uit. Zo zou het bij de mens ook moeten zijn volgens Goffman (1979), maar dit is niet het geval. Bij de mens wordt *gender* ook bepaald door de wereld om ons heen; de maatschappij waarin wij leven, de cultuur. Bepaalde kenmerken van de twee seksen zijn cultureel bepaald. Goffman (1979) spreekt dan ook over een culturele constructie van *gender*.

Volgens Wekker (2002) is *gender* te onderscheiden op drie verschillende levels: op individueel vlak, op symbolisch niveau en op maatschappelijk niveau. Het individuele niveau betreft de persoonlijke ervaringen die door een persoon worden gebruikt om de identiteit vorming te geven. Het symbolisch niveau betreft alle mogelijke wijzen waarop symbolisch uiting en betekenis kan worden gegeven aan mannelijkheid en vrouwelijkheid. In theorie vindt het symbolische niveau van *gender* plaats in taal en beeld en wordt dan ook wel beeldvorming genoemd. Met behulp van beelden en betekenissen vindt dus beeldvorming plaats in cultuurproducten zoals media.

Zowel Wekker (2002) en Goffman (1979) stellen dat *gender* wordt bepaald door de wereld om ons heen: de maatschappij en de daarbij behorende cultuur. Volgens Goffman (1979) is dit nu eenmaal zo, maar zou *gender* eerder bepaald moeten worden door ons gedrag in plaats van door cultuur. Wekker (2002) stelt dat cultuur symbolische waarden verleend aan het begrip *gender* en dat een persoon daar ook zijn betekenis voor mannelijkheid of vrouwelijkheid aan ontleend. Wekker (2002) noemt dit beeldvorming. Beeldvorming over de vrouw vindt dus plaats omdat in cultuurproducten symbolische eigenschappen en betekenissen aan vrouwelijkheid worden gegeven.

De algemeen geaccepteerde hypothese omtrent beeldvorming van vrouwen in het verleden is dat de beeldvorming van vrouwelijkheid in vrouwen tijdschriften en andere massamedia erg stereotyperend was. Het beeld van de zorgzame huisvrouw wier droom het was haar autoritaire werkende man te verwennen met een smetteloos huishouden, voorzien van de nieuwste huishoudelijke apparatuur en keukensnuffjes, was overheersend. De boodschap die uitging van deze beeldvorming was niet dat vrouwen professionele

capaciteiten moesten benutten of ontdekken, maar hoe ze hun gezin gelukkig maakten. Daar tegenover werden mannen gepresenteerd als actief, moedig, intelligent, overtuigend. Daarnaast werden kwantitatief veel meer mannen dan vrouwen op televisie en in films getoond. Vanaf de jaren zeventig kwam hier langzaam verandering in. Natuurlijk waren er ook uitzonderingen op de stereotyperende beeldvorming van vrouwelijkheid, maar dat waren uitzonderingen (Gauntlett, 2008).

Vandaag de dag zijn de representaties van vrouwen en de beeldvorming van vrouwelijkheid in de media veel complexer, maar minder gestereotypeerd dan in het verleden. Vrouwen zijn nu gelijk aan mannen in de wereld van film en televisie, alhoewel mannen nog steeds vaker op de voorgrond treden. Vrouwen worden nu ook als onafhankelijke heldinnen gezien. Tegelijkertijd is de beeldvorming van mannen ook veranderd en is er nu ook een ander beeld van de man in de media waarneembaar, bijvoorbeeld het beeld van een verwarde of kwetsbare man. Een andere trend die is waar te nemen in de beeldvorming van zowel mannen als vrouwen is dat het uiterlijk heel erg belangrijk is geworden. Met de introductie van de celebrity cultuur in de media heerst er een bepaalde druk om er goed uit te zien. Voor vrouwen zit hier nog een extra druk bij, namelijk een dun, strak en een jong uitziend lichaam (Gauntlett, 2008).

2.3.2 Factoren van invloed op de beeldvorming van vrouwelijkheid

De stereotypering van het vrouwbeeld in advertenties is gelijk aan de representatie van vrouwelijkheid in tijdschriften zoals hierboven geschreven. De advertentie-industrie wordt een nog sterkere stereotypering dan de tekstuele vrouwelijkheid van de vrouwtijdschriften verweten. De advertentie-industrie wordt bovendien zelfs beschuldigd van een stil conservatisme, omdat zij hun conventionele wijze van representatie van het vrouwbeeld voor vele jaren niet wensten aan te passen (Gauntlett, 2008).

Goffman (1979) deed onderzoek naar de representatie van vrouwen in advertenties en concludeerde dat deze weergave overdreven, conventioneel en commercieel was. Goffman (1979) onderscheidde in zijn onderzoek zes categorieën om de weergave van vrouwen en vrouwelijkheid te classificeren en te analyseren.

De eerste categorie is verhouding van formaat. Vaak worden personen die op sociaal maatschappelijk gebied op hoger niveau worden geacht, ook groter en vaak langer afgebeeld. Vrouwen werden vaak kleiner afgebeeld. De tweede categorie is de vrouwelijke aanraking. In deze categorie vallen afbeeldingen waarop de aanraking van een vrouwelijke hand te zien is. De vrouwelijke aanraking staat symbolisch in schril contrast met de andere aanraking die

stevig vastpakt, manipuleert en grijpt. De derde categorie betreft de verhouding van rolpatronen. Dit zijn afbeeldingen waarin de vrouw een ondergeschikte professionele positie heeft aan de man. De vrouw heeft hierbij een passieve en afwachtende rol. De vierde categorie is familie. Binnen deze categorie vallen alle afbeeldingen waarop een familie en familierelaties zijn afgebeeld. Het gezinsleven als uitgangspunt voor een gelukkig bestaan. Tot de vijfde categorie behoren afbeeldingen waarin een bepaalde ondergeschiktheid is waar te nemen. Deze ondergeschiktheid heeft hierbij vaak te maken met de lichaamshouding. De zesde en laatste categorie die Goffman (1979) onderscheidt is die van psychische bescherming. In de praktijk zijn dit afbeeldingen waarop vrouwen hun gezicht afwenden van de sociale situatie omdat deze te heftig zou zijn en daarbij rekenen op de bescherming van anderen. Het symbolische aspect hierbij is dat de persoon de sociale situatie niet aankan.

De conclusie van Goffman (1979) luidde dat het vrouwbeeld door de adverteerders overdreven conventioneel wordt gepresenteerd. Vrouwen worden overdreven kwetsbaar en ondergeschikt aan de man afgebeeld. De mate van gender die zo als 'natuurlijk' wordt afgebeeld impliceert dat de vrouw een mooi maar kwetsbaar wezen is dat het waard is om geholpen te worden. Een expliciete uitleg wat onder die hulp moet worden verstaan geeft Goffman (1979) niet, maar wellicht zou dit financiële hulp kunnen zijn. Financiële hulp van de man om de wensen van de vrouw om haar belangen en wensen te behartigen - wensen en belangen die zijn gecreëerd door de advertenties.

Volgens Smith (1990) is het verband tussen de representatie van vrouwelijkheid in vrouwentijdschriften en vrouwelijkheid in advertenties van financiële grondslag. Smith (1990) stelt dat vrouwentijdschriften hun lezers 'verkopen' aan adverteerders. Op deze manier wordt de lezer gepresenteerd aan de adverteerders als potentiële consument. Bij deze zogenaamde verkoop zijn de oplagen en de leeftijdscategorie van de lezers van het tijdschrift van groot belang. Deze verkoop van lezers aan de adverteerders is de grootste inkomstenbron van de vrouwentijdschriften. De verkoopoplages zijn niet voldoende winstgevend voor de vrouwentijdschriften, investeringen van adverteerders zijn dit wel.

Steinem (1990) beaamt dit, en stelt dat adverteerders een grotere inspraak op de inhoud van het vrouwentijdschrift hebben dan de redacteurs van het desbetreffende tijdschrift. Zo verwachten adverteerders vaak bepaalde thema's die worden besproken in de artikelen van het tijdschrift. Zo verlangen kledingadverteerders artikelen omtrent mode en adverteerders van shampoo verlangen artikelen met haarverzorging in het tijdschrift.

Met deze wetenschap zijn de vele huishoudelijke advertenties in vrouwentijdschriften in de jaren vijftig, zestig en zeventig als logisch te verklaren. De welvaartsstijging in de jaren

vijftig zorgde voor een breder bereik van huishoudelijke apparatuur onder bevolking en de vrouwen tijdschriften stonden dan ook vol met advertenties van huishoudelijk apparatuur. Winship (1987) stelt dat de adverteerders impliceerden dat door de juiste producten aan te schaffen, een vrouw meer succes als huisvrouw en moeder kon hebben: het huishoudelijk werk kon beter en sneller worden gedaan en waardering van man en kinderen zou als resultaat geoogst worden.

Daarnaast stelt Winship (1987) dat het consumentisme van vrouwen door de adverteerders werd gerelateerd aan klasse en stand. Er kan door de lezer dus een bepaalde identiteit aan de advertenties ontleend kon worden. Waar het succes van de man afhankelijk was van zijn baan, kon succes voor de vrouw aan het thuisfront bereikt worden door de aankoop van bepaalde producten. De keuze voor een bepaald product indiceerde de klasse van de vrouw: 'New Zealand butter and good living go together' (*Woman*, februari 1957). Aan de ene kant was het consumerend gedrag van de vrouw een teken van aanzien van haar man, aan de andere kant was het aankopen van al die huishoudelijke apparatuur een indicatie voor de toewijding van haar vrouw jegens haar gezin. De stelling van Winship (1987) is dan ook een goede aansluiting op de conclusie van Goffman (1979)

Daarnaast is het gestelde van Winship (1987) ook een logische verklaring voor het verwijt jegens de adverteerder van de veel te conventionele representatie van vrouwelijkheid in advertenties. De adverteerders hadden er belang bij dat er in vrouwen tijdschriften een heersend beeld was van de vrouw als perfect consumerende huisvrouw.

Later in de twintigste eeuw is de focus van huishoudelijke apparatuur verschoven naar *beauty* en *fashion* (in minder trendy bewoordingen: schoonheid en mode). Volgens Winship (1987) werd mode door de adverteerders gepresenteerd om je als jonge vrouw te onderscheiden van andere vrouwen. Door middel van mode en kleding kan je je presenteren als individu. Wiliamsson (1978) sluit hier op aan. Volgens Wiliamson was er vanaf de jaren zeventig een verschuiving waar te nemen in de advertenties, van ideale huisvrouw naar geëmancipeerde vrouw. Ook Wiliamson (1978) stelt dat lezers een identiteit kunnen ontnemen aan advertenties. Daarnaast werden volgens Wiliamson (1978) sociaal maatschappelijke veranderingen gepresenteerd aan de lezer door middel van advertenties. De verschuiving van het beeld van huisvrouw in de jaren vijftig naar geëmancipeerde vrouw vanaf de jaren zeventig is hier volgens hem het voorbeeld van. Vrouwelijkheid is dus veranderlijk en dit heeft te maken met de sociale en maatschappelijke staat van doen.

2.3.3 Vrouwentijdschriften, feminisme en beeldvorming

Vrouwentijdschriften zijn om verschillende redenen verwarrend en kunnen tegenstrijdige ideeën presenteren (Winship, 1987; Gauntlett, 2008; Jensen, 2001; Hülsken, 2010). De weerklank is vaak positief en veelal wordt er door de vrouwentijdschriften een onafhankelijke, assertieve vrouw geambieerd, maar tegelijkertijd wordt het beeld van perfectie (in haar huishouden, moederschap of uiterlijk) ook sterk door de vrouwentijdschriften uitgedragen. Daarnaast suggereren vrouwentijdschriften een bepaalde manier van denken over jezelf en hangen ook een bepaalde levenswijze aan (Winship, 1987).

Vrouwentijdschriften die zich richten op jonge vrouwen zijn duidelijk anti-traditioneel en weigeren zich aan te passen aan een conventionele rol. Vrouwelijkheid wordt in deze tijdschriften gepresenteerd als kunstje dat je als vrouw onder de knie moet hebben, wat vrouwen ook de mogelijkheid geeft om op speelse wijze met hun vrouwelijkheid te experimenteren (Gauntlett, 2008).

Hoewel er vaak feministische kritiek op de vrouwentijdschriften is geweest, meende feministe Angela McRobbie (1999) expliciete feministische perspectieven en ideeën in vrouwentijdschriften aan te treffen. In haar onderzoek naar tienerbladen bevond ze dat er in de vraag en adviesrubrieken werd geadviseerd om assertief te zijn, zelfverzekerd en dat je als vrouw elkaar moet bijstaan. Ook werd benadrukt dat je als jonge vrouw er op toe stond dat je behandeld moest worden als gelijke van een man. In een latere publicatie (2004) nam McRobbie echter haar stellingen uit eerder onderzoek (1999) terug. McRobbie (2004) kan zich als feministe niet vinden in de post-feministische trend 'porn chic'. De seksuele factor die in tijdschriften voor jonge vrouwen zo sterk aanwezig is en met de emancipatie gepaard gaat, is iets wat het feminisme niet had verwacht (Gauntlett, 2008).

Demarest en Garner (1985) concludeerden uit hun onderzoek naar de representatie van vrouwen in vrouwentijdschriften in de periode 1954 tot 1982 dat de norm binnen het vrouwentijdschrift overheersend conservatief is en dat er wordt vastgehouden aan de traditionele sociale normen. Zij analyseerden artikelen in twee Amerikaanse traditionele vrouwenbladen. Hoewel het aantal politiek- sociaal gerelateerde artikelen steeg, bleef de focus liggen bij de traditionele stereotypering van vrouwelijkheid. Ook bij de onderzochte advertenties lag de nadruk op koken, schoonmaken en kinderverzorgingsproducten.

Ook Budgeon en Currie (1995) deden inhoudelijk onderzoek naar de representatie van het feminisme en postfeminisme in vrouwentijdschriften en kwamen tot een andere conclusie dan Demarest en Garner (1985). Want hoewel zij vaststelden dat de teksten in de door hun onderzochten vrouwentijdschriften voornamelijk gaan over de traditionele vrouwelijke

schoonheid, mode en romantiek, constateerden zij ook feministische subtekst. In het jaar 1971 was maar liefst 53,2 procent van de onderzochte artikelen gecodeerd met de feministische normen. Budgeon en Currie (1995) ontdekten ook meerdere tegenstrijdigheden binnen het vrouwentijdschrift. Vrouwen worden geconstrueerd als onafhankelijk en liberaal, maar tegelijkertijd wordt ook de traditionele vrouwelijke schoonheid erg belangrijk gevonden. Daarnaast is het uitgangspunt dat vrouwen gelijk zijn aan mannen, maar wordt de lezer een individualistisch doel beoogt in plaats van een collectief bereikbaar doel dat past bij het feminisme.

Het verschil in de conclusies van Demarest en Garner (1985) en Budgeon en Currie (1995) kan liggen aan het type tijdschrift. Demarest en Garner (1985) onderzochten traditionele vrouwentijdschriften, Budgeon en Currie (1995) onderzochten *Seventeen*, een tijdschrift voor jong adolescente vrouwen.

3 Onderzoeksvraag en methode

In het theoretisch kader is duidelijk geworden wat het feminisme, de verschillende golven van het feminisme en het postfeminisme behelzen. De verschillende thema's, debatten en kernconcepten van de beweging zijn besproken. De verschillende golven en debatten tonen aan dat het feminisme niet een beweging zonder contradicties is.

Ook is de ontwikkeling van het vrouwentijdschrift onderzocht. Elk vrouwentijdschrift heeft een eigen karakter en ideologie. Dit karakter is vaak complex. Het vrouwentijdschrift zendt geen duidelijke boodschappen uit en bevat vaak paradoxen (Hülsken 2010). Ten eerste is er de tegenstrijdige wisselwerking tussen rolbevestigend en roldoorbrekend (Jensen, 2001). Ten tweede is er een tegenstrijdige verheerlijking van individualiteit en collectiviteit (Hülsken, 2010).

Eveneens is de feministische kritiek op het vrouwentijdschrift besproken. In de jaren zeventig was deze kritiek het hevigst. Vrouwentijdschriften zouden het huisvrouwenbestaan te veel promoten. Dit ideale huisvrouwenbestaan zou niet stroken met de werkelijkheid: de realiteit was dat vrouwen helemaal niet tevreden zouden zijn met hun bestaan als huisvrouw, echtgenote en moeder (Friedan, 1963)

Maar ook binnen de relatie tussen het feminisme, het vrouwentijdschrift en de vrouwelijke lezer lijkt zich een tegenstrijdige wisselwerking te bevinden; enerzijds is er de kritiek van het feminisme op het vrouwentijdschrift die te veel het huisvrouwenbestaan zou promoten, anderzijds worden de vrouwentijdschriften afgestraft met mindere oplagen als er meer spreekruimte komt voor een beweging die opkomt voor de belangen van de vrouw.

Interessant is dan ook om te onderzoeken wat de positie van het vrouwentijdschrift tegenover het feminisme was en is. En is het perspectief door de jaren heen veranderd?

3.1 Onderzoek

De onderzoeksvraag die centraal staat in dit onderzoek luidt als volgt:

Op welke manier was en is het feministisch en (post)feministisch gedachtegoed vertegenwoordigd binnen *Margriet* en *Libelle*, en is deze representatie veranderd door de jaren heen?

In dit onderzoek staat de inhoud van het vrouwentijdschrift centraal, daarom zal er door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse onderzocht worden wat de feministische en postfeministische representatie in de vrouwentijdschriften *Margriet* en *Libelle* was en is.

Deze kwalitatieve inhoudsanalyse bestaat uit drie delen: een domeinanalyse, een vraag en adviesrubriekanalyse en een analyse van de editorials. Er is expliciet gekozen voor deze drieledige opdeling, omdat op deze manier de representatie van vrouwelijkheid op verschillende dimensies zal kunnen worden onderzocht. Zo is de domeinanalyse een analyse waarbij de inventarisatie van de inhoudelijke thema's en de content centraal staan, waardoor de domeinanalyse een combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. In de vraag en adviesrubriekanalyse en de editorialanalyse zullen de geplaatste brieven en de adviezen van de twee tijdschriften, en de uitgedragen visie in de editorial centraal staan. De vergelijking van de resultaten van de verschillende analyses zal wellicht duidelijkheid geven over de tegenstrijdigheden binnen het vrouwentijdschrift.

Hoewel ook wel wordt gesteld dat mediateksten en mediabeelden in vrouwentijdschriften meer betekenis krijgen als er helderheid bestaat over de interactie met de lezeressen van het desbetreffende tijdschrift (Hermes, 1995), is er expliciet voor gekozen om receptieonderzoek uit te sluiten. De reden hiervoor is dat longitudinaal onderzoek naar de receptie van *Libelle* en *Margriet* onder hun lezeressen vrijwel onmogelijk noch waardevol is, omdat de herinnering van lezeressen over de inhoud van een tijdschrift 40 jaar na dato niet als betrouwbaar is te kwalificeren. Hülsken (2010) heeft dit wel gedaan in haar onderzoek. De kritiek op haar onderzoek was dan ook de vraag of interviews met oud- lezeressen vergenoeg strekkend waren om te kwalificeren als receptieonderzoek en of dit voldoende was om beweringen op te baseren. Deze kritiek was voor mij de motivatie om af te zien van receptieonderzoek. Receptieonderzoek is zeker waardevol, maar niet als het 40 jaar oude herinneringen van receptie betreft.

Eveneens zal productieonderzoek geen deel uitmaken van dit onderzoek. Hoewel productieonderzoek zeker relevant is, is de tijdsspanne waarover dit onderzoek is uitgespannen vrij lang. Dit betekent dat oud- hoofdredactrices van het begin van de jaren zeventig al op hoge leeftijd zijn en wellicht al zijn overleden. Het leek mij nuttig en relevant om (oud-)hoofdredacteurs van *Margriet* en *Libelle* te interviewen, maar deze consideratie is gestopt toen ik ontdekte dat Hanny van den Horst, hoofdredactrice van *Margriet* in de periode 1972-1980 helaas al is overleden.

Daar staat tegenover dat een kwalitatieve inhoudsanalyse zich perfect leent tot het onderzoeken van tijdschriften. Tijdschriften zijn cultuurproducten die zich kenmerken doordat zij betekenisdragers zijn en door middel van een kwalitatieve inhoudsanalyse kunnen de patronen en betekenissen binnen het cultuurproduct worden ontdekt (Wester, 2006). Het doel van dit onderzoek is om meer duidelijk te krijgen over de tegenstrijdigheden binnen het

vrouwentijdschrift en het feminisme en de relatie tussen deze twee, om uiteindelijk helderheid te verschaffen over de feministische representatie binnen het vrouwentijdschrift. Het is voor dit onderzoek dus van belang om de betekenis van het feminisme en de verschillende patronen te achterhalen. De bevindingen, interpretaties, stellingen en conclusies die aan het eind van dit onderzoek zijn uiteengezet, baseren op de uitkomsten van de kwalitatieve inhoudsanalyse en het theoretisch kader.

3.1.1. *Margriet en Libelle*

Voor dit onderzoek is gekozen om de *Margriet* en *Libelle* nader te onderzoeken. De motivatie voor de keuze voor deze twee vrouwentijdschriften is dat dit de enige vrouwentijdschriften zijn die al vanaf de jaren dertig van de twintigste eeuw tot vandaag de dag een succesvol bestaan leiden. Anders geformuleerd zijn het de twee langst bestaande vrouwentijdschriften van Nederland, en zijn naast de *Viva* simpelweg de enige Nederlandse vrouwentijdschriften die de tweede golf van het feminisme hebben meegemaakt.

Daarnaast heb ik deze twee tijdschriften gekozen omdat zij niet een expliciet uitgesproken karakter hebben. Zij zijn vergelijkbaar met elkaar en zijn elkaars concurrent. Zij richten zich tot de gewone Nederlandse vrouw. Dat is waarschijnlijk ook een van de redenen dat zij altijd tot een van de meest gelezen vrouwentijdschriften van Nederland behoord hebben. Ze hebben een grote, brede en trouwe lezersban.

Een derde reden voor mijn keuze voor *Margriet* en *Libelle* is dat deze twee tijdschriften in het verleden het voorwerp waren van feministische kritiek.

Deze drie redenen vormen de drijfveer voor de keuze voor *Margriet* en *Libelle*.

3.1.2. Deelvragen

Om aan het eind van deze scriptie een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag zijn er drie deelvragen opgesteld. De eerste deelvraag luidt als volgt:

- Welke evolutie is er tussen 1970 en 2010 waar te nemen in zowel *Margriet* als *Libelle*?

Met de beantwoording van deze vraag zal duidelijk worden wat de (post)feministische tekstuele representatie in *Margriet* en *Libelle* is geweest in de periode 1970 - 2010 en wat de geleidelijke ontwikkeling hiervan is geweest. Het zal duidelijk worden of er überhaupt sprake is geweest van een geleidelijke ontwikkeling of groei in de (post)feministische representatie

in de twee tijdschriften, of dat er eerder sprake was van een stagnering of afname.

De tweede deelvraag luidt als volgt:

- Welke verschillen zijn er vast te stellen tussen *Margriet* en *Libelle* in de feministische en postfeministische representatie?

Het antwoord op deze deelvraag moet duidelijkheid verschaffen over de eventuele verschillen in (post)feministische representatie tussen *Margriet* en *Libelle* in de periode 1970-2010. De resultaten van de inhoudsanalyse van respectievelijk *Margriet* en *Libelle* zullen voor de beantwoording van deze deelvraag met elkaar vergeleken worden.

De derde en laatste deelvraag luidt als volgt:

- Welke tegenstrijdigheden met betrekking tot vrouwelijkheid zijn er te vinden in *Margriet* en *Libelle*?

Het antwoord op deze laatste deelvraag zal duidelijkheid geven over de twee gezichten die een vrouwentijdschrift vaak kenmerkt. Met beantwoording van deze vraag zal het tegenstrijdige beeld van vrouwelijkheid duidelijk worden.

3.2 Methode

Zoals al eerder genoemd zal de kwalitatieve inhoudsanalyse bestaan uit drie delen: een domein analyse, een advies en vraagrubriekanalyse en een editorialanalyse. De tijdspanne die dit onderzoek zal beslaan is vastgesteld van 1970 tot 2010. Er zullen negen *Margriets* en negen *Libelles* worden geanalyseerd. In totaal zullen er achttien tijdschriften worden geanalyseerd, uit negen jaargangen met telkens 5 jaar er tussen. Er is voor gekozen om niet elke keer dezelfde week of maand te onderzoeken. Er zullen verschillende uitgaven met verschillende thema's aan bod komen en worden geanalyseerd. Op die manier wordt er getracht om een zo groot mogelijke diversiteit in het onderzoek te creëren. Wel is er voor gekozen om telkens *Margriet* en *Libelle* uit dezelfde maand en jaartal te analyseren. Zo worden in 1975 bijvoorbeeld zowel de *Margriet* als *Libelle* van de maand januari geanalyseerd.

3.2.1. Analyse

Om te kunnen achterhalen op welke manier het (post)feministisch gedachtegoed is vertegenwoordigd in *Margriet* en *Libelle*, moet worden onderzocht hoe het vrouwbeeld wordt weergegeven in de twee tijdschriften. Onderzoek naar de beeldvorming van de vrouw is

geboden, omdat de verwachting niet is het feminisme en/of postfeminisme in letterlijke bewoordingen in *Margriet of Libelle* terug te vinden. Door een analyse van vrouwelijkheid in de twee tijdschriften, kan ontdekt worden wat voor vrouwbeeld gepresenteerd wordt. Strookt dit vrouwbeeld met het (post)feministisch gedachtegoed, of juist niet? Of is er een tegenstrijdig vrouwbeeld waar te nemen, een vrouwelijkheid die zich aanpast aan de traditionele conventies?

Om te onderzoeken of de vrouwelijkheid wel of niet aansluit bij het (post)feministisch gedachtegoed is het essentieel om hiervoor een richtlijn op te stellen. Op basis van de behandelde literatuur zijn er voor dit onderzoek twee richtlijnen opgesteld. De eerste richtlijn bevat indicatoren omtrent de vrouwelijkheid die wordt gepresenteerd: indicatoren voor een feministische vrouwelijkheid, een postfeministische vrouwelijkheid, en een traditionele vrouwelijkheid. De indicatoren omtrent vrouwelijkheid vormen een graadmeter met name voor de vraag en adviesrubriek analyse.

Feministische vrouwelijkheid	Traditionele vrouwelijkheid
<ul style="list-style-type: none"> - de vrouw werkt - de vrouw heeft een actieve houding - de vrouw ziet zichzelf als gelijke van een man: op seksueel, sociaal en professioneel vlak - de vrouw vindt vriendschappen belangrijk - de vrouw is maatschappelijk en politiek georiënteerd 	<ul style="list-style-type: none"> - de vrouw is huisvrouw - de vrouw heeft een passieve houding - de vrouw ziet de man als overste - dienstbare opstelling naar het gezin - geïnteresseerd in huiselijke aangelegenheden
Postfeministische vrouwelijkheid	<p>Richtlijn 1:i indicatoren omtrent vrouwelijkheid</p>
<ul style="list-style-type: none"> - vrouwelijkheid is veranderlijk: er wordt geëxperimenteerd met het uiterlijk - seksualiteit is belangrijk: vrouwen omhelzen hun seksualiteit, experimenteren en jagen - de vrouw heeft power en professioneel succes: dit is belangrijker dan succes in de privésfeer - de vrouw is individualistisch en hecht grote waarde aan uiterlijk en mode 	

De tweede richtlijn bevat indicatoren omtrent het (post)feministische gedachtegoed. Worden deze indicatoren terug gevonden in de thema's van de artikelen in de twee tijdschriften? De indicatoren omtrent het (post)feministische gedachtegoed zal voornamelijk van toepassing zijn op de domeinanalyse.

Feministische thema's	Traditionele thema's
<ul style="list-style-type: none"> - emancipatie(strijd) - werk, opleiding - sociaal, maatschappelijk, politiek - vriendschap 	<ul style="list-style-type: none"> - huishouden - huwelijk - kinderen, gezin - liefde en relaties
Postfeministische thema's	<p>Richtlijn 2: indicatoren omtrent feministische en postfeministische thema's</p>
<ul style="list-style-type: none"> - werk, carrière - uiterlijk: schoonheid, mode en het experimenteren hiermee - innerlijk: individuele verscheidenheid. Door middel van kleding of (experiment met) het uiterlijk - seks 	

3.2.2 Domeinanalyse

De domeinanalyse is geïnspireerd op de boodschapanalyse van Annette van der Mooren (2001). De analyse gebruikt door Van der Mooren (2001) heeft betrekking tot wat erin voorkomt en hoe vaak, wat het relatieve belang is van wat voorkomt, welke waardeoordelen eraan worden gegeven en de onderlinge verbanden tussen deze componenten. De domeinanalyse gebruikt in dit onderzoek is geïnspireerd op het inventariserende gedeelte van de boodschapanalyse van Van der Mooren (2001): wat er in voorkomt en hoe vaak. De vragen met betrekking tot belang, waardeoordelen en onderlinge verbanden die Van der Mooren(2001) verder nog gebruikt in haar boodschapanalyse, zijn in dit onderzoek vervangen voor vragen met betrekking tot vrouwelijkheid.

Bij de domeinanalyse zal het bijna hele tijdschrift worden geanalyseerd.

Uitzonderingen zijn de inhoudsopgave, de cover, de colofon, advertentieteksten, de gemixte rubrieken, horoscopen, columns en ingezonden brieven, omdat de verwachting is hier geen relevante informatie te vinden voor dit onderzoek. Daarnaast zijn deze vormen van content

uitgesloten omdat de vragen van het kwalitatieve deel van de domeinanalyse vaak niet toepasbaar bleken op bovengenoemde uitzonderingen. Tot slot zullen ook de vraag en adviesrubrieken en de editoriaalen niet door middel van de domeinanalyse geanalyseerd worden, omdat zij al geanalyseerd worden in de vraag en adviesrubriekenanalyse en de editoriaalanalyse.

Voor de domeinanalyse zijn de artikelen van *Margriet* en *Libelle* onderzocht. Deze zijn geplaatst in thema's, ofwel domeinen. De domeinen representeren de thema's die de lezeressen van *Margriet* en *Libelle* interesseert en bezighoudt: hun leefwereld. De onderzochte tekstuele content wordt naar aanleiding van het onderwerp en het thema van de tekst binnen een bepaald domein geplaatst. Zo is een inventarisatie gemaakt van wat er in de tekstuele inhoud van *Margriet* en *Libelle* voorkomt en hoe vaak. Daarnaast geeft deze inventarisatie ook inzicht en duidelijkheid over een eventuele evolutie of afname van willekeurige domeinen door de jaren heen.

De domeinanalyse is daarom een combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Kwantitatief, omdat de content van de geselecteerde tijdschriften wordt ingedeeld in domeinen en er op die manier een inventarisatie wordt gecreëerd van de domeinen ofwel de thema's binnen de tijdschriften. Op deze manier is er een overzicht gecreëerd van de domeinen per tijdschrift en per jaartal en worden de frequenties van de artikelen in domeinen per jaartal vastgesteld, waardoor er inzicht kan worden verkregen over een eventuele toe- of afname van bepaalde inhoudelijke thema's in de onderzochte periode. De domeinanalyse is echter ook kwalitatief te noemen, omdat het hier empirisch onderzoek betreft waarbij het doel is inzicht te verkrijgen in tijdschriften en hun representatie van het (post)feministisch gedachtegoed. De vragen die systematisch bij dit kwalitatieve deel van de domeinanalyse zijn gesteld zijn: waar gaat het over (een korte beschrijving), hoe wordt de vrouwelijkheid gerepresenteerd en kan er een link worden gemaakt met het feministisch of postfeministisch gedachtegoed.

De domeinanalyse is dus geen louter kwantitatief onderzoek, omdat het in kaart brengen van cijfers niet centraal staat in dit onderzoek en daarnaast zijn de onderzochte exemplaren te weinig om te voldoen aan de eisen voor kwantitatief onderzoek. Evenzeer is de domeinanalyse niet te karakteriseren als louter kwalitatief onderzoek, omdat er tevens aan de hand van frequenties inzicht wordt verworven over de representatie van het (post)feministische gedachtegoed in *Margriet* en *Libelle*. Een uitgebreide beschrijving van de domeincriteria is te vinden in appendix I van de bijlagen.

3.2.3 Vraag en adviesrubriekanalyse

Het tweede deel van de kwalitatieve inhoudsanalyse beslaat een analyse van de vraag en adviesrubriek in de twee tijdschriften. Vraag en adviesrubrieken in een tijdschrift zijn betekenisvol en kunnen waardevol zijn voor onderzoek naar het vrouwbeeld in een tijdschrift. Daarnaast geeft de weergave van de problemen en adviezen een interessant beeld van de sociale, culturele en maatschappelijke veranderingen in de samenleving. (Bringreave en Korzec, 1978; McRobbie, 1999).

De onderwerpen die in deze vraag en adviesrubriek aanbod kwamen verschilden van liefdesverdriet tot gezinsmoeilijkheden, maar ook vragen omtrent beroepsmogelijkheden kwamen voor. Deze mix van onderwerpen is kenmerkend voor het karakter van het tijdschrift, waarin verschaffen van informatie en verstrooiing vaak hand in hand kunnen gaan (Brinkgreave en Korzec, 1978). De ingezonden vragen en problemen van de lezer geven een beeld van de toen en vandaag actuele thema's, en de gegeven adviezen van de redactie van de tijdschriften geven de geprefereerde vrouwelijkheid van het tijdschrift aan: hoe een vrouw hoort te handelen en welk gedrag van haar verwacht wordt. Daarnaast moet er beseft worden dat de vragen die in de rubrieken staan selectief zijn uitgekozen: niet elke vraag wordt door de redactie in het tijdschrift beantwoord, er heeft voor de publicatie een selectie van vragen plaats gevonden. Bij *Margriet* kenmerkte deze selectie zich door wat volgens de *Margriet*-redactie 'meest onder de mensen leefde' (Brinkgreave en Korzec, 1978). De selectie van de geplaatste vragen is daarom ook als betekenisvol te beschouwen. Bij deze selectie streefde de redactie enerzijds naar om een soort voorhoede te zijn in vraagstukken rond vrouwenemancipatie en het doorbreken van taboes, anderzijds probeerde de redactie de vragen af te stemmen op de moraal van de gemiddelde Nederlander uit angst voor verontwaardigde lezers en dalende oplages (Brinkgreave en Korzec, 1978).

Voor dit deel van de analyse is bij *Margriet* de vraag en adviesrubriek 'Margriet weet raad' onderzocht. Deze rubriek was aanwezig in het blad tot 1994, de rubriek is daarom tot het jaar 1990 onderzocht. *Libelle* heeft een iets minder vastere inhoudsvorm gekend dan *Margriet* wat vraag en adviesrubrieken betreft. Voor de jaren 1970 en 1975 is de vraag en adviesrubriek 'Libelle Forum' onderzocht. Deze vraag en adviesrubriek is vergelijkbaar met 'Margriet weet Raad'. In de onderzochte uitgaves van de jaren 1980 en 1990 ontbrak echter een dergelijke vraag en adviesrubriek. Het jaar 1985 kende weer wel een vraag en adviesrubriek, namelijk 'Vijftien vragen'.

Bij deze analyse is elke behandelde vraag of kwestie en het daarbij gegeven advies in de onderzochte vraag en adviesrubriek systematisch onderzocht door stelselmatig de

volgende vragen te stellen: wat is het probleem, in welke categorie van de domeinanalyse is het probleem te plaatsen, wat wordt geadviseerd, kan het geadviseerde gelieerd worden aan het feministisch of postfeministisch gedachtegoed, wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren en zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Door deze vragen systematisch te stellen, kan er worden vastgesteld wat voor vrouwelijkheid *Margriet* of *Libelle* wenst uit te dragen naar haar lezers, maar ook welke problemen (de problemen die worden uitgekozen ter publicatie in de rubriek) zij als actueel of belangrijk beschouwen.

3.2.4 Editorial analyse

De vraag en adviesrubrieken verdwijnen in de jaren negentig, deze vormen van informatiewinning zijn voor de lezer steeds minder lucratief, omdat door de komst van het internet het antwoord op een vraag of kwestie veel sneller is gevonden via het internet dan bij inzending van de vraag naar *Margriet* en *Libelle*.

Voor dit onderzoek is daarom gekozen om dezelfde analyse van de vraag en adviesrubriek toe te passen op de editoriaalen. Een editoriaal of voorwoord is een bericht dat meestal in het begin staat van het mediaproduct. Het is vaak geschreven door de hoofdredacteur en bevat ook vaak de mening of visie van de desbetreffende hoofdredacteur. Het editoriaal of het voorwoord bevat naast de mening van de schrijver ook vaak de visie van het mediaproduct op actuele gebeurtenissen of gangbaarheden in de maatschappij. Daarnaast zet de editorial ook de toon voor de betreffende uitgave van het mediaproduct, het tijdschrift in dit geval. De editorial verleent zich daarom perfect als opvolger voor de vraag en adviesrubriekanalyse, omdat het net als de vraag en adviesrubrieken de visie van het tijdschrift weergeeft op de sociale, culturele en maatschappelijke actualiteiten en veranderingen in de samenleving (Silk, 2011)

Net als bij de analyse van de vraag en adviesrubrieken is bij de analyse van de editoriaalen een systematische onderzoekswijze toegepast. Elke editorial is geanalyseerd door stelselmatig de volgende vragen te stellen: waar wordt een visie over gegeven, wat is de visie, kunnen de editorial en de visie gelieerd worden aan het feministisch of post-feministische gedachtegoed, wat voor soort vrouwelijkheid komt er in de editoriaal naar voren en zijn er binnen de editorial tegenstrijdigheden te vinden. Door elk editoriaal stelselmatig te onderwerpen aan voornoemde vragen zal duidelijk worden wat voor vrouwelijkheid *Margriet* en *Libelle* uitdragen en op welke manier deze vrouwelijkheid aansluit bij het feministisch of post-feministisch gedachtegoed.

4 Resultaten

In hoofdstuk drie zijn de vragen die centraal staan binnen dit onderzoek uiteengezet en tevens is de methode die hierbij gebruikt is toegelicht en gemotiveerd. Dit hoofdstuk doet verslag van het onderzoek; de resultaten van de drie analyses worden uiteengezet en toegelicht. Eerst zullen de resultaten van de domeinanalyse worden besproken. Vervolgens worden de resultaten van de rubrikanalyse toegelicht en tot slot zullen de resultaten van de analyse van de advertenties worden besproken.

4.1 Resultaten domeinanalyse

Zowel bij *Margriet* als *Libelle* zijn de moderubrieken het meest vertegenwoordigd. Hierbij is door de jaren heen in de kwantiteit geen opvallende verschuiving waar te nemen. Er kan gesteld worden dat de categorie mode een consequent en onveranderlijk onderdeel van zowel *Margriet* als *Libelle* is geweest. Andere categorieën die bij zowel *Margriet* als *Libelle* het meest vertegenwoordigd zijn, zijn eten, liefde en relaties en huishouden en gezin. Bij *Libelle* was er in de onderzochte jaargangen slechts één keer een politiek of sociaal maatschappelijk stuk geplaatst, bij *Margriet* zijn er in de geanalyseerde jaargangen vijf artikelen met dit onderwerp aangetroffen.

Een opvallende vaststelling bij de domeinanalyse van zowel *Margriet* als *Libelle* is dat naarmate de jaren vorderden de domeinanalyse steeds lastiger werd omdat er steeds meer artikelen en stukken met overlappende categorieën werden gesignaleerd. Voorbeelden hiervan zijn interviews met celebrities over liefde en relaties. Artikelen over uiterlijk, waarbij gezond eten en je goed voelen over jezelf een belangrijke rol spelen. Ook de komst van de human interest artikelen vanaf het jaartal 2000 was lastig. Uiteindelijk heb ik toch besloten om een aparte categorie humaninterest artikelen aan te maken omdat het bijzonder lastig was om de human interest verhalen in de overige categorieën te plaatsen.

Een andere merkwaardigheid is dat in de onderzochte content van beide tijdschriften geen items over seks zijn aangetroffen. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn dat *Margriet* en *Libelle* traditionele vrouwentijdschriften zijn en een brede doelgroep hebben: jonge vrouwen maar ook vrouwen op leeftijd. Deze laatste categorie zou het misschien niet op prijs stellen en de angst voor mindere oplages zouden een reden kunnen zijn voor het uitsluiten van seksgerelateerde artikelen. Een andere mogelijke verklaring is dat beide tijdschriften voor een ruime tijd voorzien zijn geweest van een pagina voor het kind. Kinderen lezen of lezen de tijdschriften dus ook. Dat maakt het niet wenselijk voor de ouder om ook seks gerelateerde

artikelen te vinden in *Margriet* en *Libelle*. Voor de redactie en uitgever is het plaatsen van seks gerelateerde artikelen om die reden wellicht niet verantwoord.

In het volgende subhoofdstuk worden de resultaten van de domeinanalyse van *Margriet* en *Libelle* onafhankelijk van elkaar uiteengezet.

4.1.1 Resultaten domeinanalyse *Margriet*

Tabel A

Margriet	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	totaal
Maand:	Maart nr.11	Jan. nr.1	Juli nr.28	Aug. nr.32	Nov. nr.45	Ok. nr.43	Sep. nr.36	Dec. nr.49	Mei nr.20	
Mode	4	3	1	2	1	2	1	2	3	19
Eten		3	1	3	1	2	1	2	2	15
Reizen/vakantie	1	1	2	1	1					6
Gezondheid	1	1	1				1	1	2	7
Liefde/relaties	3	1	1	2	2		1	1	2	13
Huishouden/ gezin	2	2	1	1	1		1		2	10
Uiterlijk	1	1	1		1	2		2	1	9
Werk		1			2	1		1	1	5
innerlijk		1		2	1					4
Seks										0
Vrije tijd/ hobby	1		2	1	2	2	1		1	10
Maatsch. politiek	1	2	2							4
Kinderen	1	2	3	2	2			2		12
vriendschap		1								1
Celebrity's				1	1	1	2	1	3	9
tuinieren			1	1	1		1			4
Human interest							1		2	3
anders	1	1				1	2	2	1	8

Mode

Mode is de meest voorkomende categorie binnen *Margriet*. Dit zijn rubrieken met voornamelijk foto's en weinig geschreven tekst. Hoewel mode een postfeministisch thema is, kan niet worden gesteld dat de ruimte hoeveelheid aan modeartikelen als indicator kan worden gezien voor het postfeminisme. Mode wordt veelal beschouwd als algemene vrouwelijke interesse. Een duidelijke toename van deze categorie vanaf de jaren negentig, waarin er veel verschillende soorten modestijlen worden gepresenteerd en met elkaar worden afgewisseld is een indicatie voor het postfeministische gedachtegoed. Dit was echter niet het geval bij de onderzochte exemplaren van *Margriet*.

Een geconstateerde verandering binnen deze categorie is dat de kleding in de modeartikelen van 1970 tot 1990 doorgaans zelf te maken was door de lezer: er waren patronen bijgevoegd. Vanaf 1990 is mode om zelf na te maken echter niet meer aangetroffen in de geanalyseerde exemplaren van *Margriet*. Een andere waarneming is dat er vanaf 1995 geen mode voor of met kinderen en de echtgenoot in de modeartikelen zijn gesignaleerd.

Eten

Over eten wordt ook veel gepubliceerd in *Margriet*. De categorie eten komt dan ook op de derde plaats. De geschreven stukken over eten zijn recepten, geen tips voor restaurants. Dat de categorie eten het derde meest gepubliceerde onderwerp is in *Margriet* is betekenisvol, zeker omdat het hier gaat om het koken van recepten en niet over tips voor restaurants bijvoorbeeld. Het koken van recepten is een handeling die in huis wordt gedaan en vroeger werd beschouwd als belangrijk onderdeel van het 'huisvrouw-zijn'. Daarom kan er gesteld worden dat de ruime aanwezigheid van de categorie eten in *Margriet* beschouwd kan worden als ondervetegenwoordiging van het feminisme. Waar komt anders de uitdrukking 'het enige recht van een vrouw is het aanrecht' vandaan. Vandaag de dag wordt koken echter ook veelal beschouwd als iets leuks, als een soort hobby. Daarnaast wordt koken vandaag de dag ook beschouwd als iets dat mannen ook leuk vinden en moeten kunnen. En vanuit de zienswijze van die huidige twee trends gaat het gestelde niet meer op.

Reizen en vakantie

Reizen en vakantie is ook een vaste categorie in *Margriet*, maar komt altijd maar één keer per uitgave voor. Een patroon is hierin niet te ontdekken. In 1970 ging het vakantieartikel over Zweden, in 1975 over Texel, in 1980 over de Malediven en in 1990 werd Overijssel weer toegelicht als ideale vakantiebestemming. Opvallend is wel dat vanaf het jaartal 2000 geen

artikelen omtrent deze categorie in *Margriet* meer zijn aangetroffen. Daarnaast zijn de reizen die worden uitgelicht niet beschreven als ideale gezinsvakantie, maar gewoon als vakantie. In de geanalyseerde artikelen komt niet een uitgesproken vrouwelijkheid naar voren: er worden geen ideale gezin vakantie besproken wat zou passen bij een traditionele vrouwelijkheid, noch worden er avontuurlijke reizen voor single vrouwen besproken die eventueel bij een feministische of postfeministische vrouwelijkheid zouden kunnen passen.

Gezondheid

De categorie gezondheid is net als de categorie reizen en vakantie een vaste categorie in *Margriet*. Onderwerpen met betrekking tot de pil en abortus zouden een indicator zijn voor een representatie van een feministische vrouwelijkheid, het bespreken van soa's zouden een indicator kunnen zijn voor een postfeministische vrouwelijkheid. Deze onderwerpen zijn echter niet gevonden in de geanalyseerde exemplaren van *Margriet*, daarom kan er gesteld worden dat er binnen deze categorie content geen feministische of postfeministische representatie is bevonden middels dit onderzoek.

De vorm van content van deze categorie is door de jaren heen wel afwisselend: eerst als rubriek, dan weer als artikel. De gezondheid die wordt besproken is voornamelijk algemene gezondheid: een te hoge bloeddruk (1985), of bijvoorbeeld de behandeling van een maagzweer (1980). Vanaf de eenentwintigste eeuw spitst de categorie zich meer toe op gezondheid van de vrouw en heeft 'gezondheid' nu ook een commerciële insteek, er worden immers allerlei producten(tips) aangeprezen om de gezondheid te verbeteren. Zo kan het slikken van de pil lustopwekkend zijn (2005) en wordt er beschreven welke tandpasta je moet gebruiken om zo'n mooi en gezond gebit als Oprah te krijgen (2005).

Liefde en relaties

Na artikels over mode zijn stukken over liefde en relaties het best vertegenwoordigd in *Margriet*. Hoewel dit thema traditioneel en romantisch voorkomt, is na de analyse gebleken dat dit niet altijd zo is. Dit thema is soms tegenstrijdig van aard gebleken, want hoewel het thema traditioneel oogt representeerden de geanalyseerde artikelen veelal een geëmancipeerde vrouwelijkheid en had een geanalyseerd artikel uit 1970 een feministische insteek.

Zo is het verhaal in de geanalyseerde *Margriet* van 1970 een achtergrond reportage van het leven van een doktersvrouw "we weten alles van de dokter en vrijwel niet van de doktersvrouw". Er wordt beschreven dat dokters zonder hun echtgenotes hun beroep niet zo efficiënt zouden kunnen uitoefenen: "vrouwen zijn de gerespecteerde echtgenote, toegewijde

moeder, maar ook vaak het sloofje van de praktijk.” Het reilen en zeilen van een dokterspraktijk vanuit een vrouwelijk perspectief is bijna als feministische insteek te benoemen. En hoewel de bouquetreeksachtige verhalen die voorwerp waren van feministische kritiek ook zijn aangetroffen zijn in *Margriet*, bleken deze verhalen niet altijd even zoetsappig. Zo is het eind van het verhaal van de geanalyseerde *Margriet* uit 1975 waarin een vrouw na een lang huwelijk haar man en huis verlaat om te werken en te genieten van vrijheid en cultuur, terwijl de man dit ook deed maar uiteindelijk toch weer huiswaarts keerde omdat hij zijn vrouw en haar huisnijverheid niet kon missen. De vrouw is echter nooit meer teruggekeerd.

Toch zijn de zoetsappige bouquetreeks verhalen ook vertegenwoordigd in deze categorie in *Margriet*. Deze nemen af vanaf 1995, vanaf dan wordt het thema meer vanuit een psychologische invalshoek benaderd. Het is echter opmerkelijk te noemen dat deze zoetsappige verhalen pas vanaf 1995 niet meer voorkomen in *Margriet*. Daarnaast is de categorie ook steeds persoonlijker geworden. Dus geen probleem of zoetsappig verhaal, maar zeer persoonlijke verhalen over relaties van onwillekeurige personen. Zo wordt in de geanalyseerde *Margriet* van 2005 een kwestie besproken van een onwillekeurige vrouw en haar zoontje die worden geslagen door haar man. Na het besluit te hebben genomen om bij hem weg te gaan, belooft hij te veranderen wat haar weer doet twijfelen over haar besluit. Wat de vrouw moet doen wordt vanuit verschillende perspectieven besproken in het artikel.

Huishouden en gezin

Huishouden en gezin is de vierde meest voorkomende categorie in de onderzochte jaargangen van *Margriet* en is net als bovenstaand thema niet altijd zo traditioneel als het op het eerste gezicht lijkt. Zo is het geanalyseerde artikel ‘Vaders uit deze tijd’ uit 1975 het best te omschrijven als pleidooi om de opvoeding niet meer alleen als taak van de vrouw en moeder moeten beschouwen en wordt het belang van de betrokkenheid van de man en vader sterk benadrukt. Hierin wordt een gelijkheid tussen mannen en vrouwen nagestreefd en is dus zonder twijfel als feministisch te kwalificeren. Dit is echter wel het enige uitgesproken feministische artikel in de onderzochte exemplaren binnen deze categorie,

Aan de frequentie zijn geen bijzonderheden ondervonden. Inhoudelijk is er wel een verschuiving waar te nemen: vanaf het jaar 2000 is het gezin slechts een bijzaak. De vrouw, de lezeres en haar interesses staan dan centraal. Er wordt vanaf de eenentwintigste eeuw wordt besproken hoe gezin en huishouden gecombineerd kunnen worden met het leven ernaast. De grootste inhoudelijke verandering is dan ook van belangrijk naar bijzaak.

Daarnaast wordt het ‘gezin’ in de eenentwintigste eeuw vervangen door ‘familie’. De familieband is nu het belangrijkste. Ook wordt er in de eenentwintigste eeuw met geen woord meer gesproken over ‘het huishouden’ in de geanalyseerde *Margriet*'s. Interieurinrichting lijkt dan ook de plaats te hebben ingenomen van ‘het huishouden’ op het gebied van huiselijke aspecten. Interieurinrichting wordt echter meer als plezierig beschouwd, hierbij ligt de nadruk op het esthetische aspect.

Uiterlijk

Deze categorie heeft altijd een constante en onveranderlijke aanwezigheid in *Margriet gehad*. Veelal betreft deze categorie artikelen omtrent make-up en huidverzorging: “maximum mooi met een minimum aan middelen” (1975). Het is lastig om deze categorie te koppelen aan het feminisme. Feministes hebben kritiek op de uiterlijke presentatie van de vrouw als seksueel object, maar niet specifiek op een mooi uiterlijk. Daarbij ligt in de onderzochte exemplaren van *Margriet* niet de nadruk op ‘sexy’, maar op mooi zijn. De nadruk op ‘sexy’ zou immers een indicatie zijn voor het postfeminisme, maar sexy zijn wordt niet geambieerd in de geanalyseerde exemplaren van *Margriet*.

Mooi zijn wordt niet alleen bereikt met schoonheid, maar ook met een mooie uitstraling en je goed en fit voelen. Deze categorie is door de komst van het post-feminisme in de jaren negentig niet toegenomen, hoewel bij het postfeminisme uiterlijk als zeer belangrijk wordt beschouwd omdat dat een belangrijk middel is om je vrouwelijkheid mee te tonen en om op die manier met je vrouwelijkheid te experimenteren. Deze bevinding kan een indicatie zijn voor het afwijzen van post-feministische inhoud van *Margriet*.

Werk

Deze categorie sluit aan bij een geëmancipeerde en feministische vrouwelijkheid. De aandacht voor en frequentie van deze categorie is dan ook betekenisvol voor de representatie van het feministische of postfeministische gedachtegoed in *Margriet*.

Tekstuele content omtrent werk en de werkende vrouw zijn ook aangetroffen in de geanalyseerde exemplaren van *Margriet*. Hoewel deze categorie niet bijzonder vaak is vertegenwoordigd, is er toch redelijke aandacht voor de werkende vrouw in de geanalyseerde exemplaren van *Margriet* gevonden. Alle geanalyseerde artikelen omtrent dit thema representeren het feministisch gedachtegoed. Zo wordt in de uitgave van 1975 een uiteenzetting gedaan over verschillende opleidingen en beroepskeuzes. Jonge vrouwen worden hierin aangemoedigd om verder te studeren en een beroep te kiezen. Dit artikel is zonder twijfel te indiceren als representatie van het feministische gedachtegoed. In de

geanalyseerde uitgave van 1980 staat een artikel genaamd ‘Vrouwen in de voorhoede’ dat het werkende leven belicht van verschillende vrouwen. Deze aandacht en aanmoediging voor de werkende vrouw is ook te markeren als indicator voor het feministisch gedachtegoed. In 1990 wordt een mannenberoep (het runnen van een boerderij) dat wordt uitgeoefend door een vrouw nader belicht: “in het begin wilde een koopman nog wel eens een loopje met me nemen, maar dat lukt nu niet meer zo makkelijk”. In het geanalyseerde exemplaar uit 2005 is een artikel gewijd aan “heldinnen”, vrouwen die werken met kerst.

Deze artikelen bijeengenomen zijn een duidelijke representatie van het feministisch gedachtegoed en postfeministisch gedachtegoed. Een representatie van beide stromingen, omdat werk een thema is dat aansluit bij het gedachtegoed van beide stromingen.

Innerlijk

De categorie innerlijk is matig vertegenwoordigd. Alleen in de jaren 1985, 1990 en 1995. Een mogelijke verklaring hiervoor is de opkomst van het individualisme. Er wordt meer de nadruk gelegd op iemands persoonlijke gevoelens, iemands psyché. Deze categorie geeft duidelijkheid of er aandacht is voor verschillende soorten innerlijke emoties van de vrouw, voor de vrouw als emotioneel wezen. Vragen die bij dit thema relevant kunnen zijn: wordt de vrouw gelukkig van een traditionele vrouwelijkheid, of juist van een (post)feministische vrouwelijkheid. In de geanalyseerde artikelen is één artikel aangetroffen waarbij de vrouw door haar traditionele vrouwelijkheid een negatieve emotie ervaarde.

De artikelen bevonden omtrent het innerlijk zijn in verhaalvorm. In de geanalyseerde *Margriet* van 1985 een verhaal over een vrouw die niet werkt en het huishouden doet en de dwangneurose ‘smetvrees’ ontwikkelt. Het artikel beschrijft de langzame ontwikkeling (door het huishouden), het onbegrip van de omgeving en de behandeling ervan. De vrouw ontwikkelde indirect een dwangneurose door het huishouden: een negatieve emotie wordt ervaren door een traditionele vrouwelijkheid.

Opvallend is dat artikelen over het innerlijk vanaf het jaar 2000 niet meer terug te vinden zijn in *Margriet*. Een verklaring hiervoor kan de ruime hoeveelheid aan korte columns zijn die *Margriet* vanaf toen gingen karakteriseren, maar deze typen content zijn niet meegenomen in de analyse.

Vrije tijd en hobby

Vrije tijd en hobby zijn ook altijd stabiel in *Margriet* aanwezig. De koppeling met het feminisme kan hier gemaakt worden door te analyseren op wat voor manier de vrije tijd wordt opgevuld. Bij de analyse van de exemplaren van *Margriet* valt op dat veruit de meeste

tips en mogelijkheden die *Margriet* presenteert voor opvulling voor vrije tijd of hobby, allemaal thuis- gebonden bezigheden zijn of met of met het huiselijke doeleinden in verband gebracht kunnen worden: breien, borduren, het maken van sierkussenhoezen, theemokken beschilderen. Deze manieren van vrijetijdsbesteding sluiten daarom aan bij een traditionele vrouwelijkheid, omdat zij huisgebonden zijn. Suggesties voor het lid te worden van een bridgeclub, leesclub of het beoefenen van een sport, zouden beter aan sluiten bij een onafhankelijke en actieve vrouwelijkheid.

Margriet van 1980 toonde een uitzondering op de andere geanalyseerde exemplaren te zijn, want hierin werd een sport beschreven: “stoeien op de judomat”. Dit artikel heeft een feministische aspect, omdat hier wordt kennisgemaakt met “een typische mannsport” en er een actieve vrouwelijkheid wordt gerepresenteerd. Pas vanaf 2010 worden kleine uitstapjes getipt aan de lezer als invulling voor een vrije middag.

Maatschappelijk, politiek, sociaal

Hoewel maatschappelijke, politieke en sociaal gerelateerde artikelen niet ruim vertegenwoordigd zijn, heeft *Margriet* zich zeker niet als ongeïnteresseerd voor dit thema getoond. Daarnaast is het opvallend dat vijf artikelen omtrent dit thema zijn aangetroffen in de geanalyseerde tijdschriften in de periode 1970-1980: de periode ten tijde van de tweede feministische golf. Daarnaast zijn de gevonden artikelen omtrent dit thema zeer toonaangevend en passend bij de vrouwenemancipatie. Deze artikelen gaan veelal over bijzondere vrouwen die als toonaangevend voorbeeld dienen voor de vrouwenemancipatie. Zo publiceerde *Margriet* in 1970 een artikel over Bernadette Devlin, een vrouwelijke politica en activiste. Een artikel dat zeer relevant is voor dit onderzoek komt uit 1975. In dit grote artikel over Nellien De Ruyter, de emancipatie van de vrouw en het jaar van de vrouw (1975) is te lezen: “Dit wordt een stroomversnelling in de vrouwenemancipatie.” In 1980 verscheen het stuk “Vrouwen in de voorhoede”. Een artikel over Maria Montessori, een Italiaanse die tegen de traditionele verwachtingen en eisen van haar land en familie in, medicijnen ging studeren, arts en onderwijskundige werd, weigerde te trouwen en stiekem toch een kind baarde.

De vertegenwoordiging van deze categorie in de jaren zeventig is een duidelijke indicator voor het feministisch gedachtegoed, en dat geldt zeker voor de specifieke toespitsing op de emancipatie van de vrouw. Een verklaring voor het ontbreken van deze categorie in de geanalyseerde uitgaven na 1980 kan de kentering binnen het feminisme zijn. Maar ook de behaalde successen van het feminisme kunnen een reden zijn geweest voor

Margriet om de bewustmaking van de emancipatie van de vrouw als afgeronde zaak te beschouwen en geen aandacht meer te besteden aan het onderwerp.

Kinderen

Het thema kinderen sluit beter aan bij een traditionele vrouwelijkheid dan bij een feministische vrouwelijkheid. Maar een vrouw met kinderen hoeft niet per se traditioneel te zijn, deze vrouw kan ook bewust een alleenstaande moeder zijn of parttime werken en de zorg voor het kind met de vader delen. Deze categorie kan echter niet gekoppeld worden aan een postfeministische vrouwelijkheid, omdat bij een postfeministische vrouwelijkheid succes op professioneel gebied en een carrière worden nagestreefd en het hebben van kinderen staat hieraan ondergeschikt. De aangetroffen content met deze categorie zijn dus een indicator voor de afwezigheid van een vrouwelijkheid die aansluit bij het postfeministisch gedachtegoed.

De aangetroffen content waarbij kinderen centraal staan is tot het jaar 1990 in de geanalyseerde tijdschriften aanwezig, om dan even te verdwijnen en vanaf 2005 weer terug te keren. Het verschil met de exemplaren met deze categorie tot 1990 is dat de artikelen in de exemplaren van 2005 en 2010 het artikelen niet vóór kinderen is, maar over kinderen: “71% van de ouders vinden het niet erg als hun kind een bril moet dragen, 44% denkt echter wel dat kinderen daardoor sneller worden geplaagd” (2005).

Het ontbreken van de artikelen van deze categorie vanaf de jaren negentig is wellicht te verklaren door het individualisme dat zich vanaf toen manifesteerde. Bij *Margriet* staat vanaf de jaren negentig ‘de vrouw’ centraal. Kinderen zijn een bijzaak. De ondertitel van *Margriet* was ooit ‘Margriet, het tijdschrift voor moeder en kind’, maar van die ondertitel en het bijbehorende karakter en imago heeft *Margriet* afstand gedaan. In de geanalyseerde uitgave van 2000 luidde de ondertitel bovendien: ‘Margriet, het tijdschrift voor de moderne vrouw’. Deze ondertitel is bij de geanalyseerde *Margriet* van 2005 echter niet meer aangetroffen.

Vriendschap

De categorie vriendschap komt verrassend weinig voor, slechts één keer (1975) in de geanalyseerde reeks van *Margriet*. Een eventuele verklaring voor de verschijning van een artikel over vriendschap in 1975 is wellicht het concept collectief zusterschap dat de feministes van de jaren zeventig hoog in het vaandel droegen. Vanuit deze optiek kan de verschijning van een artikel over vriendschap in 1975 in de geanalyseerde *Margriet* als indicator van feministisch gedachtegoed geïnterpreteerd worden. Echter de verschijning van

slechts een enkel artikel omtrent dit thema in 1975 is te weinig om te kunnen interpreteren als indicator voor het feministisch gedachtegoed. Daarbij komt dat het ontbreken van meerdere artikelen omtrent dit thema weer te indiceren is als het ontbreken van een representatie van het feministisch gedachtegoed.

Celebrity's

Deze categorie is vandaag de dag in veel tijdschriften populair. Lezers zijn nieuwsgierig naar celebrity's en kunnen ook naar de celebrity's opkijken of hen inspiratiebron zien. Vaak worden de celebrity's geïnterviewd en dit interview verschijnt dan in het tijdschrift. De celebrity's die *Margriet* heeft uitgekozen om te plaatsen zijn interessant, omdat *Margriet* deze celebrity's inspiratievol acht voor de lezeres van *Margriet*.

De categorie celebrity's is in de geanalyseerde jaargangen voor het eerst aangetroffen in 1985. *Margriet* heeft voornamelijk bekende vrouwen geïnterviewd: een bekende operazangeres (Christina Deutekom, 1985), een bekende schaatsster (Barbara de Loor, 2005) en een musicalster (Janke Dekker, 1995). Al deze vrouwen werken harden hebben hierin ook veel plezier. De interviews gaan over hun werk, hun relatie, eventueel een gezin en de combinatie van deze drie. Het is betekenisvol dat in de geanalyseerde exemplaren van *Margriet* de geïnterviewde bekende personen geëmancipeerde en succesvolle vrouwen zijn, die genieten van hun werk en leven: vrouwen die aansluiten bij het feministisch en postfeministisch gedachtegoed.

4.1.2 Resultaten domeinanalyse *Libelle*

Libelle	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	totaal
Maand:	Maart nr.11	Jan. nr.1	Juli nr.28	Aug. nr.32	Nov. nr.45	Ok. nr.43	Sep. nr.36	Dec. nr.49	Mei nr.20	
Mode	4	2	2	2	2	3	2	2	2	21
Eten	1	1	2	2	2	1	2	3	2	16
Reizen/vakantie	1	1	2	1						5
Gezondheid		1				1				2
Liefde/relaties	3	2	2	2	1			1	1	12
Huishouden/ gezin	1		1	1	0	1			2	6
Uiterlijk				2	1	2	2	2		9
Werk	1		1					1		3
innerlijk				1		1	1	1		4

Seks									0	
Vrije tijd/ hobby	1	1	1	2	2		2	1	10	
Maatsch. politiek								1	1	
Kinderen		1	1			1			3	
vriendschap								1	1	
Celebrity's		2	1	1	1	1	1	2	2	11
tuinieren			1	1		1	1			4
Human interest				1			1			2
anders		2	1	1			1	3	1	9

Mode

Ook bij *Libelle* is mode de sterkst vertegenwoordigde categorie gebleken in de geanalyseerde exemplaren van het tijdschrift. Zoals al eerder genoemd kan niet worden gesteld dat de ruimte hoeveelheid aan modeartikelen als indicator kan worden gezien voor het postfeminisme, omdat mode wordt veelal beschouwd als algemene vrouwelijke interesse. Een duidelijke toename van deze categorie vanaf de jaren negentig met verschillende soorten modestijlen is een indicatie voor het postfeministische gedachtegoed, dit is echter niet waargenomen in de geanalyseerde exemplaren van *Libelle*.

De modeartikelen vertonen geen opmerkelijke inhoudelijke verandering of verschuiving: de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* hadden vanaf 1975 al moderubrieken met mode om zelf te maken en mode om te kopen in de winkel. Dit is betekenisvol, want doordat in de moderubrieken van *Libelle* niet alleen mode wordt gepresenteerd om zelf te maken, maar ook mode die in een winkel te koop is, toont *Libelle* een meer geëmancipeerde vrouwelijkheid in de moderubrieken dan *Margriet*. Door niet alleen mode te presenteren om zelf te maken, gaat *Libelle* er blijkbaar niet vanuit dat haar lezers huisvrouw zijn en genoeg tijd hebben om kleding te maken. Daarnaast kan de mode om te kopen ook een indicatie zijn dat *Libelle* er vanuit gaat dat de vrouwelijke lezer genoeg geld verdient om mode te kopen. Met zekerheid kan dit echter niet gesteld worden, omdat *Libelle* evengoed ervan zou kunnen gaan dat haar vrouwelijke lezers welgesteld genoeg zijn om mode te kunnen kopen.

Dat *Libelle* aandacht heeft voor de werkende vrouw blijkt ook uit het geanalyseerde exemplaar van 1980, waarin de moderubriek 'solliciteren in eigen stijl' staat. Daarnaast

komen in de moderubriek van de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* weinig kinderen op de modefoto's voor.

Eten

De categorie eten is de tweede meest voorkomende categorie in *Libelle*. In de kwantitatieve inventarisatie is geen verandering, kentering of verschuiving waar te nemen. Evenmin als in de informatie in deze categorie; het zijn van 1970 tot 2010 recepten die worden beschreven. Net zoals bij Margriet worden restaurants, het telen en andere aspecten van voedsel niet nader besproken.

Ook bij *Libelle* kan de constante aanwezigheid van recepten in het tijdschrift worden opgevat als een stereotyperend kenmerk voor de representatie van vrouwelijkheid, omdat koken een handeling is die in huis wordt gedaan en vroeger werd beschouwd als belangrijk onderdeel van het 'huisvrouw-zijn'. De prominente aanwezigheid van de categorie eten in *Libelle* kan daarom beschouwd worden als onder vertegenwoordiging van het feminisme. Ook hier dient echter opgemerkt te worden dat koken tegenwoordig veelal beschouwd wordt als iets leuks, een soort hobby, en vanuit die zienswijze gaat het zojuist gestelde niet op.

Reizen en vakantie

Deze categorie heeft een gematigde vertegenwoordiging in *Libelle*. Een breuk in deze rubriek was er in de jaren negentig, maar vanaf de eenentwintigste eeuw werd er door *Libelle* weer aandacht besteed aan reizen en vakantie. Onduidelijk is een eventuele oorzaak voor deze korte pauze. Vanaf de jaren tachtig worden de reisrubrieken mondialer. Er wordt niet meer geschreven over weekendjes Texel of een week Drenthe, maar over het land van de Eskimo's en de Papoea's. Hierbij wordt het lot en de positie van vrouwen uit de betreffende cultuur belicht en beschreven: "de mannen kijken en smoezen wat. Het zijn alleen maar meisjes die lopen te sjouwen." Dit bewijst dat *Libelle* zich bezighoudt met de sociale positie van de vrouw. Daarnaast blijft het onderwerp 'kinderen' in de geanalyseerde exemplaren buiten beschouwing in de beschrijving van de reisbestemming, wat een representatie van een traditionele vrouwelijkheid uitsluit.

Gezondheid

De categorie gezondheid komt weinig voor in *Libelle* en de categorie lijkt ook geen belangrijke rol te spelen in het tijdschrift. In de geanalyseerde exemplaren zijn er slechts twee rubrieken met betrekking tot de categorie gezondheid aangetroffen, waarvan een artikel 'voorjaarsmoetheid' wordt besproken. Voorjaarsmoetheid komt volgens de dokter

voornamelijk voor bij huisvrouwen, omdat zij het in de winter heel druk hebben met de drukke decembermaand en het zorgen voor hun zieke man en kinderen en daardoor geen tijd of aandacht hebben voor hun eigen gezondheid. Deze aandacht voor ‘huisvrouwenkwaaltjes’ is een indicatie voor een traditionele vrouwelijkheid

Daarnaast zijn er in de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* ook geen artikelen aangetroffen met betrekking tot soa's, de pil of abortus, waardoor er gesteld kan worden dat binnen deze categorie van de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* geen vrouwelijkheid wordt gepresenteerd die aansluit bij het feministisch of postfeministisch gedachtegoed.

Verder is gezondheid vanaf de jaren negentig voornamelijk aangetroffen in de geanalyseerde exemplaren in combinatie met het uiterlijk: mooi zijn komt door gezond zijn. Er zijn dan ook overlappings tussen het uiterlijk en gezondheid. *Libelle* stelt dat mooi zijn van binnenuit komt en dat komt weer door gezond te zijn.

Liefde en relaties

De categorie liefde en relaties is de derde meest vertegenwoordigde categorie in de onderzochte jaargangen van *Libelle*. De bouquetreeks verhalen die voorwerp waren van feministische kritiek voeren de boventoon binnen deze categorie in de geanalyseerde tijdschriften, wat een indicator is van een traditionele vrouwelijkheid. Binnen het domein ‘liefde en relaties’ is vanaf de jaren negentig in de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* een kleine afname waar te nemen, maar vanaf 2005 is deze categorie weer terug te vinden in *Libelle*. Een mogelijke verklaring kan zijn dat vanaf de jaren negentig de bouquetreeksachtige verhalen uit *Libelle* verdwijnen.

In 1985 wordt het onderwerp, naast de bouquetreeksverhaal, in een artikel benaderd door een psycholoog: ‘waarom vrouwen hun man vaak op hun moeder vinden lijken’. In het geanalyseerde artikel uit 1990 wordt een vreemdgaande man besproken. In de geanalyseerde *Libelle* van 2010 wordt ook het vreemdgaan van de vrouw besproken. Hoewel het onderwerp liefde en relaties kwantitatief gezien vanaf de jaren negentig stopt en in 2005 weer voorkomt, heeft het onderwerp wel een constante aanwezigheid in *Libelle* door een overlap met de celebrity's categorie.

Huishouden en gezin

Huishouden en gezin is zeker niet de best vertegenwoordigde categorie in *Libelle*. Hoewel dit traditioneel voorkomt, zijn de geanalyseerde artikelen in *Libelle* dit niet. Ondanks dat er in de geanalyseerde *Libelle*'s slechts één artikel met het feministische gedachtegoed is waargenomen, stond een traditionele vrouwelijkheid in de overige artikelen niet centraal.

In het geanalyseerde artikel van 1980 wordt het gezin niet benaderd door de vrouw, maar door de man: “hoe je als vader nu dichter bij je gezin staat dan vroeger”. Dit artikel is te beschouwen als een representatie van het feministische gedachtegoed, omdat in het artikel de meer gelijke verhoudingen tussen man en vrouw centraal staan. In de geanalyseerde *Libelle* van 1985 wordt de categorie vanuit een ander perspectief benaderd: een lilliputtersgezin. Vanaf de eenentwintigste eeuw is het de categorie huishouden vervangen voor wonen, hierbij draait het net als bij de geanalyseerde exemplaren van *Margriet* om het esthetische aspect. Daarnaast wordt gezin nu vaker benaderd vanuit een bredere context: familie.

Uiterlijk

Tekstuele content binnen de categorie uiterlijk is pas vanaf 1985 in *Libelle* aangetroffen. Het is dan ook niet een categorie die door *Libelle* als heel belangrijk wordt beschouwd. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de categorie uiterlijk ook overlappingen vertoont met innerlijk je goed voelen van binnen, is mooi zijn van buiten” (1985), met voeding “een slank figuur” (1995) en mode (er fantastisch uitzien met je nieuwe look).

Vanaf 2000 neemt de frequentie omtrent dit onderwerp toe. Daarnaast is er vanaf 2000 in *Libelle* ook een metamorfoserubriek aanwezig. Hierin staan metamorfoses van het uiterlijk van lezeressen centraal. De toename van het belang van uiterlijk en het spelen met het uiterlijk door middel van een metamorfose in *Libelle* is als indicator voor het postfeminisme te beschouwen. Een andere mogelijk verklaring hiervoor is de opkomst van het individualisme in de jaren negentig de daarbij behorende onderscheidingsdrang.

Werk

Deze categorie komt opvallend weinig voor in de geanalyseerde exemplaren van *Libelle*: alleen in 1970, 1980 en 2010. In 1970 worden er banen omschreven als “vakken voor handige en creatieve vrouwen”. Hoewel de werkende vrouw dus wel onderwerp is van dit artikel, heeft *Libelle* het wel over vakken speciaal voor vrouwen. In 1980 is er een artikel over een vrouw die vertelt over haar werk als rijinstructrice, in 2010 is er een artikel gewijd aan vrouwen die vrijwilligerswerk doen in de zorg.

De weinige aandacht in *Libelle* voor de werkende vrouw is typerend te noemen. Typerend omdat dit gebrek aan aandacht voor de werkende vrouw bijdraagt aan een stereotyperende en traditionele constructie van vrouwelijkheid.

Innerlijk

De categorie innerlijk is matig vertegenwoordigd bevonden in de geanalyseerde exemplaren

van *Libelle*. In de geanalyseerde artikelen is niet een uitgesproken constructie van vrouwelijkheid aangetroffen. Alleen in het geanalyseerde artikel uit 2000 wordt een vrouw beschreven die haar innerlijke gevoel volgde en haar spiritualiteit ontdekte, en zo de kracht vond om haar man te verlaten die haar kleinerde. Nadat zij haar man had verlaten werd zij veel gelukkiger. In dit artikel vind de vrouw geluk in een geëmancipeerde vrouwelijkheid, en werd zij ongelukkig door een traditionele vrouwelijkheid. In dit artikel wordt een geëmancipeerde vrouwelijkheid verkozen boven een traditionele vrouwelijkheid.

Vanaf 2000 is in de geanalyseerde exemplaren een ruime overlap met de categorie innerlijk te constateren. Bij veel andere categorieën wordt het innerlijk betrokken: uiterlijk, gezondheid, liefde en relaties en vakantie en vrije tijd. Een mogelijke aanleiding voor deze toegenomen aandacht voor het innerlijk vanaf de jaren negentig is het individualisme.

Vrije tijd en hobby

De categorie vrije tijd en hobby is met enige regelmaat in *Libelle* vertegenwoordigd. Net als bij *Margriet* zijn de tips en mogelijkheden die *Libelle* geeft voor opvulling van vrije tijd of hobby voor de vrouw, allemaal huis gebonden bezigheden die met het thuisfront in verband gebracht kunnen worden: breien, borduren, het maken van sierkussenhoezen, theemokken beschilderen of het naaien van kleding. Deze manieren van vrijetijdsbesteding sluiten aan bij een traditionele vrouwelijkheid, omdat zij huisgebonden zijn. Suggesties voor het lid te worden van een bridgeclub, leesclub of het beoefenen van een sport, zouden beter aan sluiten bij een onafhankelijke en actieve vrouwelijkheid.

Vanaf 2000 organiseert *Libelle* ook uitstapjes naar de Efteling. In de geanalyseerde tijdschriften zijn in 2010 de zelf-maken- tips verdwenen. In de geanalyseerde *Libelle* van 2010 wordt ook het genieten van een goed glas wijn, of een wandeling door de duinen getipt om van te genieten.

Maatschappelijk, politiek, sociaal

Deze categorie is slechts een keer in *Libelle* vertegenwoordigd en pas in 2010. Dat *Libelle* in de geanalyseerde jaargangen vrijwel geen aandacht heeft gehad voor maatschappelijke, politieke en sociale kwesties in haar artikelen is veelzeggend voor de representatie van het (post)feministisch gedachtegoed : het ontbreken daarvan. Er is in de geanalyseerde jaargangen van *Libelle* verassen weinig aandacht voor dit thema in de artikelen geweest.

Kinderen

Zoals al eerder genoemd is de categorie kinderen grotendeels te beschouwen als traditioneel

thema, omdat het hebben van kinderen en een gezin aansluit bij een traditionele vrouwelijkheid. Een vrouw met kinderen hoeft echter niet per se een traditionele vrouwelijkheid te representeren, deze vrouw kan ook bewust een alleenstaande moeder zijn of parttime werken en de zorg voor het kind met de vader delen. De categorie kinderen kan dus wel gekoppeld worden aan een feministische vrouwelijkheid. Deze categorie kinderen kan echter niet gekoppeld worden aan een postfeministische vrouwelijkheid, omdat bij een postfeministische vrouwelijkheid succes op professioneel gebied en een carrière worden nagestreefd en het hebben van kinderen staat hieraan ondergeschikt.

In de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* is deze categorie niet veel teruggevonden, er zijn slechts 4 artikelen met betrekking tot deze categorie aangetroffen. *Libelle* richt zich op de vrouwelijke lezeres. Het gezin wordt wel besproken, maar specifieke aandacht voor kinderen is er niet in de geanalyseerde artikelen. Het ontbreken van aandacht voor deze categorie duidt op het ontbreken van een traditionele vrouwelijkheid binnen dit domein. Daarnaast duidt de matige vertegenwoordiging van deze categorie op een neiging naar het postfeminisme, omdat het feminisme makkelijker gekoppeld kan worden aan dit thema. In het geanalyseerde exemplaar uit 2010 is echter een artikel met betrekking tot de opvoeding van het kind aangetroffen. Hierin staat het delen van de opvoeding centraal, wat weer als indicator voor het feministisch gedachtegoed kan worden beschouwd.

Vriendschap

Tekstuele content omtrent vriendschap is slechts een keer aangetroffen in *Libelle*: in 2010. Vriendschap is dus niet een onderwerp dat volgens *Libelle* aandacht behoeft of aandacht waardig wordt geacht. Het enige artikel bevonden in de geanalyseerde tijdschriften is wel als representatie van het feministische gedachtegoed te beschouwen, omdat hierin wordt gesteld dat een vrouw niet zonder vrouwelijke vriendinnen kan: “je kunt nog zo’n leuk leven hebben met een geweldige man, leuke kinderen en een interessante baan, maar zonder vriendinnen mist er toch iets.” Dit artikel sluit aan bij het collectief zusterschap dat de feministes van de jaren zeventig hoog in het vaandel droegen. Dat dit artikel juist in 2010 is aangetroffen zou een indicator kunnen zijn voor een derde golf van het feminisme, maar één artikel niet dragend genoeg om een stelling over een derde golf van het feminisme op te kunnen baseren.

Celebrity's

Zoals al eerder gesteld kan de keuze voor celebrity's betekenisvol zijn voor dit onderzoek, omdat celebrity's over het algemeen bekende personen zijn die worden bewonderd door mensen. De keuze voor een bepaalde celebrity kan dus ook betekenisvol zijn voor de

presentatie van vrouwelijkheid. De celebrity's die zijn gevonden in de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* zijn zowel mannen als vrouwen. De vrouwen zijn net zoals bij Margriet werk de en geëmancipeerde vrouwen (Majoor Boshardt, zangeres en componiste Janis Ian). Dit is een indicatie voor een geëmancipeerde vrouwelijkheid, die aansluit bij het feminisme gedachtegoed. Deze sluiten niet aan bij het postfeminisme, omdat de geïnterviewde vrouwen niet jong, sexy, modieus en carrière gedreven zijn.

4.2 Resultaten vraag en adviesrubriekanalyse

De meest voorkomende vragen in de onderzochte vraag en adviesrubrieken van *Margriet* en *Libelle* gaan over liefde, relaties, het gezin en praktische vragen. De vragen zijn met de jaren eigenlijk steeds praktischer geworden. Dan komen vragen voor als “hoe komt het dat oudere mensen vlekken op hun handen hebben”, of “waar werden zandlopers vroeger voor gebruikt.” In dit kader is de verdwijning van de vraag en adviesrubrieken in de jaren negentig weinig verassend. Met de komst en de bredere toegang van het internet waren bovengenoemde vragen binnen een mum van tijd beantwoord.

Hoewel de vragen veelal te plaatsen zijn binnen de domeinen van liefde, relaties en gezin is het advies dat gegeven wordt op de vragen veelzeggender dan de domeinen waarbinnen de vragen zijn te plaatsen. Zo sluit het advies over het algemeen aan bij een onafhankelijke vrouw. Zo wordt een moeder die bang is haar dochter te verliezen omdat haar dochter zelfstandig wilt gaan wonen en studeren in een andere stad, aangeraden juist blij en dankbaar te zijn met haar dochter en haar te laten gaan. Daarnaast wordt door zowel *Margriet* als *Libelle* de brieven-schrijvers een actief advies aangeraden: zij worden geadviseerd iets aan hun probleem of kwestie te doen. Niet een keer wordt door *Margriet* of *Libelle* aangeraden om het probleem of de kwestie af te wachten.

In zowel *Margriet* als *Libelle* zijn er geen letterlijke bewoordingen van het (post)feministische gedachtegoed teruggevonden in de geanalyseerde vraag en adviesrubrieken voor dit onderzoek. Wel is er dus in de adviezen herhaaldelijk een duidelijke vrouwelijkheid teruggevonden, namelijk een actieve vrouwelijkheid: een vrouw die werkt, een vrouw die haar vriendschap met vrouwen belangrijk vindt en een vrouw die zich overwegend gelijk stelt aan een man. Dit zijn de indicatoren voor een feministische vrouwelijkheid zoals deze in hoofdstuk drie uiteen gezet zijn.

Opvallend is dat de indicatoren voor een post feministische vrouwelijkheid noch in *Margriet* noch in *Libelle* zijn teruggevonden in de vraag en adviesrubrieken. Een logische verklaring hiervoor is dat de vraag en adviesrubrieken stopten in het begin van de jaren

negentig, de periode waarin het post feminisme net ontsproot.

In de volgende twee subhoofdstukken worden de resultaten van de vraag en adviesrubriekanalyse van *Margriet* en *Libelle* gedetailleerder uiteengezet.

4.2.1 Resultaten vraag en adviesrubriekanalyse *Margriet*

In de geanalyseerde rubrieken van ‘Margriet weet raad’ komen meerdere problemen aan bod, maar de boventoon wordt toch wel gevoerd door problemen die vallen binnen de categorie gezin en familie. Toch worden er ook vragen behandeld met betrekking tot het innerlijk: depressiviteit en angsten. Tot twee keer toe worden er brieven uitgekozen van vrouwen die last hebben van hevige irrationele angsten: een vrouw die dermate bang is voor vernieuwing en verandering dat zij zelfs geen nieuwe kleren meer durft te kopen, en een vrouw die ooit kanker heeft gehad maar daar nog steeds zo verschrikkelijk bang voor is dat ze er met niemand over durft te praten. Maar ook vragen met betrekking tot vakantie en vrije tijd, financiële vragen en in 1990 wordt er zelfs een keer een vraag geplaatst in de rubriek met betrekking tot seks.

De vrouwelijkheid die naar voren komt uit de adviezen van *Margriet* is die van een redelijk onafhankelijke vrouw. Een vrouw die veelal wel een gezin heeft, maar zij hoeft niet per se getrouwd te zijn. En in het gezin nemen de kinderen een centralere plaats in dan de man, want de man wordt weinig genoemd in dit verband. De vragen omtrent gezin en familie gaan vaak over de opvoeding van het kind.

In 1990 is het thema gezin en familie al in mindere mate terug te vinden in de rubriek. Er is nu zelfs een vraag met betrekking tot het seksleven in ‘Margriet weet raad’ geplaatst: een vrouw heeft geen zin in seks. Het advies luidt daarop dat zij de seks niet passief moet blijven ondergaan, maar dat zij iets aan het probleem moet doen. Zij moet er met haar man over praten. Dit advies is een onbetwistbare indicator voor het feministische gedachtegoed.

Ook het thema vriendschap komt voor in ‘Margriet weet raad’. Zo is een vrouw bang haar beste vriendin te verliezen omdat zij na jaren van hechte vriendschap en elkaar elke dag te hebben gezien, ieder zullen verhuizen naar ieen andere stad. Ook schrijft een meisje naar ‘Margriet weet raad’ omdat zij net verhuisd is en bang is dat zij niet kan aarden in haar dorp en dat zij haar oude vriendinnen mist. Hoewel het advies op deze vragen en problemen niet heel veelzeggend is, is het betekenisvol dat deze categorie toch driemaal is vertegenwoordigd in de rubriek en dus als belangrijk wordt beschouwd door de redactie. Vriendschap is een indicatie voor feministische vrouwelijkheid.

Daarnaast is er in de geanalyseerde vraag en adviesrubrieken van *Margriet* ruimte

geconstateerd voor een andere vrouwelijkheid: een vrouw die niet (meer) getrouwd is, een onafhankelijk vrouw. Zo wordt er in het geanalyseerde exemplaar uit 1980 een kwestie geplaatst die is geschreven door een jonge alleenstaande vrouw. De vrouw geniet van haar leven als vrouw zonder partner, maar haar vrienden willen haar toch altijd koppelen. Dit irriteert haar: ze begrijpt niet dat haar vrienden niet begrijpen dat zij het prima vindt in haar eentje. Een ander voorbeeld van de alleenstaande werkende, is een vrouw die haar tijd in het weekend nodig heeft om haar huishoudelijke klussen te doen. Zij schrijft ‘Margriet weet raad’ aan, omdat zij door onverwacht bezoek van vrienden in het weekend vaak niet aan het onderhoud van haar huis toekomt. Dit vindt zij vervelend, maar zij durft haar vrienden hun spontane bezoeken aan haar te weigeren. De weergave van deze vrouwelijkheid in ‘Margriet weet raad’ sluit ook aan bij een feministische vrouwelijkheid.

Bovenstaande resultaten bijeengenomen, kan er gesteld worden dat er een zekere mate van feministische vrouwelijkheid in de geanalyseerde rubrieken van ‘Margriet weet raad’ is aangetroffen. Hoewel de vragen veelal te plaatsen zijn in de categorie gezin en familie, zijn er toch feministische indicatoren in de rubriek aangetroffen. De overheersende aanwezigheid van de categorie gezin en familie naast de representatie van een zekere feministische vrouwelijkheid is dan ook als verwarrend en tegenstrijdig te indiceren. Deze tegenstrijdige combinatie is een duidelijk voorbeeld van tegenstrijdigheid die het vrouwentijdschrift soms markeert. Maar tegelijkertijd lijkt dit voorbeeld weer een paradox te zijn, omdat de combinatie in ‘Margriet weet raad’ in samenhang met elkaar lijkt op te gaan.

4.2.2 Resultaten vraag en adviesrubriekanalyse *Libelle*

Libelle heeft in de onderzochte exemplaren niet een vaste vraag en adviesrubriek gekend zoals *Margriet*. Ook de vragen zijn verschillend van aard. De vragen die het meest voorkomen kunnen geplaatst worden in de categorieën gezin en familie en liefde en relaties. Maar ook vragen met betrekking tot kinderen, financiën, gezondheid, innerlijk, vriendschap en zelfs vragen over een zandloper en schrammetjes van de hond komen aan bod. Alle aspecten van het leven van een vrouw zijn eigenlijk vertegenwoordigd in de onderzochte vraag en adviesrubrieken van *Libelle*.

Dit brede scala aan onderwerpen in de vraag en adviesrubrieken maakt het echter ook lastiger om de representatie van vrouwelijkheid van de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* vast te stellen. De vrouwelijkheid die in de geanalyseerde tijdschriften wordt gepresenteerd is wel een minder onafhankelijke vrouwelijkheid dan in *Margriet*. In *Libelle* is er bijvoorbeeld geen plaats voor de vrijgezelle vrouw. Alle vrouwen die *Libelle* hebben aangeschreven en

zijn geplaatst in de geanalyseerde nummers zijn getrouwd (op de minderjarige meisjes na). Ook duidt de plaatsing van een bepaalde vraag op een passieve houding van de vrouw. Zo schrijft een vrouw *Libelle* aan voor een vraag met betrekking tot declaratie bij brandschade bij de verzekering. Haar gedrag is als passief te indiceren, omdat zij evengoed het bedrag meteen kan declareren bij haar verzekering en daar het antwoord van afwacht in plaats van het advies van *Libelle* af te wachten. Ongeacht wat *Libelle* zou adviseren, de verzekering beslist of de schade van de vrouw vergoed wordt of niet. De keuze voor plaatsing deze vraag door *Libelle* is significant te noemen, want *Libelle* kiest expliciet deze vraag uit voor plaatsing in de rubriek: een vraag waarin de vrouwelijkheid als passief wordt weergegeven.

Het enige voorbeeld uit de geanalyseerde exemplaren waarbij door *Libelle* een advies wordt gegeven dat aansluit bij het feministisch gedachtegoed is in 1975. In deze uitgave heeft de vraag en adviesrubriek van *Libelle* 'Libelle Forum' een thema: budget. Een ingezonden vraag betreffende dit thema wordt uitgebreid behandeld. De vrouw in kwestie is getrouwd en werkt nog steeds. Ze wilt met haar verdiende geld niet bijdragen aan de 'huishoudpot', want ze is van mening dat ze met de zorg van het huishouden al meer dan genoeg bijdraagt. Haar verdiende geld wilt zij opzij leggen op haar spaarrekening. Haar man is het hier niet mee eens en vindt dat zij ook een financiële bijdrage moet leveren aan het huishouden. Het advies van *Libelle* op deze kwestie luidt dat zij een gelijke bijdrage moeten leveren. Dit betekent dat zij een financiële bijdrage moet leveren aan het huishouden, maar dit betekent ook zeker dat de man een naast zijn financiële aandeel ook zijn steentje moet bijdragen in de zorg voor het huishouden: "dit is heus geen typisch vrouwenwerk." Een werkende vrouw, die samen met haar man de kosten moet delen van hun huis en daarnaast haar man aan het werk moet zetten in het huishouden is een onbetwistbare graadmeter voor een feministische vrouwelijkheid.

Op dit voorbeeld uit 1975 na, vertoont *Libelle* in de geanalyseerde exemplaren voor dit onderzoek echter geen indicatoren voor een feministische vrouwelijkheid in de adviesrubrieken, noch toont *Libelle* een postfeministische vrouwelijkheid. In 1970 vertoonde *Libelle* forum geen vragen en adviezen waaruit een duidelijke vrouwelijkheid kon worden afgeleid; noch een feministische vrouwelijkheid, noch een post feministische vrouwelijkheid en noch een stereotyperende vrouwelijkheid.

In de geanalyseerde vraag en adviesrubriek 'vijftien vragen' uit 1985 voeren vragen met betrekking tot gezondheid de boventoon. Daarnaast worden er vooral praktische vragen behandeld zoals de vraag van een vrouw die zich afvraagt of zij misschien door het drinken van koffie vaker naar de wc moet of dat de wondjes die de hond in de duinen oploopt gevaarlijk kunnen zijn. Toch wordt ook de categorie vriendschap behandeld in 1985: een

vrouw is verhuisd en hoewel haar man en dochters snel aansluiting hebben gevonden, heeft zij dit niet. Ze mist vriendinnen om zich heen en eerdere pogingen met haar nieuwe buurvrouwen hebben niks uitgehaald. Het advies van *Libelle* is actief: de vrouw wordt geadviseerd lid te worden van een leesclub of bridgeclub. Maar dit is echter niet dragend genoeg om van *Libelle* te kunnen stellen dat er wellicht sprake is van een zekere mate van feministische vrouwelijkheid.

Hoewel er op basis van de adviezen geconcludeerd kan worden dat er in de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* in de vraag en adviesrubrieken geen feministische of postfeministische vrouwelijkheid is, is er ook niet een duidelijke stereotyperende vrouwelijkheid in de adviezen waargenomen. Op basis van inventarisatie van de categorieën ofwel domeinen waarbinnen de gekozen vragen geplaatst kunnen worden, zou gesteld kunnen worden dat er wel sprake is van een stereotyperende weergave van vrouwelijkheid.

4.3 Resultaten editorial analyse

De resultaten van de editorial analyse laten voor het eerst een duidelijk verschil zien tussen *Margriet* en *Libelle*. Dit is verassend, want in de domeinanalyse en de vraag en adviesrubriekanalyse presenteren *Margriet* en *Libelle* een evenredige representatie van het (pos)feministisch gedachtegoed. Het verschil in de geanalyseerde exemplaren tussen *Margriet* en *Libelle* is gevonden de representatie van vrouwelijkheid.

De vrouwelijkheid die *Margriet* presenteert in de geanalyseerde editorials is die van een geëmancipeerde vrouw, die houdt van haar werk. De vrouw werkt, maar heeft ook een gezin. Hierbij dient echter opgemerkt dat de hoofdredacteur van *Margriet* zelf een werkende vrouw is en dit van invloed kan zijn geweest op de gepresenteerde vrouwelijkheid in het editoriaal.

Bij *Libelle* werd een andere vrouwelijkheid geconstateerd in de geanalyseerde exemplaren, namelijk een passieve vrouwelijkheid. Want hoewel de maatschappelijke actualiteiten door de hoofdredacteur werden besproken, werd er tot tweemaal toe een passieve houding aangeraden. De editorials van *Libelle* waren eveneens een voorbeeld van de tegenstrijdigheid van een vrouwentijdschrift, want hoewel er werd ingegaan op de maatschappelijke en politieke actualiteiten, werd hierbij een passieve houding gegeven en zelfs aangeraden aan de lezer.

Een nadere uiteenzetting van de resultaten van de editorialanalyse van *Margriet* en *Libelle* worden beschreven in de volgende subhoofdstukken.

4.3.1 Resultaten editorial analyse *Margriet*

Voor de editorialanalyse van *Margriet* zijn er drie editorials onderzocht uit de jaren 2000, 2005 en 2010. In 1995 bevatte *Margriet* nog geen editorials. Uit de analyseresultaten van de geanalyseerde editorials van *Margriet* werd een duidelijke vrouwelijkheid gepresenteerd. Deze vrouwelijkheid kenmerkt zich door een onafhankelijke, geëmancipeerde en werkende vrouwelijkheid. Er worden in de editorials echter geen maatschappelijke of politieke actualiteiten besproken zoals in *Libelle*. De onderwerpen die in de editorials worden besproken zijn ook geen actualiteiten, maar thema's zoals kerst en de twee thema's van de onderzochte themanummers (2000 en 2010) van *Margriet*.

In de editorial van 1995 is Karin Bloemen gast-hoofdredacteur van *Margriet*, en zij is dan ook degene die de editorial heeft geschreven. Karin Bloemen beschrijft in haar editorial, of voorwoord zoals ze het zelf noemt, haar ervaringen als gast-hoofdredacteur bij *Margriet* en haar privéleven. Ze heeft het over haar moederschap, carrière en haar worsteling om deze twee met elkaar te combineren. Karin Bloemen houdt van haar werk, maar ook van haar kinderen. Ze heeft het niet over een man. Wel over haar lange vriendschap met schoolvriendinnen. Hoewel in de editorial van Karin Bloemen niet letterlijk het (post)feministisch gedachtegoed is terug te vinden, wordt er met de editorial wel een bepaald type vrouwelijkheid gerepresenteerd, namelijk die van Karin Bloemen.

De vrouwelijkheid van Karin Bloemen is een sterke, onafhankelijke vrouwelijkheid. Karin Bloemen werkt en houdt van haar werk. Het is een krachtige geëmancipeerde vrouw. Het is geen seksuele of sensuele vrouw. Zij is wel iemand die experimenteert met haar uiterlijk. Haar ietwat opvallende en experimentele uiterlijk is ook belangrijk voor haar werk als bekend persoon; zo is zij onder andere bekend door haar enorme jurken en extravagante kapsels. De vrouwelijkheid van Karin Bloemen is te karakteriseren als een feministische vrouwelijkheid, maar het experimentele element met betrekking tot haar uiterlijk geven haar gerepresenteerde vrouwelijkheid ook een postfeministische karakter. Maar alleen het experimentele uiterlijk is niet genoeg om de vrouwelijkheid van Karin Bloemen te indiceren als postfeministisch.

De editorial van de geanalyseerde *Margriet* uit 2005 is geschreven door de hoofdredacteur zelf. De actualiteit die in dit editorial wordt besproken is kerst, meer specifiek werken met kerst. De hoofdredacteur vindt werken met kerst geen probleem. Zij is het gewend om te werken met kerst en haar gezin weet dat zij dan niet op haar kunnen rekenen. Ook vindt zij dat het werken tijdens de kerst de collegialiteit bevordert: iedereen stelt zich bij *Margriet* ter beschikking en dat scheidt een diepere band. Hoewel ook hier geen

(post)feministische thema's worden besproken, is de vrouwelijkheid die in deze editorial word gerepresenteerd wel feministisch. Deze vrouwelijkheid wordt uitgedragen door de hoofdredacteur: Een onafhankelijke, geëmancipeerde vrouwelijkheid. De hoofdredacteur werkt, maar heeft ook een gezin. Zij vindt haar werk heel belangrijk, net als de band met haar collega's.

In de editorial is echter ook een tegenstrijdigheid te vinden. Bovenaan de editorial staat als een soort CV de namen en leeftijden van de man en kinderen van de hoofdredacteur. Alsof moeder zijn op de eerste en belangrijkste plaats komt, maar wanneer haar editorial gelezen wordt komt het gezin eerder op de tweede plaats. Het beeld dat gecreëerd wordt is dat van een hoofdredacteur die zeer toegewijd is aan haar werk.

De editorial van de geanalyseerde Margriet uit 2010 is wederom geschreven door de hoofdredacteur. Deze uitgave van Margriet is een themanummer: inspirerende vrouwen. Lezers hebben kunnen stemmen op de in hun ogen meest inspirerende, bijzondere en spraakmakende vrouw. In de editorial wordt de nummer één (Majoor Bosshardt) van de lijst beschreven, alleen haar naam wordt niet genoemd. De titel van de editorial is ' een onvergetelijke vrouw'. Majoor Bosshardt wordt dus als inspirerend neergezet: nooit getrouwd, geen kinderen, verzetsvrouw, onafhankelijk, majoor (mannelijk aandoende titel). Kortom een zeer geëmancipeerde vrouw die thuis past in het feminisme en dat wordt als inspirerend en onvergetelijk beschouwd in deze editorial. De feministische vrouwelijkheid wordt dus gepresenteerd door Majoor Bosshardt die alle kenmerken bezit van een geëmancipeerde vrouw en waar feministes voor staan.

4.3.2 Resultaten editorial analyse *Libelle*

Voor de editorial analyse van *Libelle* zijn net als bij *Margriet* drie jaargangen geanalyseerd, respectievelijk 2000, 2005 en 2010. Het meest opvallend aan de resultaten van de editorial analyse van *Libelle* is dat er een duidelijke tegenstrijdigheid in de jaren van 2005 en 2010 te vinden is en daarnaast wordt er een stereotyperende vrouwelijkheid gerepresenteerd, namelijk een vrouwelijkheid met een passieve houding.

De editorial van de geanalyseerde *Libelle* uit 2000 verschilt van de onderzochte editorial van 2005 en 2010. De editorial van 2000 staat vergeleken de andere twee editorials nog een beetje in de kinderschoenen: er wordt niet ingegaan op bepaalde actualiteiten of een bepaald thema, noch wordt er een duidelijke visie gegeven. De editorial beschrijft een kijkje achter de schermen bij de redactie van *Libelle*. Er werken veel verschillende vrouwen van alle leeftijden op redactie van *Libelle*. De redacteur of hoofdredacteur die de editorial schrijft

ervaart dit als prettig en inspirerend. Hoewel er geen feministische of postfeministische thema's worden besproken, is de vrouwelijkheid die wordt gepresenteerd in dit editorial een vrouwelijkheid van werkende vrouwen op de redactie van *Libelle*, die naast hun baan ook moeder en zelfs oma zijn. Zij zijn verschillend, maar waarderen elkaar wel heel erg. Dit is een representatie van een vrouwelijkheid die aansluit bij het feministisch gedachtegoed.

In 2005 wordt de editorial geschreven door de hoofdredacteur. Net als bij Margriet is deze uitgave een kerstuitgave en kerst staat dan ook centraal. Toch worden ook de actualiteiten besproken in deze editorial: de actualiteiten in Pakistan, in Irak en in de voorsteden van West Europa. Deze actualiteiten worden gelieerd aan kerst en het gevoel van dankbaarheid. De visie van de hoofdredacteur is namelijk dat ze de actualiteiten in Pakistan, Irak en de voorsteden van West-Europa betreurt rond deze kersttijd. Ze is daardoor erg dankbaar voor haar eigen situatie. Zo dankbaar en blij zelfs, dat ze even niet herinnerd wilt worden aan de actualiteit en haar hoofd daar even van wegdraait of zoals ze het zelf verwoord "even wegkruipen in een hoekje, juist omdat ik beseft hoe goed ik het heb, hoe rijk ik ben, wil ik meer dan ooit genieten." Dit afwenden van de politieke en maatschappelijke situatie is te kenmerken als een stereotyperende vrouwelijkheid, zij ervaart dit als heftig en wilt genieten van het huiselijk ideaal. Deze visie van de hoofdredacteur representeert op deze wijze een passieve houding van vrouwelijkheid.

Daarnaast is er ook nog sprake van een tegenstrijdigheid in de editorial. Want hoewel de bespreking van de actualiteit juist een indicator lijkt voor een feministische vrouwelijkheid omdat de hoofdredacteur zich bezighoudt met en op de hoogte is van de actualiteiten, is er geen sprake van een feministische vrouwelijkheid. Zij wendt zich juist af van de maatschappelijke en politieke onrust voor het eigen genietmoment en toont zich passief. Deze passieve houding en daardoor een passieve representatie van vrouwelijkheid strookt niet met de bespreking van de maatschappelijke en politieke actualiteiten.

Ook in de editorial van 2010 wordt een passieve vrouwelijkheid aangetroffen. De hoofdredacteur evalueert in haar editorial de aankomende politieke verkiezingen in Nederland en de financiële crisis. Haar visie hierover is, dat wat we ook stemmen we de crisis toch zullen gaan bemerken. We kunnen het beter accepteren en erin berusten, want verzetten heeft geen zin en maakt het alleen maar erger. Of er nou "linksom of rechtsom" wordt gestemd, de crisis zal iedereen toch wel voelen in onze portemonnee pleit de hoofdredacteur. Indirect impliceert zij zelfs dat stemmen daardoor toch niet nodig is. De lezer wordt aangeraden om de crisis en de verkiezingen simpelweg passief te ondergaan. Dit is een belangrijke indicator voor een stereotyperende vrouwelijkheid, omdat feministes van de

eerste golf hard hebben gestreden voor kiesrecht en een feministische vrouwelijkheid zou nooit impliceren om niet te stemmen. Deze editorial representeert dus ook een passieve en dus stereotyperende en traditionele vrouwelijkheid.

Daarnaast is er net zoals in de editorial van *Libelle* uit 2005 een tegenstrijdigheid te vinden. Want ook in deze editorial worden actualiteiten besproken en ook hier wordt de visie van de hoofdredacteur over uitgesproken, maar ook deze keer houdt deze mening een zeer passieve vrouwelijkheid in.

5 Conclusie

In hoofdstuk 4 zijn de resultaten van de drie analyses uiteengezet. In dit laatste hoofdstuk zullen de belangrijkste onderzoeksresultaten nog eens worden samengevat. Vervolgens wordt op basis van de resultaten een antwoord geformuleerd op de deelvragen zoals uiteengezet in subhoofdstuk 3.1.3. Middels de uitkomsten van de deelvragen zal uiteindelijk de onderzoeksvraag worden beantwoordt.

Na beantwoording van de onderzoeksvraag zal het antwoord hierop teruggekoppeld worden op de behandelde literatuur en zullen er enkele suggesties worden gegeven voor toekomstig onderzoek.

5.1 Beantwoording onderzoeksvraag

De resultaten van de domeinanalyse tonen aan dat de categorie mode een consequent en onveranderlijk onderdeel van zowel *Margriet* als *Libelle* is geweest. Andere categorieën die bij de onderzochte exemplaren van *Margriet* en *Libelle* het meest waren vertegenwoordigd, zijn eten, liefde en relaties en huishouden en gezin. Bij *Libelle* was er in de onderzochte jaargangen slechts één keer een politiek of sociaal maatschappelijk stuk geplaatst, bij *Margriet* zijn er in de geanalyseerde jaargangen wel een aantal artikelen met dit onderwerp aangetroffen. Een interessante bevinding is dat het onderwerp ‘seks’ in geen van de geanalyseerde tijdschriften door onderzoek middels de domeinanalyse is aangetroffen.

De meest voorkomende vragen in de geanalyseerde vraag en adviesrubrieken van *Margriet* en *Libelle* gaan over liefde, relaties, het gezin en praktische vragen. Hoewel de vragen over het algemeen te plaatsen zijn binnen de domeinen van liefde, relaties en gezin, is het advies dat gegeven werd op de vragen betekenisvoller voor dit onderzoek gebleken dan de domeinen waarbinnen de vragen zijn te plaatsen. Uit de gegeven adviezen van de geanalyseerde tijdschriften kwam over het algemeen een onafhankelijke vrouwelijkheid naar voren: vrouwen kregen altijd een actief advies. Hoewel in zowel *Margriet* als *Libelle* er geen letterlijke bewoordingen van het (post)feministische gedachtegoed zijn teruggevonden, is er in de adviezen dus wel herhaaldelijk een duidelijke vrouwelijkheid teruggevonden: een actieve vrouwelijkheid. Daarnaast paste het profiel van de vrouwen die de brieven schreven bij een feministische vrouwelijkheid zoals deze in hoofdstuk drie uiteen gezet zijn. Opvallend is echter dat er geen duidelijke indicatoren voor een postfeministische vrouwelijkheid in *Margriet* en *Libelle* zijn teruggevonden middels onderzoek van de vraag en adviesrubrieken.

De resultaten van de editorial analyse toonden in tegenstelling tot de resultaten van de

domeinanalyse en de vraag en adviesrubriek analyse, een duidelijk verschil aan tussen *Margriet* en *Libelle*. Het verschil tussen de twee tijdschriften is aangetroffen in de representatie van vrouwelijkheid. De vrouwelijkheid die *Margriet* presenteert in haar editorials is die van een geëmancipeerde vrouw, die houdt van haar werk. Bij *Libelle* werd echter een passieve vrouwelijkheid onderscheiden. De editorials van *Libelle* waren eveneens een voorbeeld van de tegenstrijdigheid van een vrouwentijdschrift, want hoewel er werd ingegaan op de maatschappelijke en politieke actualiteiten, werd hierbij een passieve houding gegeven en deze passieve houding werd zelfs aangeraden aan de lezer.

5.1.1 Deelvragen

In totaal zijn er drie deelvragen opgesteld voor dit onderzoek. De eerste deelvraag luidde als volgt:

- Welke evolutie is er tussen 1970 en 2010 waar te nemen in zowel *Margriet* als *Libelle*?

De resultaten van de domeinanalyse vertonen geen evolutie in *Margriet* en *Libelle* omtrent het feministisch of postfeministisch gedachtegoed in de periode 1970- 2010. Er is geen opvallende toename gesignaleerd van artikelen met betrekking tot politieke, maatschappelijke of sociale vraagstukken. Bij *Margriet* is er zelfs een afname na de jaren tachtig geconstateerd. Ook de resultaten van de vraag en adviesrubriekanalyse vertonen geen evolutie in het (post) feministisch gedachtegoed. De resultaten van de editorialanalyse toonden bij *Margriet* wel een toenemende aandacht voor de werkende en geëmancipeerde vrouw. Die toenemende interesse kan wijzen op een evolutie, of misschien zelfs wel van een heropleving van het feministisch gedachtegoed. Hierbij moet echter in acht worden genomen dat de hoofdredacteur die de editorials heeft geschreven zelf een werkende vrouw is, hetgeen wat van invloed kan zijn geweest op de presentatie van vrouwelijkheid in het editoriaal. Bij *Libelle* was er geen toenemende aandacht voor een feministische of postfeministische vrouwelijkheid aangetroffen.

De tweede deelvraag die was opgesteld luidde als volgt:

- Welke verschillen zijn er vast te stellen tussen *Margriet* en *Libelle* in de (post)feministische representatie?

Als antwoord kan gesteld worden dat in de geanalyseerde exemplaren verschil is aangetroffen tussen *Margriet* en *Libelle*. Het aangetroffen verschil tussen de twee tijdschriften is dat de bevonden representatie van vrouwelijkheid in *Margriet* meer aansluit bij het feministisch

gedachtegoed dan de bevonden representatie van vrouwelijkheid in *Libelle*. Een postfeministische representatie van vrouwelijkheid is in de geanalyseerde exemplaren van beide tijdschriften niet aangetroffen. Wel zijn er middels de domeinanalyse in de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* een aantal indicatoren voor een postfeministische vrouwelijkheid aangetroffen, maar dit zijn er te weinig om op basis daarvan stellingen te verkondigen over *Libelle* met betrekking tot het postfeminisme.

De resultaten van de domeinanalyse wijzen niet op significante verschillen in de presentatie van vrouwelijkheid, maar lieten wel zien dat *Margriet* meer aandacht heeft gehad voor politiek, sociaal, maatschappelijke en dus feministische onderwerpen dan *Libelle*. Daarnaast duiden de analyseresultaten van de editorialem op een verschil tussen de twee tijdschriften, namelijk in de representatie van vrouwelijkheid tussen de twee tijdschriften. Bij *Margriet* werd een actieve en geëmancipeerde vrouwelijkheid aangetroffen, bij *Libelle* werd echter een zeer passieve en daardoor stereotyperende vrouwelijkheid aangetroffen.

De derde en laatste deelvraag die was geformuleerd luidde als volgt:

- Welke tegenstrijdigheden zijn er in *Margriet* en *Libelle* vast te stellen met betrekking tot vrouwelijkheid.

De tegenstrijdigheden met betrekking tot vrouwelijkheid zijn gevonden in de resultaten van de domeinanalyse van *Margriet*, waar in traditionele thema's het feministisch gedachtegoed is terug gevonden. De overheersende aanwezigheid van de categorie gezin en familie naast de representatie van een zekere feministische vrouwelijkheid is als tegenstrijdig te indiceren.

In de editorialanalyse van *Libelle* zijn ook tegenstrijdigheden bevonden met betrekking tot vrouwelijkheid, want hoewel er maatschappelijke actualiteiten werden besproken in de editorialem van *Libelle* en er dus feministische indicatoren in de editorialem aanwezig waren, werd er toch een duidelijke passieve vrouwelijkheid gerepresenteerd in het editoriaal.

5.1.2 Onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag die als basis heeft gediend voor dit onderzoek luidt als volgt:

Op welke manier was en is het (post)feministisch gedachtegoed vertegenwoordigd binnen het Nederlandse vrouwentijdschrift, en is deze representatie veranderd door de jaren heen?

Na beantwoording van de deelvragen in subhoofdstuk 5.1.1. is het mogelijk om een antwoord te formuleren op de onderzoeksvraag.

Ten eerste zijn er noch in de geanalyseerde exemplaren *Margriet* noch in de onderzochte ezemplaren van *Libelle* een representatie van post feministisch gedachtegoed aangetroffen. In beide tijdschriften is echter wel een representatie van het feministische gedachtegoed aangetroffen door middel van een representatie van vrouwelijkheid die aansluit bij het feministisch gedachtegoed. Een mogelijke verklaring voor de afwezigheid van een postfeministische vrouwelijkheid in beide tijdschriften is het traditionele karakter van *Margriet* en *Libelle*. Traditionele tijdschriften hebben een brede, niet bijzonder uitgesproken doelgroep. Het post feminisme daarentegen legt zich meer toe op de jonge, uitgesprokenere generatie die zich vaak juist op een bepaalde manier wilt afzetten tegen het traditionele feminisme.

Het feministische gedachtegoed is wel teruggevonden in de geanalyseerde exemplaren van *Margriet* en *Libelle*. In *Margriet* is het feministische gedachtegoed aangetroffen door middel van aandacht voor politiek maatschappelijke kwesties en de emancipatiekwestie, door een representatie van een actieve vrouwelijkheid in de adviezen van de vraag en adviesrubrieken, door een plaatsing van brieven-schrijfsters met een veelal geëmancipeerde vrouwelijkheid en door een representatie van een geëmancipeerde vrouwelijkheid in haar editorials. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat de hoofdredacteur zelf een werkende vrouw is, en dat dit wellicht van invloed is geweest op de representatie van een feministische vrouwelijkheid in de editorials van *Margriet*.

In de geanalyseerde exemplaren van *Libelle* zijn er twee soorten vrouwelijkheid gevonden: een actieve en geëmancipeerde vrouwelijkheid, en juist een passieve en daardoor stereotyperende vrouwelijkheid. In de domeinanalyse is er in *Libelle* weinig aandacht bevonden voor maatschappelijke kwesties, evenmin voor de emancipatie kwestie. Daarnaast heeft *Libelle* echter ook weinig aandacht getoond voor kinderen en het gezin en huishouden.

In de vraag en adviesrubrieken toonde *Libelle* wel een actieve vrouwelijkheid. Daarnaast sloot het profiel van de door *Libelle* geplaatste brieven-schrijfsters in vraag en adviesrubrieken aan bij een feministische vrouwelijkheid. De resultaten van de editorialanalyse van *Libelle* tonen echter weer een passieve vrouwelijkheid aan. Bij *Libelle* is

er dus een wisselende en tegenstrijdige vrouwelijkheid aangetroffen.

In de representatie van het feministische gedachtegoed is in de geanalyseerde exemplaren van zowel *Margriet* als *Libelle* geen duidelijk verandering door de jaren heen aangetroffen.

5.2 Discussie

Dat het vrouwentijdschrift tegenstrijdigheden bevat (Hülsken, 2010; Jensen, 2001), voor verstrooiing zorgt (Brinkgreve en Korzec, 1978) en niet zo makkelijk doorgrondbaar is als op het eerste gezicht lijkt, is ondervonden met dit onderzoek. Want hoewel in de geanalyseerde tijdschriften vanaf de jaren zeventig een vrouwelijkheid is aangetroffen die aansluit bij het feministisch gedachtegoed, laten de resultaten van de domeinanalyse ook zien dat de kritiek van de feministes van de tweede golf op ‘de damesbladen’ en in dit geval *Margriet* en *Libelle* niet ongegrond was.

De domeinanalyse wees immers uit dat de inhoud van de artikelen van *Margriet* en *Libelle* voornamelijk over liefde, gezin, relaties, mode, eten en kinderen gaan. Wie echter bereid is een diepgaandere blik in de tijdschriften te werpen en verder kijkt dan alleen de thema’s van de artikelen, zal echter een andere vrouwelijkheid aantreffen, namelijk een vrouwelijkheid met een actieve houding, werkend en vaak geëmancipeerd. Net zoals het onderzoek van Brinkgreve en Korzec (1978) is ook in dit onderzoek aandacht voor feministische thema’s in de vraag en adviesrubriekanalyse. Zowel in *Margriet* als *Libelle* werd een advies gegeven dat aansloot bij een feministische vrouwelijkheid.

De aangetroffen representaties van vrouwelijkheid en de inventarisatie van de thema’s (domeinen) in *Margriet* en *Libelle* zijn deels terug te koppelen naar de verschillende trends binnen het feminisme. Zo komen politiek, maatschappelijke artikelen in de onderzochte exemplaren van *Margriet* juist voor in de jaren zeventig, de meest strijdbare periode binnen het feminisme. De feministes van de jaren zeventig benadrukten het belang voor interesse in dit soort artikelen in de vrouwentijdschriften.

De resultaten van de domeinanalyse laten ook de toenemende interesse voor het uiterlijk vanaf de jaren tachtig in *Libelle* en vanaf de jaren negentig in *Margriet* zien. Dit kan gerelateerd worden aan het individualisme in de jaren negentig. Maar in combinatie met de toegenomen interesse voor artikelen omtrent werk kan dit ook als signaal voor het postfeminisme worden opgevat. Maar omdat het thema ‘seks’ vrijwel niet voorkomt in de geanalyseerde exemplaren kan er niet gesteld worden dat het postfeminisme ook is waargenomen, omdat seks een onmisbaar thema binnen het postfeminisme is.

Signalen voor een derde golf van het feminisme zijn door middel van de editorialanalyse in *Margriet* gevonden: een vrouwelijkheid die sterk aansluit bij het feministische gedachtegoed. Hierbij dient echter wel weer te worden opgemerkt dat de schrijfster van de editorial van *Margriet* ook een werkende vrouw en dit kan invloed hebben gehad op de bevonden feministische vrouwelijkheid in de onderzochte editoriales van *Margriet*. De bevonden traditionele vrouwelijkheid door middel van de editorialanalyse in *Libelle* wijzen een derde golf van het feminisme echter weer af.

5.3 Beperkingen en suggesties voor verder onderzoek

De beperkingen van dit onderzoek zijn grotendeels methodologisch van aard. De methode is bepalend voor de kwaliteit van een onderzoek en studie, en hoewel er natuurlijk naar wordt gestreefd de beperkingen zo veel mogelijk te limiteren, zijn beperkingen binnen een onderzoek soms niet te vermijden. De oorzaken van beperkingen binnen dit onderzoek zijn voornamelijk de tijd waarbinnen dit onderzoek plaats vindt en hiermee samenhangend de omvang van het onderzoek geweest, maar eveneens vader tijd zelf omdat door het verstrijken van de tijd productie- en receptieonderzoek werd uitgesloten zoals uiteengezet in subhoofdstuk 3.1.

De kwantitatieve resultaten van de domeinanalyse geven aan dat er weinig aandacht is geweest voor politiek maatschappelijke of sociale kwesties ofwel de emancipatiekwestie of seks. Dit wil echter niet zeggen dat deze thema's helemaal niet voorkomen in *Margriet* of *Libelle*, dit onderzoek beslaat slechts 18 tijdschriften over een periode van 40 jaar. Zouden alle tijdschriften uit deze periode worden geanalyseerd dan zouden dat ongeveer 3120 tijdschriften zijn. Een beperking van dit onderzoek is dan ook dat er 18 exemplaren van de 3120 tijdschriften zijn geanalyseerd.

Daarnaast is de kwantitatieve benadering ook als beperking te initiëren, omdat de verzamelde data met de kwantitatieve benadering niet toereikend genoeg zijn om op basis daarvan daadwerkelijk iets te kunnen stellen over *Margriet* en *Libelle* met betrekking tot het (post)feminisme. Echter, de motivatie voor onder andere de kwantitatieve benadering is de hoop op een contrastaanduiding met de andere methodes geweest, en deze verwachting is uitgekomen. Het kwantitatieve deel van de domeinanalyse laat namelijk ook zien dat door kwantitatief onderzoek en dus onderzoek aan de oppervlakte van de twee vrouwentijdschriften, de kritiek van de feministes gegrond voorkomt. Vanuit dit perspectief is de kwantitatieve benadering dan ook een positieve aanvulling op dit onderzoek, omdat het een contrast van vrouwelijkheid aantoont: de kwantitatieve manier toont een traditionele

vrouwelijkheid aan die aansluit bij de kritiek van de feministes, de andere onderzoeksmethoden duiden op een meer feministische vrouwelijkheid.

Een andere beperking van dit onderzoek is het ontbreken van resultaten van de vraag en adviesrubriekanalyse of editorialanalyse in de jaren negentig. Deze resultaten ontbreken, omdat er in die periode in *Margriet* en *Libelle* geen geschikte vraag en adviesrubrieken stonden om te analyseren en de editorials in *Margriet* en *Libelle* pas in de eenentwintigste eeuw zijn aangetroffen. De jaren negentig waren naar vermoeden een periode waarin *Margriet* en *Libelle* worstelden met hun identiteit door de opkomst van het individualisme en door de komst van vele nieuwe en gespecificeerde tijdschriften op de markt. In de jaren negentig is er daarom alleen maar informatie verkregen omtrent vrouwelijkheid middels de domeinanalyse.

Zoals al eerder gesteld is een geëmancipeerde en feministische vrouwelijkheid aangetroffen in de vraag en adviesrubrieken en in de editorials. Hier dient echter nogmaals opgemerkt te worden dat de bevonden representatie van feministische vrouwelijkheid in de editorials van *Margriet* wellicht beïnvloed is door de identiteit van de hoofdredacteur: een werkende vrouw. De vraag en adviesrubrieken en de editorials zijn vormen van content in een tijdschrift waar de adverteerder minder invloed op uitoefenen. De vraag die dan ook rijst is of de matige representatie van het feministische gedachtegoed in de artikelen te maken heeft met de adverteerders, die zoal Demares en Garner (1985) bij hun advertenties positieve content van een thema passend bij het product in het tijdschrift terugzien. Deze vraag is echter niet te beantwoorden zonder productieonderzoek. Het ontbreken van productieonderzoek in dit onderzoek is dan ook te beschouwen als een beperking. Interviews met de redactie en marketingafdelingen van de tijdschriften zouden dan ook nuttig kunnen zijn voor toekomstig onderzoek.

Een laatste beperking van dit onderzoek die aansluit op bovenstaande beperking en gerezen vraag, is dat er in dit onderzoek ook geen aandacht is geweest voor onderzoek naar de advertenties. Zou dit wel het geval zijn geweest dan zouden de uitkomsten hiervan gekoppeld kunnen worden aan de resultaten van de domeinanalyse en zo zou wellicht meer duidelijkheid verkregen kunnen worden over het verband tussen de advertenties en de content van de artikelen in het tijdschrift.

Literatuur

- Aerts, R. (1996) Het tijdschrift als culturele factor en als historische bron. *Groniek*, 30(135), 170-182.
- Aune, K. & Redfern, C. (2010). *Reclaiming the F word: The new feminist movement*. London: Zed Books.
- Ballaster, R. M. Beetham, E. Frazer, S. & Hebron, S. (1993). *Women's worlds. Ideology, femininity and the woman's magazine*. London: Palgrave Macmillan
- Brinkgreve, C. & Korzec, M. (1978). 'Margriet weet raad.' *Gevoel, gedrag, moraal in Nederland 1938-1978*. Utrecht/Antwerpen: Het Spectrum.
- Brouns, M. (1995). Theoretische kaders. In M. Brouns, M. Verloo, & M. Grunell, (Red.). *Vrouwenstudies in de jaren negentig: Een kennismaking vanuit verschillende disciplines*. (44-62) Bussum: D. Coutinho.
- Budgeon, S. & Currie, D.H. (1995). From feminism to postfeminism. Women's liberation in Fashion Magazines. *Women's Studies International Forum*, 18(2), 173-186.
- Cels, S. (1999). *Grrls! Jonge vrouwen in de jaren negentig*. Amsterdam: Prometheus.
- Demarest, J. & Garner, J. (1985). The representation of Women's Roles in Women's Magazines over the past 30 years. *The Journal of Psychology*, 126(4), 357-369.
- Faludi, S. (1991). *Backlash: The undeclared war against American Women*. New York: Three Rivers Press.
- Ferguson, M. (1983). *Forever feminine. Women's magazines and the cult of femininity*. London: Routledge.
- Friedan, B. (1963). *The feminine Mystique*. New York: Norton.
- Habermas, J. (1962). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of Bourgeois society*. Cambridge: MIT Press.
- Genz, S. & Brabon, B.A. (2009). *Postfeminism: Cultural texts and theories*. Edinburgh: Edinburg University Press.

- Gauntlett, D. (2008). *Media, gender and identity, An introduction*. London/New York: Routledge.
- Goffman, E. (1979). *Gender Advertisements*. London: The Macmillan Press LTD.
- Hermes, J. (1993). *Easily put down: Women's magazines readers, repertoires and everyday life*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Hermes, J. 1995. *Reading Women's Magazines. An Analysis of Everyday Media Use*. Cambridge: Polity Press
- Hintum, M. Van (1995). *Macha! Macha! Een afrekening met het klaagfeminisme*. Amsterdam: Nijgh en van Ditmar.
- Hülksen, M. (2005). *Fascinerend en veelzijdig: het vrouwentijdschrift als bron. Een leidraad voor de (beginnende) onderzoeker*. repository.ubn.ru.nl
- Hülksen, M. (2010). *Kiezen voor Kinderen? Vrouwentijdschriften en hun lezeressen over het Katholieke Huwelijksleven, 1950- 1975*. Hilversum: Verloren.
- Jensen, L. (2001). *'Bij uitsluiting voor de vrouwelijke sekse geschikt' Vrouwentijdschriften en journalistes in Nederland in de achttiende en negentiende eeuw*. Hilversum: Verloren.
- Levy, A. (2005). *Female chauvinist pigs: Women and the rise of Raunch culture*. New York: Free Press.
- Loo, V. van de (2005). *De vrouw beslist. De tweede feministische golf in Nederland*. Amsterdam: Aletta, instituut voor vrouwengeschiedenis.
- McRobbie, A. (1999). *In the Culture Society: Art, Fashion and Popular Music*. Londen: Routledge.
- McRobbie, A. (2004) Post-Feminism and poular culture. *Feminist Media Studies*, 3(4), 255-264.
- Mooren, A. Van der (2001). *Wat een meisje weten moet. Een studie naar yes en haar lezeressen*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Ribberink, A., & Hartman, I. (1987). *Feminisme*. Leiden: Stichting Burgerschapskunde.

Smith, D. (1990). *Texts, facts, and femininity: Exploring the relations of ruling*. Londen: Routledge.

Wassenaar, I. (1976). *Vrouwenbladen: spiegels van een mannenmaatschappij*. Amsterdam: Wetenschappelijk uitgeverij B.V.

Wekker, G. (2002). *Nesten bouwen op een winderige plek. Denken over gender en etniciteit in Nederland*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Faculteit der Letteren, 2002.

Wester, F. (2006). *Inhoudsanalyse: theorie en praktijk*. Amsterdam: Kluwer.

Williamson, J. (1978). *Decoding advertisements: Ideology and meaning in advertising*. Londen: Marion Boyers.

Winship, J. (1987). *Inside womens' s magazines*. Londen: Pandora.

Zoonen, L. van (1988). *Feminisme en media. Tussen plezier en politiek..* Amsterdam: Socialistische Uitgeverij Amsterdam (SUA).

Niet wetenschappelijke bronnen:

Centraal Bureau voor de Statistiek. (1957). *Vrijtijdsbesteding in Nederland winter 1955/'56. Deel 4 leesgewoonten*.

Kool- Smit, J. (1967). Het onbehagen van de vrouw. *De Gids*,147.

Steinem, G. (1990 juli/agustus). *Sex, lies and advertising*. MS. Geraadpleegd op: www.msmagazine.com

Christie Silk (June 15, 2009). "Front Page Editorials: a Stylist Change for the Future?". *Editors' Weblog*. World Editors' Forum. Geraadpleegd op: <http://www.editorsweblog.org/>

Appendix I

Domeincriteria

Mode

Artikelen die kunnen worden ingedeeld hebben als thema de mode. Het woord mode staat ook wel bekend als fashion. In artikelen behorend tot het domein mode staat de modekleding centraal. Deze mode kan kleding weergeven die te koop is in winkels, maar ook kleding om zelf te maken. In het laatste geval zijn er patronen aan het tijdschrift bijgevoegd om de gepresenteerde modekleding te kunnen namaken. Onderwerpen binnen dit domein kunnen zijn: kleding, mode, modeaccessoires en kledingstijlen.

Eten

Artikelen die kunnen worden ingedeeld onder het domein 'eten' zijn artikelen waarin eten en voedsel centraal staan. Dit kunnen artikelen zijn waarin de bereiding van voedsel centraal staat (recepten), maar ook vragen met betrekking tot bepaalde voedselproducten, het aanprijzen van bepaalde voedselproducten of een recensie of tip van een restaurant. Onderwerpen hierbinnen kunnen zijn: recepten, voedsel, voedselbereidingswijzes, producten om voedsel mee te bereiden en restaurants.

Reizen/ Vakantie

Binnen artikelen die kunnen worden ingedeeld in het domein van reizen en vakantie staan vakanties en reizen centraal. Veelal zijn dit artikelen met reisbestemmingen. Onderwerpen zijn vaak reisbestemmingen, maar ook manieren van reizen en reisbenodigdheden vallen binnen dit domein.

Gezondheid

Artikelen die worden geplaatst binnen de categorie gezondheid omvatten onderwerpen met betrekking tot de menselijke gezondheid. Onderwerpen binnen dit thema zijn medisch van aard: medische kwaaltjes en kuren, medische problemen, medische vragen, medische tips etc.

Liefde/ Relaties

Artikelen die vallen binnen dit domein hebben betrekking tot liefde en relaties. Liefde en relaties tussen een man en een vrouw, of tussen twee mannen of tussen twee vrouwen. Het

betreft hier geen platonische liefde zoals tussen een moeder en kind, maar een relationele. Onderwerpen kunnen nogal uitlopend zijn binnen dit domein, maar zij hebben altijd de liefde of een relatie ten grondslag: huwelijk, partnerschap, verliefdheid, vreemdgaan, scheiden etc.

Huishouden/ Gezin

Artikelen die vallen binnen het huishouden en gezin zijn artikelen die onderwerpen bevatten die betrekking hebben tot het huishouden of het gezin. Dit is een breed scala aan onderwerpen: het huisonderhoud, stofzuigen, het moederschap, boodschappen doen, de opvoeding van het kind, maar ook de relationele band van het gezin en de machtsverhoudingen binnen het gezin. Het gezin of huishouden staan centraal binnen dit domein. Onderscheid tussen relatie en gezin wordt gemaakt op basis van de insteek van een artikel: staat de relatie centraal of staat de relatie binnen het gezinsverband centraal. Dit geldt ook voor het onderscheid tussen gezin en kinderen: binnen dit domein staat het gezin waar de kinderen van deel uitmaken centraal, niet de kinderen zelf.

Uiterlijk

Content die geplaatst wordt binnen het domein uiterlijk heeft het uiterlijk voorkomen als hoofdonderwerp. Onderwerpen die vallen binnen dit domein zijn: de huid, het haar, het lichaam, de slanke lijn van het lichaam, rimpels, uitstraling, afvallen en zonnen voor een gebruinde huid.

Werk

Artikelen die geplaatst kunnen worden binnen dit domein zijn artikelen waarbij een beroep, werken, solliciteren of het volgen van een bepaalde opleiding voor een bepaalde baan centraal staan. De volgende onderwerpen komen binnen dit domein aan bod: werk, beroepsopleiding, beroepskeuze, solliciteren en ontslag (nemen)>

Innerlijk

Content die binnen het domein innerlijk is te plaatsen is content over het innerlijk van een persoon: het mentale, de psyché. Onderwerpen die vallen binnen dit domein zijn emoties, verlangens, de psychische gezondheid van een persoon en individuele spiritualiteit.

Seks

Content die geplaatst kan worden binnen het domein seks betreft content met betrekking tot seksualiteit. Dit kunnen seksuele emoties, seksueel gedrag en seksuele ideeën zijn.

Vrije tijd/ Hobby

Artikelen die vallen binnen het domein vrije tijd en hobby hebben betrekking tot alle onderwerpen die (als suggestie) gedaan worden in de vrije tijd. Als iemand een hobby heeft, wordt hier vaak de vrijetijd mee opgevuld. Dit is dan ook de reden dat vrije tijd en hobby binnen hetzelfde domein zijn geplaatst. Vormen van vrijetijdsbesteding en hobby kunnen zijn: breien, naaien, punniken, elke vorm van sport, lezen, schaken, erop uitgaan, dansen en postzegels verzamelen.

Maatschappelijk, politiek, sociaal

Artikelen binnen dit domein zijn maatschappelijk, politiek of sociaal van grondslag. Onderwerpen binnen dit domein kunnen zeer uiteenlopend zijn, maar hebben altijd wel een maatschappelijke, politieke of sociale insteek.

Kinderen

Content die specifiek vóór of over kinderen gaat, wordt geplaatst binnen dit domein. Als het content betreft waarbinnen kinderen voorkomen, maar waarin het gezin centraal staat, wordt het artikel geplaatst binnen het domein van huishouden en gezin. In alle andere gevallen worden artikelen met betrekking tot kinderen geplaatst binnen dit domein.

Vriendschap

Artikelen die vallen binnen het domein vriendschap hebben betrekking tot vriendschap: een vriendschappelijke relatie. Vriendschap is een persoonlijke band tussen mensen die gebaseerd is op wederzijds respect, vertrouwen en interesses.

Celebrity's

In de artikelen die geplaatst worden binnen dit domein staan bekende personen centraal. Deze bekende personen worden ook wel celebrity's genoemd. De bekendheid van deze celebrity's kan verschillend van grondslag zijn, maar allen hebben gemeen dat zij bekende personen zijn.

Tuinieren

In artikelen die geplaatst kunnen worden binnen dit domein staat de tuin en het werken aan en in de tuin centraal: het onderhouden van de tuin, informatie over planten, de tuin veranderen, genieten van het werken in de tuin etc. Ook het opfleuren van een balkon met planten valt binnen dit domein.

Human Interest

Artikelen die vallen binnen dit domein betreffen artikelen die gaan over mensen en over

menselijke zorgen, problemen en gevoelens. Emoties en gebeurtenissen staan hierbij centraal.

Anders

Content binnen dit domein is niet plaatsbaar binnen bovengenoemde domeinen.

Appendix II

Tabel A

Margriet	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	totaal
Maand:	Maart nr.11	Jan. nr.1	Juli nr.28	Aug. nr.32	Nov. nr.45	Ok. nr.43	Sep. nr.36	Dec. nr.49	Mei nr.20	
Mode	4	3	1	2	1	2	1	2	4	20
Eten		3	1	3	1	2	1	2	2	15
Reizen/vakantie	1	1	2	1	1					6
Gezondheid	1	1	1				1	1	2	7
Liefde/relaties	3	1	1	2	2		1	1	2	13
Huishouden/ gezin	2	2	1	1	1		1		2	10
Uiterlijk	1	1	1		1	2		2	1	9
Werk					2	1		1	1	5
innerlijk		1		2	1					4
Seks										0
Vrije tijd/ hobby	1		2	1	2	2	1		1	10
Maatsch. politiek	1	2	2							4
Kinderen	1	2	3	2	2			2		12
vriendschap		1								1
Celebrity's				1	1	1	2	1	3	9
tuinieren			1	1	1		1			4
Human interest							1		2	3
anders	1	1				1	2	2	1	8

Tabel B

Libelle	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	totaal
Maand:	Maart nr.11	Jan. nr.1	Juli nr.28	Aug. nr.32	Nov. nr.45	Ok. nr.43	Sep. nr.36	Dec. nr.49	Mei nr.20	
Mode	4	2	2	2	2	3	2	2	2	21
Eten	1	1	2	2	2	1	2	3	2	16
Reizen/vakantie	1	1	2	1						5
Gezondheid		1				1				2
Liefde/relaties	3	2	2	2	1			1	1	12
Huishouden/ gezin	1		1	1	0	1			2	6
Uiterlijk				2	1	2	2	2		9
Werk	1		1					1		3
innerlijk				1		1	1	1		4
Seks										0
Vrije tijd/ hobby	1	1		1	2	2		2	1	10
Maatsch. politiek									1	1
Kinderen		1		1			1			3
vriendschap									1	1
Celebrity's		2	1	1	1	1	1	2	2	11
tuinieren			1	1		1	1			4
Human interest					1			1		2
anders		2	1	1			1	3	1	9

Appendix III

Volledige vraag en adviesrubriekanalyses *Margriet en Libelle*

Margriet weet raad 1970

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Innerlijk

Wat is de kwestie? Tienermeisje Ans kampt met neerslachtigheid en heeft hier geen oorzaak voor. Ook durft zij het aan niemand te vertellen, maar ze wilt wel graag een oplossing voor haar probleem.

Wat wordt geadviseerd? Ans wordt eerst gerustgesteld dat zij niet de enige is met dat probleem op die leeftijd. Daarnaast krijgt zij het advies om haar gevoelens toch niet alleen voor zich zelf te houden, maar te gaan praten met een dokter, een favoriete lerares of leraar of een andere deskundige.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee, niet echt.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Er is niet echt een constructie van vrouwelijkheid binnen dit advies te vinden. Wel wordt de vrouw geadviseerd actie te ondernemen en niet passief af te wachten.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Kinderen

Wat is de kwestie? Een jongen van 11 jaar oud wilt graag een trein voor zijn verjaardag, zijn moeder vindt hem daar echter te oud voor en geeft hem liever een bureau.

Wat wordt geadviseerd? De jongen gewoon een trein te geven.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Er komt geen constructie van vrouwelijkheid in het advies naar voren.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee.

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Liefde en relaties

Wat is de kwestie? Een jonge lezeres van 17 jaar oud is ten einde raad omdat haar ouders alle door haar naar huis meegebrachte jongens afkeuren. Zij is bang de liefde van haar leven zo nooit te kunnen vinden.

Wat wordt geadviseerd? Er wordt haar geadviseerd “kalmpjes aan” te doen, want ze is nog zo jong. Er wordt geopperd dat ze wellicht wel een “heel ongelukkige smaak” heeft betreft “het sterke geslacht”. Ze moet er niet zo mee bezig zijn, “wellicht komt ze de ware Jakob dan vanzelf wel tegen”.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Ja, in zekere zin wel. De jonge vrouw wordt geadviseerd zich niet zo te focussen op het vinden van een mannelijke partner, maar rustig aan te doen en gewoon haar leven te leven. Het kan lichtelijk als feministisch advies worden geïndiceerd omdat de jonge vrouw wordt geadviseerd zich niet zo blind te staren op het vinden van een partner.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een meer onafhankelijke vrouwelijkheid wordt aangeraden.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Ja, een kleine tegenstrijdigheid. De jonge vrouw wordt geadviseerd zich niet zo intensief bezig te houden met de zoektocht naar de ware Jacob, maar tegelijkertijd wordt het geslacht van de ware Jacob ook genoemd als het sterke geslacht. Insinuerend dat de vrouw het zwakke of minder sterke geslacht is en bescherming nodig heeft,

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Vrije tijd/ Hobby

Wat is de kwestie? Een werkende vrouw heeft de tijd in het weekend nodig om huishoudelijke klussen te doen. Zij heeft dan geen tijd voor visite die onverwachts langskomt, maar zij durft de visite ook niet weg te sturen.

Wat wordt geadviseerd? De visite duidelijk te maken dat zij als werkende vrouw de vrije tijd in het weekend nodig heeft voor huishoudelijke klussen en hen vriendelijk te vragen of zij een volgende keer hun komst willen aankondigen, zodat zij daar rekening mee kan houden met tijdsplanning.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Behalve dat er binnen dit probleem het perspectief van de werkende vrouw wordt belicht, niet.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? De vrouwelijkheid die wordt gepresenteerd binnen deze kwestie is geen stereotyperende vrouwelijkheid. Het gaat hier om een zelfstandige werkende vrouw.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

Margriet weet raad 1975

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Vriendschap

Wat is de kwestie? Een oud echtpaar is vanuit hun vertrouwde dorp verhuisd naar de stad, maar ze kunnen geen nieuwe vriendschappen sluiten en voelen zich eenzaam

Wat wordt geadviseerd? Er wordt geadviseerd om een huisdier te nemen, op zoek te gaan naar een hobby en lid worden van de Volksuniversiteit. Wat vaker naar de film gaan, lid worden van een filmclub of kaartclub. Er wordt benadrukt dat ze niet ene afwachtende houding moeten hebben, maar juist een actieve.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Het gaat om een stel, niet alleen om een vrouw.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee.

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Familie en gezin

Wat is de kwestie? Een moeder is bang haar dochter kwijt te raken omdat haar dochter een opleiding wilt volgen in een andere stad en uit huis wilt.

Wat wordt geadviseerd? De moeder wordt geadviseerd juist blij te zijn met een dochter die een zelfstandig bestaan wilt opbouwen en haar dochter gewoon te laten begaan.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Ja. De moeder wordt erop aangesproken dat zij juist blij mag zijn dat zij een dochter heeft die na de havo goed te hebben volbracht een zelfstandig bestaan wilt opbouwen.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Geen stereotyperende vrouwelijkheid, maar een onafhankelijke vrouwelijkheid. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de betreffende dochter wel een stereotyperende opleiding gaat volgen, namelijk de verpleegstersopleiding.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Familie en gezin

Wat is de kwestie? Een moeder vindt dat daar zoon en schoondochter te weinig tijd besteden aan tijd voor hun moeder. Ze zijn bijv. nooit thuis als zij onverwachts op visite wilt komen.

Wat wordt geadviseerd? De moeder wordt geadviseerd te accepteren zich hierbij neer te leggen. Ook wordt haar aangeraden voortaan even kaar komst van te voren te melden, zodat zij niet voor een dichte deur staat. Veel stellen blijven in het weekend alleen maar thuis zoals vroeger, maar gaan erop uit.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Niet echt een bepaald type vrouwelijkheid. Een moeder wordt op de veranderende tijden gewezen: het leven vind niet alleen maar binnenshuis plaats.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

Margriet weet raad 1980

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Familie en gezin

Wat is de kwestie? Een vrouw wordt geslagen door haar man en haar kinderen af en toe ook. Ze heeft al verschillende dingen geprobeerd om een eind aan het geweld te maken, maar niets heeft geholpen.

Wat wordt geadviseerd? De man zo snel mogelijk te verlaten met de kinderen. Maar als de vrouw hier nog niet aan toe is, wordt geadviseerd om naar een bureau voor levens en gezinsmoeilijkheden te stappen. Toch wordt er weer benadrukt dat zij of tijdelijk of voorgoed weg moet gaan van de man. Dat zij alles al heeft gedaan om het probleem te verhelpen of te behandelen, maar de man weigert pertinent. Er wordt afgesloten met de zin “ u hebt nog een toekomst en die moet u in eigen hand nemen.”

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Het advies voor de vrouw is simpelweg gewoon verstandig en logisch in mijn ogen, en om die reden zou ik het niet als feministisch gedachtegoed bestempelen. Maar toentertijd was dat misschien minder gebruikelijk en is het wel te indiceren als advies met een feministische indicator.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Er wordt geadviseerd om haar toekomst in eigen hand te nemen: te emanciperen als vrouw en haar traditionele situatie achter te laten. Voor haar lot en dat van haar kinderen moet zij onafhankelijk zijn van haar man.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee. Het advies is duidelijk.

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Familie en gezin

Wat is de kwestie? Een moeder heeft een dochter die ‘goed’ getrouwd is, maar nu gedraagt haar dochter zich hooghartig. Haar vraag is of zij en haar man daar iets van kunnen zeggen.

Wat wordt geadviseerd? Het advies is volmondig ja. De moeder moet er iets van zeggen, omdat het kwetsend is. Hoewel wel duidelijk wordt gezegd dat de dochter niet meer onder haar verantwoordelijkheid valt, zij altijd nog wel de waarheid mag vertellen.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Nee.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Vriendschap

Wat is de kwestie? Twee vriendinnen kennen elkaar al hun hele leven, maar groeien door verhuizing naar een andere stad en werk langzaam uit elkaar. De schrijvende vriendin wilt hier wat aan doen.

Wat wordt geadviseerd? Het advies is dit te laten berusten. Het is normaal en er wordt geadviseerd ook open te staan voor andere vriendschappen, daar wordt de oude vriendschap alleen maar sterker

van.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Nee

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Familie en gezin

Wat is de kwestie? Een weduwe is opnieuw ten huwelijk gevraagd, maar durft dit aan haar twee kinderen te vertellen omdat ze bang is dat zij geen tweede vader accepteren

Wat wordt geadviseerd? Er klonk twijfel in haar brief, dus eerst moet ze erachter komen of ze er zelf wel helemaal achter staat. Dan moet zij het pas aan haar kinderen vertellen.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Niet een duidelijke constructie vrouwelijkheid.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezin en familie

Wat is de kwestie? Een gezin heeft vier jonge kinderen. Als zij op visite gaan en zij nemen de kinderen mee wordt dat vaak niet gewaardeerd, maar een oppas vinden ze te duur.

Wat wordt geadviseerd? Voorafgaand van het visitebezoek even bellen of het goed is als ze de kinderen meenemen. Daarnaast wordt aangeraden korter bezoeken te plegen.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Nee

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? vriendschap

Wat is de kwestie? Een tienermeisje en haar familie is verhuisd en zij kan zich niet aarden in hun nieuwe omgeving.

Wat wordt geadviseerd? Ophouden met mopperen en te genieten van de vriendschappen die ze nu al heeft gemaakt en te gaan ontdekken wat het dorp voor voordelen te bieden heeft op een stad.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Niet echt een duidelijk type vrouwelijkheid

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

Margiet weet raad 1985

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Innerlijk

Wat is de kwestie? Een vrouw is zo bang voor verandering, dat zij zelfs het niet aandurft nieuwe kleding te kopen.

Wat wordt geadviseerd? Eerst wordt de vrouw gerustgesteld, vervolgens wordt haar aangeraden eens met een maatschappelijk werkster te praten.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Nee

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezin en familie

Wat is de kwestie? De moeder van de brieven schrijfster is weduwe maar heeft gelukkig weer een

aardige man ontmoet. Binnenkort gaan ze trouwen en nieuwe man wilt graag dat de kinderen hem vader zullen noemen. De kinderen willen dit niet.

Wat wordt geadviseerd? De nieuwe partner van hun moeder dit te vertellen en een andere aanspreekvorm bedenken. Ook wordt geadviseerd de moeder haar nieuwe partner vast voor te bereiden.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Niet echt een bepaald soort vrouwelijkheid.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Liefde en relaties

Wat is de kwestie? Een vrijgezelle vrouw leidt een gelukkig leven, alleen haar vrienden proberen haar steeds aan iemand te koppelen. Dit vindt ze nu een beetje irritant worden, ze hoeft niet gekoppeld te worden.

Wat wordt geadviseerd? Haar vrienden dit niet kwalijk te nemen, zij willen haar alleen gelukkig zien. Zij moet haar vrienden daarom duidelijk maken dat zij dat is in haar eentje, en dat ze daar geen partner voor nodig heeft.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Ja, min of meer. De vrouw kiest ervoor te leven zonder een man, en dit vindt zij prima. Zij stelt zich onafhankelijk op.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een onafhankelijk vrouwelijkheid.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee.

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezin en familie

Wat is de kwestie? De opvoeding van een dochtertje. Als de moeder 'nee' zegt gaat het dochtertje naar de vader die 'ja' zegt. De moeder zegt dan ook maar 'ja'. Maar wat moet ze hier tegen doen is haar vraag.

Wat wordt geadviseerd? Om met de vader hierover afspraken te maken zodat zo een situatie zich niet meer voor zal doen.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een ietwat passieve houding van de moeder, dit kan ze ook zelf bedenken.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee.

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezondheid

Wat is de kwestie? Een vrouw heeft borstkanker gehad, maar het knobbeltje is weggehaald en ze is genezen verklaard. Nu heeft haar zus echter hetzelfde en dor die situatie komen al haar angsten weer terug. Deze zijn zo heftig dat dit haar leven ernstig belemmert.

Wat wordt geadviseerd? De vrouw wordt eerst heel lang gerust gesteld en vervolgens wordt haar aangeraden om er toch met iemand over te praten, omdat dit de druk van de ketel haalt. Haar zus wordt hierbij naar voren gehaald, omdat zij weet wat ze bedoelt.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een bange vrouw.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

Margriet weet raad 1990

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezondheid

Wat is de kwestie? Een vrouw wilt weten of zij kan laten vaststellen dat als zij ongeneeslijk ziek is

verklaard zij niet behandelingen wilt voor verbetering, maar euthanasie.

Wat wordt geadviseerd? Dat zij dit opschrijft en vaststelt op een document en dit document ook afgeeft bij haar huisarts en een goed vriendin.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Nee

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Vakantie en vrije tijd

Wat is de kwestie? Een vrouw vraagt zich af of het verplicht is op campings in Italië je paspoort af te geven.

Wat wordt geadviseerd? Het paspoort niet af te geven. Of slechts heel kort en er bij te blijven.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Nee

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Seks

Wat is de kwestie? Een vrouw heeft geen zin meer in seks met haar man, wel vindt zij het fijn om te knuffelen, maar dat leidt vaak tot seks zodat zij ook niet meer durft te knuffelen.

Wat wordt geadviseerd? De vrouw wordt eerste gerustgesteld dat het niet raar is dat zij haar hartstocht is afgenomen, dit kan gebeuren. Er wordt geadviseerd over dit probleem met haar man te praten en wellicht leidt tot nieuwe perspectieven en nieuwe lust in hun seksleven.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Min of meer. Dat de vrouw wordt gezien als seksueel persoon is feministisch, maar deze vrouw heeft juist geen zin in seks. Wel is het opmerkelijk dat *Margriet* een vraag over seks behandelt in de *Margriet weet raad* rubriek.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een actieve vrouwelijkheid. De vrouw moet de seks niet passief blijven ondergaan. Maar juist met haar man praten en bespreken wat ze lekker vindt. In zekere zin is dit als feministisch te indiceren, omdat de vrouw gezien wordt als seksueel actief wezen en hiervan (kan) genieten.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezin en familie

Wat is de kwestie? Een moeder vindt haar man te ongeduldig met haar dochttertje en vraagt zich af of zij misschien te makkelijk is zoals zij beweert.

Wat wordt geadviseerd? Haar dochter op te laten schieten door elke keer als zij snel haar te belonen met een stempeltje.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee. Sterker nog, het gestelde van de man wordt opgevolgd. Terwijl de vrouw het er niet mee eens is eigenlijk.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een passieve vrouwelijkheid.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Ja. Eerst wordt de vrouw gerustgesteld dat het helemaal niet vreemd is dat zij haar dochttertje lekker haar gang laat gaan, dat dit juist goed is voor een kleuter. Maar vervolgens wordt het advies aangepast aan de mening van de man: er wordt geadviseerd het dochttertje sneller te laten reageren door middel van een beloning van een stempel of sticker.

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Financieel

Wat is de kwestie? Een vrouw gaat scheiden van haar man en heeft geen eigen inkomen en is daardoor afhankelijk van de alimentatie van haar man. Nu vraagt zij zich af of zij voortaan in het

ziekenfonds terechtkomt.

Wat wordt geadviseerd? Er wordt niet een advies gegeven, maar een antwoord op haar vraag: ja, zij komt hoogstwaarschijnlijk in het ziekenfonds terecht. Het is afhankelijk van de hoogte van de alimentatie.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een scheidende en actieve vrouw: zij kiest ervoor om weg te gaan bij haar man en onafhankelijk van een man verder te leven. Maar ook passief, want ze is financieel afhankelijk van hem door de alimentatie die ontvangt.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Ja. Aan de ene kant gaat er een vrouw scheiden van haar man en wordt zij onafhankelijk, maar aan de andere kant is zij wel financieel afhankelijk van zijn alimentatie. Ze is niet van plan op zoek te gaan naar een baan.

Libelle 1970: Libelle Forum

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezin en familie

Wat is de kwestie? Een dochter twijfelt of zij haar moeder moet inlichten over de ware aard van haar nieuwe huwelijkskandidaat, nu haar moeder sinds tijden weer geluk kent.

Wat wordt geadviseerd? Er wordt geadviseerd om de weduwe-moeder in te lichten over de ware aard van haar schijnbaar liefdevolle huwelijkskandidaat.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee, niet echt.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Nee

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Kinderen

Wat is de kwestie? Een moeder maakt zich zorgen over haar zoontje dat liever leert dan speelt

Wat wordt geadviseerd? Niets. Tenzij het zoontje sociaal contact echt ontloopt, dan moet de hulp van een deskundige worden ingeroepen

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Nee

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Liefde en relaties

Wat is de kwestie? Een meerderjarige jongen wilt trouwen met een minderjarig meisje. Hij vraagt zich af aan wie zij officieel toestemming moeten vragen.

Wat wordt geadviseerd? Een juridisch deskundige legt uit van wie zij de officiële toestemming nodig hebben

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Nee

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Anders

Wat is de kwestie? Financiële dekking bij een kleine huiselijke brandschade

Wat wordt geadviseerd? Dat de vrouw het kan declareren bij de verzekering.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een ietwat passieve huisvrouw, die eerst *Libelle* aanschrijft in plaats van dat meteen probeert de schade te verhalen bij de verzekering.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Liefde en relaties

Wat is de kwestie? Een meisje heeft volgens haar ouders te veel jongens mee naar huis genomen. Maar dat was voor haar vriendschappelijk van aard. Nu zij wel haar liefde heeft ontmoet, menen haar ouders dat ze er al te veel mee naar huis heeft genomen en dat hij niet welkom is.

Wat wordt geadviseerd? Buitenshuis met de jongen om blijven gaan, en als ze zeker weten dat ze voor hun relatie willen gaan, het nog eens voorleggen aan de ouders.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Niets

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

Libelle 1975: Libelle Forum. Thema: Budget

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Huishouden

Wat is de kwestie? Een vrouw die getrouwd is en nog steeds werkt (totdat ze zwanger wordt) wilt met haar verdiende geld niet bijdragen aan de huishoudpot. De man wilt dit wel. De vrouw vindt dat haar bijdrage de zorg voor het huishouden is en dat zij dat meer dan genoeg vindt.

Wat wordt geadviseerd? Het advies is samen alles delen. En daarbij ligt de nadruk het sterkst op de zorg voor het huishouden “dit is heus geen typisch vrouwenwerk” en de man moet hier gewoon ook zijn steentje aan bijdragen. Daarna moeten zij gaan kijken hoe ze het financieel moeten verdelen. Het advies is wel dat de vrouw hieraan ook een steentje moet bijdragen

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed?

Feministisch. Vrouw en man komen als twee gelijken naar voren in het advies. De man moet ook zijn steentje bijdragen in het huishouden is hetgeen wat wordt benadrukt. Het huishouden is niet alleen de verantwoordelijkheid van de vrouw.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Geen traditionele of stereotyperende vrouwelijkheid. Een werkende vrouw die zelf haar geld verdient en haar man aan het werk moet zetten in het huishouden.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

Libelle 1985: vijftien vragen

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezondheid

Wat is de kwestie? Hoe komt het dat oudere mensen meer vlekken op hun huid krijgen dan jonge mensen.

Wat wordt geadviseerd? Dat komt door de ouderdom: ouderdomsvlekken

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? -

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Financieel

Wat is de kwestie? De dochter van een moeder is blijven zitten en de moeder wilt weten of zij ook nog een tegemoetkoming in de studiekosten krijgt nu haar dochter is blijven zitten.

Wat wordt geadviseerd? De vraag wordt beantwoord: ja.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Anders

Wat is de kwestie? Waar derden zandlopers vroeger voor gebruikt?

Wat wordt geadviseerd? Om de tijd van bepaalde evenementen vast te stellen

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee
Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -
Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezondheid

Wat is de kwestie? Een vrouw drinkt door haar nieuwe baan veel meer koffie. Nu valt het haar op dat ze ook veel meer moet plassen en ze vraagt zich af of dit door de koffie komt.

Wat wordt geadviseerd? Ja dit komt door de koffie. Haar wordt geadviseerd cafeïne vrije koffie te drinken of thee.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee
Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -
Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezondheid

Wat is de kwestie? De dochter van de schrijvende moeder gaat voor het eerst met haar vriend op vakantie en wilt de pil slikken. Nu vraagt de moeder zich af of ze hier niet veel eerder mee had moeten beginnen of dat de pil vanaf de eerste strip veilig is. De dochter zei dat haar huisarts haar had verzekerd van wel.

Wat wordt geadviseerd? De betrouwbaarheid per eerste pilstrip kan verschillen per pilmerk. Als de dokter heeft verzekerd dat het veilig is, moet de moeder dat maar aannemen.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee
Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -
Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen?

Wat is de kwestie? Heeft de hond last van de schrammetjes die oploopt in de struiken?

Wat wordt geadviseerd? Nee. Tenzij de wondjes gaan onsteken, dan moet de hond naar een dierenarts gebracht worden.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee
Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -
Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Financieel

Wat is de kwestie? Iemand die een WWv uitkering krijgt, kan tijdelijk een baan krijgen. Maar krijgt de persoon daarna weer gewoon de WWV uitkering?

Wat wordt geadviseerd? Ja. Maar er wordt geadviseerd om voor de zekerheid langs te gaan bij de Gemeenschappelijke Sociale Dienst.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee
Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -
Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezin en familie

Wat is de kwestie? De ex-man van de schrijvende persoon weigert alimentatie te betalen, maar wilt het zoontje wel opzoeken. Kan ze hem het bezoek ontzeggen officieel?

Wat wordt geadviseerd? Nee, dit is niet mogelijk. Wel is het mogelijk om via de Raad voor de kindbescherming hem te dwingen zijn alimentatie te betalen.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

**Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -
Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? –**

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Vriendschap

Wat is de kwestie? De schrijvende persoon wilt haar zwangere zus iets moois en persoonlijks geven voor de baby. Ze dacht eraan zelf iets te maken. Maar ze vraagt zich af of dit gangbaar is, of dat het eerst met haar zus moet overleggen.

Wat wordt geadviseerd? Om het eerst met haar zus te overleggen.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezin en familie.

Wat is de kwestie? Een moeder vraagt zich af wat zij met haar huilende baby moet doen in de zomer. De baby huult nooit 's nachts, alleen als het erg warm is.

Wat wordt geadviseerd? Er wordt niet ingegaan op de warmte. Het advies is om de baby 's nachts te troosten als hij huult en bij het in bed leggen niet meteen de kamer uitlopen.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Anders

Wat is de kwestie? De schrijvende vrouw houdt van dansen. Als er op een dansfeest geen mannen voor handen zijn, danst ze alleen of vraagt ze een andere vrouw. Laats zei een vrouw resoluut 'nee'. Nu vraagt ze zich af of het raar is wat ze doet.

Wat wordt geadviseerd? Er wordt in het midden gelaten of het raar is of niet: sommige mensen vinden het raar, anderen niet. Op elke vraag kan je een keer nee verwachten.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Twee soorten vrouwelijkheid: een traditionele (de vrouw die niet met een andere vrouw wilde dansen) en een niet traditionele vrouw (de vrouw die ook zonder mannen danst).

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Vriendschap

Wat is de kwestie? Een vrouw is met haar gezin verhuisd naar een andere stad. Haar kinderen en man hebben snel aansluiting gevonden, maar zij niet. Wat moet ze doen?

Wat wordt geadviseerd? Lid worden van clubs en meedoen aan cursussen.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Min of meer: door de categorie vriendschap.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een vrouw die vrouwelijke vriendschappen nodig heeft. Zij kan niet zonder.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Gezin en familie

Wat is de kwestie? Een moeder wilt graag dat haar dochter op muziekles gaat, maar haar dochter wilt niet. Moet ze haar alsnog naar muziekles laten gaan?

Wat wordt geadviseerd? Het advies is een beetje onduidelijk. Eerst wordt er gezegd dat kinderen voor dit soort dingen een beetje dwang nodig hebben, vervolgens wordt gezegd dat werkelijke dwang ook niet de juiste manier is. Vervolgens wordt daarna weer geopperd dat de dochter er over een paar

jaar misschien wel zin in heeft.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Ja. Het advies is tegenstrijdig.

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Innerlijk

Wat is de kwestie? Een vrouw vraagt zich af wat zij en haar man moeten doen als ze allebei in de overgang komen en allebei dus ook depressief en futloos zullen worden. Ze kunnen elkaar er dan niet doorheen slepen.

Wat wordt geadviseerd? Niet echt een duidelijk advies. Meer dat depressiviteit nou eenmaal bij het leven hoort en dat er geen methode voor is om daar uit te komen. Dat moeten ze zelf willen. Wel kunnen ze met elkaar praten.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? -

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? -

In welke categorie is het probleem te plaatsen? Innerlijk.

Wat is de kwestie? Een vrouw is na een scheiding op zichzelf gaan wonen en vond dat in het begin heerlijk, maar voelt zich nu wel erg eenzaam.

Wat wordt geadviseerd? Niets. Zoiets kost tijd.

Kan dit advies gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in het geadviseerde naar voren? Een onafhankelijke vrouw. Die bij haar man wegging omdat hij niet meer wilde praten en zij er genoeg van had.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? –

Appendix IV

Volledige editorial analyses van *Margriet* en *Libelle*

Margriet

2000: Margriet- hoofdredacteur Karin Bloemen

Waar wordt een visie over gegeven? Er wordt niet echt een visie gegeven. Karin Bloemen is een bekende Nederlander en is voor deze uitgave van *Margriet* gast-hoofdredacteur. In het voorwoord of editorial beschrijft zij vooral haar ervaring als gasthoofdredacteur.

Wat is de visie? Karin Bloemen is een bekende Nederlander en bespreekt vooral haar visie over haar ervaringen als gasthoofdredacteur van *Margriet*, maar ook over haar leven. Uit haar voorwoord komt naar voren dat haar familie haar dierbaar is, maar dat ze het ook zwaar vindt om haar baan als moeder en werkende vrouw te combineren. Ook heeft ze het over haar vriendinnen van haar middelbare schooltijd die zij nog steeds spreekt. Dat vindt ze belangrijk. Ook vindt ze werken belangrijk

Kunnen de editorial en de visie gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Karin Bloemen is moeder en werkende vrouw, die houdt van haar werk, maar ook van haar kinderen. Ze heeft het niet over een man. Wel over haar lange vriendschap met schoolvriendinnen. Hoewel zij niet rept over (post)feministische thema's of het gedachtegoed, is Karin Bloemen een voorbeeld van een sterke, geëmancipeerde vrouw.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in de editorial naar voren? De vrouwelijkheid die *Margriet* hier presenteert wordt passend voor de celebrityhype in tijdschriften gelieerd aan Karin Bloemen. De vrouwelijkheid van Karin Bloemen is een sterke, onafhankelijke vrouwelijkheid. Karin Bloemen werkt en houdt van haar werk. Het is een krachtige geëmancipeerde vrouw. Het is geen seksuele of sensuele vrouw. Zij is wel iemand die experimenteert met haar uiterlijk. Haar ietwat opvallende en experimentele uiterlijk is ook belangrijk voor haar werk als bekende personality. Zo is zij o.a. bekend door haar enorme jurken en extravagante kapsels.

Zijn er binnen deze editorial tegenstrijdigheden te vinden? Nee

2005: Margriet- hoofdredacteur Anneliese Bergman

Waar wordt een visie over gegeven? Werken met Kerst en met als gevolg niet bij het kerstdiner en je fam. aanwezig kunnen zijn.

Wat is de visie? De hoofdredacteur van het niet erg. Zij is het gewend om te werken met kerst en haar

gezin weet dat zij dan niet op haar kunnen rekenen. Dat is nou eenmaal zo. Ook vindt zij dat werken met kerst verbroedert. Ook bij Margriet. Collegialiteit: iedereen stelt zich ter beschikking.

Kunnen de editorial en de visie gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Ja, in zeker mate wel. Want de moeder (dat staat als het ware als een soort cv naast haar foto: haar leeftijd, de naam van haar man met leeftijd en de namen van haar drie kinderen met leeftijd). Maar dit komt niet door het bespreken van feministische of post feministische thema's, maar door de wijze van vrouwelijkheid die de hoofdredacteur uitdraagt. De hoofdredacteur werkt en is daarin succesvol: ze is nota bene hoofdredacteur. Zij vindt haar werk dan belangrijk, belangrijker dan met kerst thuiszitten met het gezin.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in de editorial naar voren? Een onafhankelijke, geëmancipeerde vrouwelijkheid. Ze werkt, maar heeft ook een gezin. Maar vindt werk erg belangrijk. Ook vindt zij de band met haar collega's zeer belangrijk.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Ja. Bovenaan de editorial staat als een soort CV de namen en leeftijden van de man en kinderen van de hoofdredacteur. Alsof moeder zijn op de eerste en belangrijkste plaats komt, maar wanneer haar editorial gelezen wordt komt het gezin eerder op de tweede plaats. De hoofdredacteur is zeer toegewijd aan haar werk.

2010: Margriet- hoofdredacteur Leontine van den Bos

Waar wordt een visie op gegeven? In deze uitgave van Margriet staan bijzondere vrouwen centraal. In de editorial wordt de nummer een hiervan besproken (Majoor Bosshardt). De naam wordt niet bekend gemaakt in de editorial, maar haar kenmerken en levensloop wel. De titel van de editorial is 'een onvergetelijke vrouw'. Majoor Bosshardt wordt dus als inspirerende neergezet: nooit getrouwd of kinderen, verzetsvrouw, onafhankelijk, majoor (mannelijk aandoende titel). Kortom een zeer geëmancipeerde vrouw die thuis past in het feminisme. En dat wordt als inspirerend en onvergetelijk beschouwd.

Wat is de visie? De visie is eer van respect jegens een 'inspirerende en onvergetelijke vrouw': majoor Bosshardt.

Kunnen de editorial en de visie gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Ja. Majoor Bosshardt bezit alle kenmerken van een geëmancipeerde vrouw waar feministes voor staan. Hoewel Majoor Bosshardt geen feministe is, is zij wel zeker een toonbeeld voor de geëmancipeerde vrouw en voor het feminisme.: onafhankelijk, geen huiselijk ideaal, werkend.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in de editorial naar voren? Een krachtige, onafhankelijke, geëmancipeerde vrouwelijkheid.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee

Libelle

2000: Libelle- Imke van Geel

Waar wordt een visie op gegeven? Over hoeveel verschillende en bijzonder vrouwen er op de redactie bij Margriet werken.

Wat is de visie? Dat het fijn is om met zoveel verschillende soorten vrouwen omringd te zijn op je werk. Hoewel iedereen niet allemaal vriendin met elkaar s (“dit is onmogelijk) praten ze wel veel met elkaar.

Kunnen de editorial en de visie gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Min of meer. Het gaat om werkende vrouwen, die naast hun baan ook moeder en bijvoorbeeld oma zijn. Dat zij verschillend zijn, maar elkaar wel heel erg waarderen. Dit klinkt zeker als feministisch gedachtegoed.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in de editorial naar voren? Niet echt een duidelijk bepaald soort vrouwelijkheid. Maar in ieder geval een werkende vrouwelijkheid en veel verschillende vrouwelijkheden, eenheid door verscheidenheid als het ware.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Nee.

2005: Libelle- hoofdredacteur Franska Stuy

Waar wordt een visie op gegeven? Over de actualiteiten in Pakistan, in Irak e in West Europa. Dit alles wordt gelieerd aan kerst en het gevoel van dankbaarheid.

Wat is de visie? De visie van de hoofdredacteur is dat ze de actualiteiten in Pakistan, Irak en de voorsteden van West-Europa betreurt rond deze kersttijd. En dat ze erg dankbaar is voor haar eigen situatie. Zo dankbaar en blij zelfs, dat ze even niet herinnerd wilt worden aan de actualiteiten en haar hoofd daar even voor omdraait of zoals ze het zelf verwoord “ even wegkruipen in een hoekje, juist omdat ik beseft hoe goed ik het heb, hoe rijk ik ben, wil ik meer dan ooit genieten.”

Kunnen de editorial en de visie gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee. Dit is eerder een voorbeeld voor stereotyperende vrouwelijkheid. Het feministische gedachtegoed zou namelijk niet willen dat een vrouw zich voor de actualiteiten terug zou trekken in haar veilige huiselijk ideaal. Zeer stereotyperend. En dat in 2005.

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in de editorial naar voren? Een stereotyperende vrouwelijkheid: een vrouw die zich afwendt van de actualiteiten omdat ze deze voor kerst te heftig vindt en wilt zich “dankbaar” terugtrekken in haar huis op de bank met haar Libelle’s.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Ja. Want de bespreking van de actualiteiten lijken juist te neigen naar een feministische vrouwelijkheid, omdat de vrouw en hoofdredacteur zich bezighoudt met en op de hoogte is van de actualiteiten. Maar dit zij niet, zij wendt zich hiervan juist af voor het eigen genietmoment.

2010: Libelle- hoofdredacteur Franska Stuy

Waar wordt een visie op gegeven? Op de crisis en de toentertijd aankomende verkiezingen

Wat is de visie? De visie is, dat wat we ook stemmen (links of rechts) we de crisis toch nog gaan voelen in onze portemonnee. We kunnen het beter accepteren en erin berusten, want verzetten heeft geen zin en maakt het alleen maar erger.

Kunnen de editorial en de visie gelieerd worden aan het feministisch of post-feministisch gedachtegoed? Nee. Er wordt gereageerd op de actualiteiten, maaaaar er wordt een passieve houding geadviseerd. Net zoals in 2005. Het wordt geadviseerd om alles maar passief te ondergaan en te accepteren wat komen gaat (crisis). Indirect zegt ze dat het niet uitmaakt wat je stemt, dus er hoeft niet gestemd te worden?! Terwijl hier door feministes zo hard en lang voor is gestreden?

Wat voor soort vrouwelijkheid komt er in de editorial naar voren? Een passieve vrouwelijkheid, dus een stereotyperende vrouwelijkheid.

Zijn hierbinnen tegenstrijdigheden te vinden? Jazeker. Dezelfde tegenstrijdigheid: de actualiteiten worden besproken en er wordt een mening en/of visie over uitgesproken, maar ook deze keer houdt deze mening een zeer passieve vrouwelijkheid in.

Volledige domeinanalyses *Margriet en Libelle*

Margriet

Mode Margriet 1970. Zijn veelal rubrieken met veel foto's, 1970: veel mode om zelf te maken, breien en samengaand met patronen. En veel kindermode erbij. Vrouwen en kinderen. Maar ook 'sportieve mode', dit is wat meer voor de jongere generatie. Margriet 1975: weer breien. En weer mode met kinderen in een huiselijk setting. Patronen. Margriet 1985. Nu meer koopkleding al. Margriet 1980: Nog kleding om zelf te maken. Margriet 1990: nu weer koopmode, maar wel voor man en kinderen ook. Margriet 1995: koopmode. Margriet 2005: Koopmode. Feestjurken en wintermode.

Liefde en relaties: Margriet 1970: over het zware leven van een doktersvrouw. Dat iedereen de dokter zo aanbidt voor zijn inzet en alles, maar dat de dokters niet zonder hun vrouw kunnen. Vrouwen zijn de gerespecteerde echtgenote, toegewijde moeder maar ook vaak het sloofje van de praktijk. "wet weten alles van de dokter en vrijwel niets van de dokters vrouw. Vrouwelijkheid? Een actieve vrouwelijkheid, met een stem! Link met feminisme? Ja! Maar ook een verhaal over een echtpaar dat al 60 jaar samen gelukkig is en terugkijken op hun leven. Margriet 1975: Een verhaal, maar wel een verhaal waarin de vrouw haar man verlaat omdat ze met hem geen intellectuele band heeft en meer. Ze heeft geen geld, maar een leuke baan gevonden en wilt nu gaan genieten van cultuur; kunst, toneel etc. Vrouwelijkheid: emancipatieve vrouwelijkheid (na huwelijke en opvoeding te hebben volbracht, dus gezin komt wel op eerste plaats). Feminisme: ja! Onafhankelijk, geëmancipeerde vrouw. Margriet 1985: relatie tips van een professor." Een aantal huwelijken kan gered worden door elkaar wat meer vrijheid te geven." Margriet 1980: zoetsappig zwijmelverhaal over graven en prinsessen. Margriet 1990: Ook weer zo'n slap fictieverhaal. Maar wel dat de man de badguy was in het verhaal en dat moeder en dochter van hem af stappen en hem niet nodig hadden en met z'n tweeën gelukkig waren. Zoetsappige dokterssoap met foto's en verhaal. Margriet 2005: vrouw wilt weg bij man die haar en haar en haar kind ook, maar na bekendmaking hiervan is de man bereid te veranderen. Nu twijfelt ze over haar besluit.

Vakantie: Margriet 1970: Zweden. Lekker warm droog en gezond. Wel vakanties voor het gezin. Margriet 1975: Texel. Wordt niet beschreven dat het leuk is voor kinderen ofzo. Neutrale

vrouwelijkheid. Margriet 1980: Maldiven, dromen worden werkelijkheid. Margriet 1990: Overijssel. Hier wel weer een plaatje van spelende kinderen in de natuurlijke omgeving van Overijssel.

Gezin/ huishouden: Margriet 1970: een artikel over dat vaders ook zeer belangrijk zijn in de opvoeding, dat dit samen dient te gebeuren, niet alleen de moeder. Link met feminisme? Ja! Het stuk heet dan ook Vaders van deze zijd. Margriet 1980: Interview met onwillekeurige vrouw die is verhuisd va Amsterdam naar de Flevopolder en hoe ze dat heeft ervaren. Vrouwelijkheid: neutraal. Link met feminisme? Nee. Leuk vindt ze wel dat ze nu werkt in de bakkerswinkel. Margriet 1990: wonen op een esthetische manier. Margriet 2005: het draait niet meer om gezin, maar om familie. Familierijkdom: met vier generaties aan het kerstdiner.

Uiterlijk: Margriet 1975: Maximaal mooi met een minimum aan middelen. Margriet 1980: Mooi zijn is je goed voelen. Niet alleen een mooi koppie, maar ook een mooie persoonlijkheid , en een goede conditie. Middel om dit bereiken is meer tijd voor jezelf. Gezond uiterlijk. Margriet 1990: welke make up past bij mijn gezicht? Vrouwelijkheid: ?? link feminisme: Nee. Margriet 1995: eenvoudige tips om er jong en gezond uit te zien. Door gezond te eten, door plastische chirurgie, door positief te denken, door huidverzorging, door geheugentraining, door te sporten. Ook een artikel met beauty en tevens relaxproducten om te kopen onder het mom ‘tijd voor jezelf’. Margriet 2005: Staat bekend onder ‘beauty’. Dit gaat over beautyproducten die worden uitgelicht, maar ook allemaal tips om er gezond en mooi uit te zien en onregelmatigheden te verdoezelen. “een nagelmassage is de beste manier om de groei te stimuleren en de nagels krachtiger te maken.” “ Shampooestten maken uw haar dof, dus goed spoelen.”

Gezondheid: margriet 1970: gewoon een beschrijving van een patiënt met hartafwijking bij de dokter. Een soort column over patiënt. Margriet 1985: Medisch over een vrouw met een te hoge bloeddruk. Over wat een bedrijfsarts wel en niet mag. Margriet 1980: behandeling van een maagzweer. Margriet 1990: Bij wie kan iemands probleemkind terecht, kan er iets gedaan worden aan hangende oogleden, inenten na kattenbeet, waarom neus snuiten na huilen. Margriet 2005: gezondheid is nu wel echt anders. Allemaal tips om ‘gezonder’ te zijn. Meer zin met de pil, net zo’n mooi gebit als Oprah, appels eten geven je een gezonde ronde blos, een homeopathisch middel om overgangsklachten te laten overwaaien. Gezondheid met een commerciële insteek. Wat voor vrouwelijkheid: geen idee. Neutraal. Commerciële vrouwelijkheid. Link met feminisme of postfeminisme: nee. Margriet 2010: Het wordt gepromoot om te hardlopen: gezond voor lichaam en geest. Er wroden tipsgegeev voor trainngen. Ook de voordelen wordne besproken.

Hobby vrije tijd: Margriet 1975: breien. Margriet 1985: borduren, mode maken, Breien. Margriet 1980: sporten op de judomat. Vrouwelijkheid: absoluut geen traditionele. Feminisme? Beetje, omdat ze een mannenwereld verkennen. Margriet 1985: bloemenschikken. Margriet 1990: Over persoonlijke

sintcadeautjes maken, Margriet 1995: zelfmaakdingen voor in huis en cadeautjes om te kopen voor in huis.

Werk: Margriet 1975: over beroepsmogelijkheden: meisjes hebben meer keuzes dan ze denken. Eigenlijke een pleidooi dat meisjes uit dat traditionele beeld moeten stappen: vrouwelijkheid: geëmancipeerd. Feminisme: JA! Margriet 1990: drie vrouwen die samen een boerderij runnen als werk. Boerderijleven vanuit vrouwelijk perspectief: “in het begin wilde een koopman nog wel eens een loopje met me nemen, maar dat lukt niet meer zo makkelijk. Interview met oprichtster van de bodyshop, over haar werkend leven. Margriet 1995: een vrouw die werkt voor artsen zonder grenzen in Sarajevo. Vrouwelijkheid: geëmancipeerd; Feministische link: ja. Vrouw is getrouwd en heeft kinderen, maar verkiest haar werk en ideologische gedachte boven huislijk ideaal. Margriet 2005: Stuk over vrouwen die met kerst werken en hun kersttijd opofferen. Het stuk heet heldinnen. Vrouwelijkheid: geëmancipeerd. Link met feminisme: ja in zekere zin wel.

Eten: vier maal kalkoen, vier maal iets anders op tafel.

Kinderen: Margriet 1970: Kinderpagina met een verhaal voor kinderen. Margriet 1975: idem. Margriet 1985: idem. Margriet 1980: Kinderpagina. Margriet 2005: Nu niet een pagina voor de kinderen zelf, maar een pagina over kinderen voor de moeder. Wat bijvoorbeeld een leuk en leerzaam boek is. Een leuke cadeau, of een weetje over kinderen met cijfers en procenten erbij (71% van de ouders vinden het niet erg als hun kind een bril moet dragen, 44% denk echter wel dat kinderen daardoor sneller worden geplaagd.) Ook is er een (commerciële) pagina ‘shopping voor kids’ met allemaal dingen die men kan kopen en leuk zijn voor kinderen. Van speelgoed tot accessoires.

Celebrity’s: Margriet 1985: over een werkende operazangeres die veel moest opofferen voor haar baan. Zij was en is de kostwinner. Margriet 1995: Interview met Janke Dekker, vrouw van Tom Egbers (acteur) en musical ster. Ze hebben het over liefde en relaties, over haar persoonlijk (“niet bestemd tegen verdriet”) en haar moederschap: “de tijd vliegt”. Celebrity!! Margriet 2005: schaatsster Barabara de Loor over haar leven als professioneel schaatsster en wat zij daarvoor allemaal moest opgeven. “het is eenzaam aan de top”. Vrouwelijkheid: geëmancipeerd en gedreven. Feminisme: in zekere zin. Niet direct.

Libelle

Mode: Libelle 1975: Koopmode al. Maar ook mode om zelf te maken. Libelle 1980: Weer koopmode ook en met een thema, solliciteren!! Vrouwelijkheid: Emancipatieve vrouwelijkheid! Solliciteren in eigen stijl. Verder ook mode om zelf te maken. Libelle 1985: koopmode en zelfmaak mode, zonder kinderen. Libelle 1990: Mode om zelf te maken, 2 maal. Een x iets met fluweel, dan weer iets met wol. Libelle 1995: 3 moderubrieken, waarvan 2 met mode zijn om zelf te maken. Mode ook met kinderen

afgebeeld. Libelle 2000: Mode rubrieken zijn nu alleen koopmode. Maar ook accessoires nu in beeld, het draait niet alleen meer om kleding.

Libelle Celebrity's: Libelle 1975: Majoor Bosshardt. Een interview en portret over haar jeugd en leven "een dubbelportret van een prachtvrouw". En of ze nooit had willen trouwen. Ook een stuk over Sophia Loren. Sophia over haar moeder en de moeder over Sophia. S. Heeft alles wat veel mensen willen: goed huwelijk, twee fijne kinderen en een miljoenenkapitaal. Maar vroeger was ze arm, de moeder schaamde zich diep tien (19) omdat ze geen vader had voor Sophia. Maar daardoor is hun band juist zo sterk. Beide wel een vrouwelijkheid van een onafhankelijke en geëmancipeerde vrouwelijkheid en die zonder man door het leven gaan! Libelle 1985: Interview met Rob de Nijs over beroemdheid, succes en zijn keuze voor liedjes "wat ik nu zing moet alles te maken hebben met gevoel." Libelle 1990: de zoon van Laura Ashley leidt Libelle rond in hun Brusselse familiehuis. Libelle 2000: Zangeres en componiste Janis Lan. Met Libelle spreekt ze over haar ouders, haar werk en de tegenslagen in haar leven. "ik ben altijd heel duidelijk geweest in wat ik wilde". Libelle 2005: Interview met Rob Oudkerk en z'n vrouw over hun relatie na die hele mediakwestie en zijn ontboezeming over de hoeren aan Heleen van Rooyen. Over hun relatie en seks. Ook een stuk over Jamie column en Michael Buble over muziek. Vrouwelijkheid? Nee. Feminisme? Nee. Libelle 2010: Interview met topkok Jamie O'liver, over koken en zn gezin "ik wil dat mensen inzien wat gezond eten voor je gezin kan betekenen."

Libelle vakantie en reizen: Libelle 1975: Corfu. Er wordt niet over gerept dat Corfu ook geschikt of ideaal is voor kinderen. Wel romantisch, heel mooi maar ook prijzig. Libelle 1980: Reizen naar andere culturen, de Papoea's!! Over dat de vrouwen daar alles doen. Ook wordt binnen het reisverhaal het zware lot van de vrouwen uit die andere cultuur besproken. "de mannen kijken wat en smoezen wat. Het zijn alleen maar meisjes die lopen te sjouwen" .

Libelle liefde en Relaties: Libelle 1975: Een zoetsappig verhaal over een aantrekkelijk dokter in een ziekenhuis, maar een anders stuk gaat over mannen waarin de man als lustobject wordt besproken (Rudolf Valentino) en dat de man steeds meer zichzelf mag zijn, door ook huiselijker en 'mooi' te zijn. Libelle 1980: Zoetsappig verhaal over zomerliefde die ze uit het oog verliest terwijl ze zwanger van hem is. Maar ook over Hitchcock en alle vrouwen die hij in z'n films had, maar dat hij altijd gelukkig getrouwd is geweest. Libelle 1985: zoetsappig vervolgverhaal, maar een psychologisch aspect waarom vrouwen hun man vaak op hun moeder vinden lijken. Libelle 2010: vreemdgaan, wat doe het met je gevoel? Voor hem en haar? Iemands persoonlijkheid is bepalend bij het wel fo niet vreemdgaan met z'n vrouw. Libelle 1990: een vrouw vertelt over het dubbelleven van haar man.

Libelle gezondheid: Libelle 1975: Voorjaarsmoetheid, komt vooral voor bij 'huisvrouwen' omdat de winter een drukke maand voor ze is: zieke kinderen, december maand en zelf kan ze niet ziek zijn,

rust en ontspanning is de remedie. Vrouwelijkheid: traditioneel! Feminisme? Nee! Libelle 1995: Beetje traditionele vrouwelijkheid, want er worden vragen gesteld of kinderen er ook last van kunnen hebben en hoe je daar dan als ouder mee om moet gaan.

Libelle hobby en Vrije tijd: Libelle 1975: zelf Palmpasen stokken voor de kinderen bouwen. Libelle 1990: breien: een kindertrui. En borduren. Libelle 1990: Kerst-winkelen in Düsseldorf

en sinterklaascadeautjes om zelf te maken. Vrouwelijkheid: zelf maken een beetje traditioneel. Kerst-winkelen in Düsseldorf. Libelle 2000: een poef maken, binnen 1 avond klaar. Libelle 2005: Dingen om zelf te maken met kerst, maar ook leuke uitjes voor kerst in Nederland en net over de grens. Kerstmarkten, kertsfairs, winkelen, Libelle 2010: Time out! Tijd voor jezelf. Ga eens uitwaaien in de duinen.

Libelle werk: Libelle 1980: een reportage over de rijinstructrice. Deze nieuwe beroepenreeks is vanuit de invalshoek van beroepen waarin je veel mensen ontmoet. Het gaat dan ook vooral hoe je binnen je beroep met zo veel verschillende mensen omgaat. Libelle 2005: over vrouwen die vrijwilligerswerk doen in de zorg. Twee singel vrouwen, een weduwe en een getrouwde vrouw. Libelle 2010: vrouw gaat de politiek omdat zij na de aanslagen van 11 september de houding naar moslims veranderde

Libelle Huishouden gezin: Libelle 1980: serie waarin vaders vertellen wat voor vaders ze zijn. “ dat je als vader dochter bij je gezin staat dan vroeger, dat is het grote verschil”. Vrouwelijkheid komt niet naar voren, maar het artikel heeft wel een feministische insteek omdat de meer gelijke houdingen binnen het gezin naar voren worden gebracht, dat is de insteek. Libelle 1985: Over een liliputtersgezin. Hoe het voor hun is als gezin. Libelle 1995: Gaat nu niet meer over gezin, maar meer over familie: verschuiving! Wat zegt dit over vrouwelijkheid: dat vrouwelijkheid minder traditioneel is doordat niet de dienstbaarheid van de vrouw of traditionele positie centraal staat maar de band van familie en moeder en dochters. Libelle 2010: Huishouden is niet het goede woord meer, maar toch hierbij geplaatst, want het gaat om het interieur. Grappig, wat vroeger onder het kopjes huishouden zou vallen, staat nu in Libelle te boek als: Groen, wonen & culinair, dus huis, tuin en keuken simpelweg. Maar gaat dus over esthetische inrichting.

Libelle Uiterlijk: Libelle 1985: Over hoe je met een andere stijl een andere look kunt krijgen, niet zozeer make up of kleding maar een combinatie van alles. Verder allemaal tips hoe je je hals het best kun laten uitkomen en verzorgen. Libelle 1990: de rubriek heet slank & mooi. Met allemaal tips en, wist u datjes. Er worden geen producten aan geprezen. Ook tips van visagisten. Libelle 1995: twee items: een item over make-up tips over welke kleuren het beste bij je passen en een andere rubriek om samen met je moeder een soort van metamorfose te doen. Nieuw haar en een nieuwe mak-up is heel makkelijk een nieuwe look. Libelle 2000: twee rubrieken. Een met make-up tips: subtiele make-up met veel effect. Andere rubriek heet van binnen en van buiten en gaat over wat lezeressen mooi en

wat niet aan zichzelf vinden. “je mooi voelen van binnen zit net zo goed van buiten en andersom. Drie vrouwen vertellen hoe ze zich mooi voelen en alles zeggen dat dat is wanneer ze zich gelukkig voelen, omdat ze dan ook lekker in hun vel zitten. Dat zijn tevens ook de momenten waarop hun uiterlijk ze eigenlijk niet zo veel kan schelen. Libelle 2005: Gaat over make-up, geertjes en crèmepjes, maar ook over hoe je eruit ziet met kerst. Dat je daarvoor niet per se nieuwe kleren hoeft te kopen (want dan zou het bij mode staan) maar hoe je feestelijk uit kunt zien, en je prettig kan voelen met welke kleding omdat je veel moet eten (er worden body’s en corrigerend ondergoed aangeprezen). Libelle 2010: Rubriek heet nu gezond en mooi in 15 minuten. Tip om gezond en mooi te zijn, zoals buikspieroefeningen maar nu ook producten.

Libelle Human interest: Libelle 1990: Andree van Es (vrouw) verlaat na 10 jaar de kamer. Ook om meer tijd te hebben met haar zoontje. “ het lijkt me heerlijk om weer energie te hebben om dingen te ondernemen met Julie: wandelen, frutselen, tekeningen maken.” “ik had ook steeds meer het gevoel dat ik de buitenwereld moest bewijzen dat ik het kon, kamerlid zijn, ipv dat ik het voor mezelf deed.” “ maar de realiteit is zwaar, dat weet iedere werkende moeder” . Over haar nieuwe leven en moederschap. Libelle 2005: Heel lang stuk over human interest. Negen vrouwen over wat hun gelukkig maakt in het leven en over hun gevoel. Niet echt een bepaalde insteek. Bekende en onbekende vrouwen. Over een overleden vrouwen, over emigratie, over carrière (Angela Groothuizen), over het leven van een paralympisch kampioene, over van het ene op het ander moment invalide zijn, over het wachten op een levertransplantatie.

Libelle Innerlijk: Libelle 1995: een vrouw is open over haar persoonlijkheidsstoornis, 147 persoonlijkheden kent zij (MPS). Dit ontwikkelde zij omdat zij als jong meisje is misbruikt door haar vader. Ze heeft nu een boek geschreven (1994) en heeft hiermee een taboe doorbroken en helpt nu ook andere lotgenoten. Libelle 2000: drie vrouwen vertellen over hun spiritualiteit en hoe dat hun leven verandert en verbeterd. De een heeft een spiritueel centrum opgericht in België. Een ander vrouw herontdekte haar geloof na een whiplash,. Een andere vrouw ging weg bij haar man die haar kleineerde door het boek het rad der wedergeboorte.. Maar ook een moslima die vertel over haar geloof en welke kracht zij daaruit haalt. Hierin betoogt zij ook dat vrouwen en mannen gelijk zijn en gelijke rechten hebbe, dat adam en eva uit 1 ziel zijn geschapen.

Libelle Kinderen: Libelle 1985: verhaal voor kinderen. Libelle 2000: een artikel over kinderen en opvoeden en de kinderen van nu: over consequent, slaan en 60% zegt meer geduld te hebben dan de partner. Opvoede wordt moeilijker naarmate de kinderen ouder worden.

Libelle vriendschap: Libelle 2010: waarom een vrouw vriendinnen nodig heeft: je kunt nog zo’n leuk levn hebben: geweldige man, leuke kinderen, interessante baan. Maar zonder vriendinnen mist er toch iets. Feminisme?! Ja! Zusterschap!

